

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Üliõpilaste Teaduslik Ühing

ÜTÜ VABARIIKLIKU
KONVERENTSI MATERJALE

1977

II

Majandusteadus. Õigusteadus

TARTU 1977

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Üliõpilaste Teaduslik Ühing

ÜTÜ VABARIIKLIKU KONVERENTSI
MATERJALE

МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ СНО

1977

II

Majandusteadus. Õigusteadus

Экономические науки. Юридические науки

TARTU 1977

Arh.

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

4436 4386

KUSTUTATUD

MAJANDUSTEADUS

KAUBANDUSE SOTSIAAL-MAJANDUSLIK EFEKTIIVSUS

H. H e i n m a n n,
majandusteaduskonna III kursus.
Juhendaja: dots. kt. A. Arrak

Efektiivsuse, selle näitajate ja hindamismeetodite õigel mõistmisel ja rakendamisel elanikke teenindavates rahvamajandusharudes on suur praktiline tähtsus, sest neile tugineb teadlik tegevuse reguleerimine nimetatud harudes, neist sõltuvad arengu tempo ja proportsioonid ning paljude teiste praktiliste ülesannete lahendamine.

Efektiivsus on igas majanduslikus formatsioonis erineva tähendusega. Ühiskondliku tootmise efektiivsust sotsialismi tingimustes mõistetakse rahvamajandusliku kategooriana. See kujutab endast ühiskondliku töö tulemuse suhet tehtud kulutustesse ning on tihedalt seotud ettevõtte ja tootmisharu efektiivsusega, sõltudes nendest.

Lähtudes kaubanduse põhifunktsioonidest tuleks efektiivsuse tõstmist kaubanduses vaadelda kahest aspektist:

1) majanduslikust - s.o. materaal-tehnilise baasi optimaalne kasutamine, kindlustamine ja täiustamine, ringluskulude vähendamine, kaubandustöötajate tööviljakuse tõstmine jne.;

2) sotsiaalsest - s.o. elanikkonna vajaduste rahuldamine mitmesuguste kaupadega, vaba aja suurendamine, teenindamise kvaliteedi tõstmine, linna ja maa olmetingimuste lahendamine jne.

See tähendab, et kaubanduses ei saa efektiivsus piirduda selliste kitsaste majanduslike raamidega nagu ringluskulude kokkuvõid, vaid ta peab kindlasti hõlmama ka sotsiaalseid aspekte. Seega tuleb efektiivsuse määramisel arvestada sotsiaalsete ja majanduslike aspektide kogumit, kusjuures esimeste tähtsus pidevalt kasvab. Selline käsitlus vastab ka sotsialismi põhilise majandusseaduse nõuetele (va-

jaduste täielikum rahuldamine). Teiselt poolt tuleb rõhutada, et ka inimeste töötulemused ja nende tööaktiivsus sõltuvad suurel määral olmetingimustest, teenindamissfääri arengust jne.

Sotsialistliku tootmissuhte üheks tähtsaks eeliseks on see, et mainitud kaks efektiivsuse külge ei vastandu teineteisele, vaid mõjuvad ühes suunas. See aga ei välista vastuolude tekkimist kaubandusettevõtete tasemel, sest ettevõtete töö kaasaegne hindamine suunab neid saavutama eelkõige kõrget majanduslikku efektiivsust, mis võib kaubanduses viia negatiivsete sotsiaalsete resultaateni. Seetõttu on vaja sellist kaubandusettevõtete töö hindamise meetodikat, mis võimaldab kõrvutada majanduslikke ja sotsiaalseid tulemusi, taandada neid ühisele nimetajale.

Näiteks M.G. Lerner¹ väljendab kaubanduses tehtavate töökulutuste sotsiaal-majanduslikku efektiivsust järgmise valemiga:

$$R_z = \frac{Q}{E \cdot K + I + T \cdot e} \quad (1), \quad \text{kus}$$

- R_z - kulutuste sotsiaal-majanduslik efektiivsus kaubanduses,
 Q - võrreldav kaubakäive (tuh. rbl.),
 K - põhi- ja käibevahendite maksumus jaekaubanduses (tuh. rbl.),
 E - põhi- ja käibefondide efektiivsuse normatiiv (fonditootlus),
 I - ringluskulud (tuh. rbl.),
 e - tarbija säästetud aja väärtuseline hinnang 1 tunnis (rbl.).

Vaadeldes antud valemit lähemalt, näeme, et kulutuste sotsiaal-majandusliku efektiivsuse leidmisel arvestatakse nii majanduslikke ($EK + I$) kui ka sotsiaalseid resultaate ($T \cdot e$). Sotsiaalsete resultaate ($T \cdot e$) puhul võrdsustab

---

¹ М.Г. Лернер. Эффективность затрат в розничной кооперативной торговле. М., 1976, стр. 10.

M.G. Lerner² 1 inimtunni 1 rublaga (e = 1), mis on meie arvates küllaltki kõrge hinnang. Näiteks linnaehituse praktikas kasutatakse 0,3 - 0,4-rublast tunnihinnet.

Tuleb märkida, et meie arvates ei ole inimeste koguajakulu kaupade ostmiseks ammendavaks teenindamise kvaliteedi näitajaks, kuna need hõlmavad ajakulu kaupluses käimiseks, järjekorras seismiseks, kaupadega tutvumiseks, nende ostmiseks ja arvelduse tegemiseks ostu eest. Siin tuleb esiteks arvestada, et ostuks kuluv aeg oleneb palju ostjast endast (temperament, nõudlikkus, harjumused jne.). Teiseks on ajakulu kodust kauplusse tulekuks ja sealt kojuminekuks küllaltki raskesti määratav ja seepärast peame otstarbekaks nimetatud ajakulu liike analüüsil mitte arvestada. Seega saame, võttes valemis (1) aluseks ainult ostjate kaupluses viibimise keskmise aja, anda hinnangu kaubandustöötajate töö sotsiaalsele efektiivsusele ja teenindamise kvaliteedile.

Inimeste vajaduste igakülgne rahuldamine on üheks peamiseks sotsiaalse efektiivsuse tagamise teeks. NLKP Keskkomitee aruandes NLKP XXV kongressile rõhutati: "Töötajate heaolu tõuseb sedamööda, mida täielikumalt rahuldatakse nende nõudmist mitmesuguste kaupade ja teenuste järele."³ Kaubanduslike teenustega seotud vajaduste rahuldamise taset iseloomustab jaekaubakäive 1 elaniku kohta. Aastail 1965 - 1976 kasvas jaekaubakäive 1 elaniku kohta ENSV-s 638 rublalt 1489 rublale. Võrreldes jaekaubakäivet 1 elaniku kohta ENSV-s ja Tartus 1975. a., näeme, et jaekäive 1 elaniku kohta on Tartus 141 rbl. võrra e. 12 % suurem kui ENSV-s tervikuna.

X viisaastakul on ette nähtud jaekaubakäibe kasv NSV

---

² М. Г. Лернер. Эффективность затрат в розничной кооперативной торговле. М., 1976, стр. 9.

³ NLKP XXV kongressi materjale. Tln., 1976, lk. 63.

Liidus 29 %⁴, ENSV-s 23 %⁵ ja Tartu linnas 23,5 %⁶. ENSV-le on plaanitud üleliidulisest madalam kaubakäibe kasv tõenäoliselt seetõttu, et eesmärgiks on vabariikide arengutaseme ühtlustamine. Nii oli 1975. a. vabariik esikohal 1171 rbl. jaekäibemahuga ühe elaniku kohta.

Vajaduste rahuldamise kõrval tuleks sotsiaalse efektiivsuse tegurina arvestada ka vaba aja suurendamist kaupade ostmiseks kuluva aja vähendamise teel. Teame, et kaupade ratsionaalne paigutus, hea reklaam ning kaubandustöötajate töö kõrge kvaliteet võimaldab sooritada ostu kiiresti. On ka selge, et ajakulutused selvekauplustes on tunduvalt väiksemad kui tavalistes. Siiani on ostjate ajakulu veel vähe uuritud. Tartu KV on teinud vaatlusi mõnedes selvekauplustes 1974. a., puuduvad aga kahjuks andmed tavaliste ning tööstuskaupade kaupluste kohta. Mõnedes selvekauplustes toimunud vaatluste tulemuste põhjal võib öelda, et kõige pikema aja kulutavad inimesed kaupluses kauba valikule - 3'05", kassa järjekorras seismiseks kulub keskmiselt 45", kassas arvlemiseks 28 " ja ostukorvi ootamiseks 23", kokku 4'41". Seniste vaatluste puuduseks võib pidada ka seda, et täiesti kõrvale jäävad inimesed, kes jätsid ostu sooritamata. Viimasel juhul inimese ajakulu ostu sooritamiseks suureneb, kuna ta peab sobiva kauba leidmiseks käima mitmetes kauplustes.

Inimeste vajaduste rahuldamise tase on seda kõrgem, mida kõrgem on töö kvaliteet elanikke teenindavates asutustes-ettevõtetes. NLKP XXV kongressil rõhutati: "Veel teravam on töö kvaliteedi, tarbijale ja tema nõuetele tähelepanu pööramise probleem kaubanduses, toitlustuses ja teeninduses."⁷ Seetõttu on X viisaastaku põhisuundades ette nähtud tagada elanike teenindamise parandamine kaubanduses.

---

4 "Rahva Häääl", 28.10.76.

5 "Rahva Häääl", 21.11.76.

6 "Edasi", 05.01.77.

7 NLKP XXV kongressi materjale, lk. 64.

J. Danilov⁸ on kaubanduse jaoks välja töötanud terve näitajate süsteemi elanikkonna teenindamise kvaliteedi objektiivseks hindamiseks, mis arvestab kõrgekvaliteediliste kaupade olemasolu müügil, võimalust leida kaupu vähimate ajakulutustega, progressiivsemate kaubandusliku teenindamise vormide juurutamist, ostjatele täiendavate teenuste osutamist, müüjate tähelepanelikku suhtumist ostjatesse, ostjate põhjendatud kaebuste puudumist jne. Teeninduskultuuri hindamiseks on otstarbekas luua spetsiaalsed komisjonid, mis määravad teenindamise hinde pallisüsteemis. Esimesi samme selles suunas on teinud ka Tartu KV, kes on välja töötanud 22-pallise süsteemi teenindus- ja kaubanduskultuuri hindamiseks. Võrreldes J. Danilovi poolt soovitatud süsteemiga on viimane rohkem detailiseeritud. Samuti hinnatakse eraldi teenindus- ja kaubanduskultuuri. Näiteks teeninduskultuuri hindamisel vaadeldakse kolme peamist näitajat: müüjate käitumist, nende välimust ja kaupade väljapanekut. Hinnatakse järgmiselt: 18 - 22 palli - hea, 13 - 17 palli - rahuldav, 11 - 112 palli - mitterahuldav.

1976. a. IV kvartali töötulemuste hindamisel tunnistati kõik Tartu Kaubandusvalitsuse ühendkauplused kaubanduskultuuri osas rahuldavaiks, teeninduskultuuri osas aga 4 ühendkauplust heaks, ülejäänud 6 rahuldavaiks.⁹ See näitab, et tarbijate teenindamine kaubandusettevõtetes jätab paljuski soovida ja seega on teenindamise parandamiseks veel olulisi reserve.

Tartu KV-s teeninduskultuuri hindamise näitajate süsteemist aga puudub põhjendatud kaebuste olemasolu. Käesoleva artikli autori poolt tehtud analüüsi tulemusena selgus, et 1976. a. Tartu KV kauplustele esitatud kaebustest oli 51,2 % põhjendatud, kusjuures 22 % põhjendatud kaebustest olid otseselt seotud puudustega ostjate teenindamises.

---

⁸ Е.И. Данилов. Обращение и закон экономии времени. М., 1976, стр. 71.

⁹ Andmed võetud Tartu KV TTO osakonna aruannetest.

Hea teenindamiskvaliteedi tagamiseks peab olema küllaldaselt kaubanduslikku pinda. Kahjuks peab ütlema, et Tartu KV-s puudub praegu veel küllaltki suur osa (1,7 tuh. m²) normatiivsest kaubanduslikust pinnast.

NLKP XXV kongressil ja NLKP Keskkomitee 1976. a. oktoobripleenumil formuleeritud partei sotsiaal-majandusstrateegia elluviimise üheks vahendiks on kaubanduse sotsiaal-majandusliku efektiivsuse tõstmine, kaubandusliku teenindamise täiustamine.

MÕNINGAID FINANTSARVUTUSTE AUTOMATISEERITUD SÜSTEEMI JUURUTAMISE PROBLEEME

N. K a l m e t,
rahanduse eriala V kursus.
Juhendaja: H. Vitsur

25. kongressi otsustes viidatakse vajadusele pidevalt tõsta ühiskondliku tootmise efektiivsust, millest kerkib päevakorrale ka rahanduslase töö efektiivsuse suurendamine. Seda probleemi aitab lahendada finantsarvutuste automatiseeritud süsteemi täielik juurutamine. FAAS-i täielik juurutamine peab aitama eelarve koostamisel ja täitmisel vähendada arvutustöid ning lühendada tähtaegu.

FAAS-i juurutamise käigus on kerkinud päevakorrale riida probleeme, mis tuleb alles lahendada.

Üheks küsiruseks on eelarve klassifikatsiooni täiustamine. Käesoleval ajal on kasutusel kaks eelarve klassifikatsiooni, kuid praktika näitab, et see moodus ei vasta tänapäeva nõuetele. Seoses sellega töötati Rahanduse Teadusliku Uurimise Instituudis välja uue eelarve ühtse klassifikatsiooni esialgne projekt. Et eelarve klassifikatsiooni majanduslikud näitajad sobiksid kasutamiseks FAAS-is, on sisse viidud koodide süsteem.

Seoses üldiste informatsiooni andmepankade loomisega on päevakorrale kerkinud šifreerimise probleem. Kui šifris

on märgitud kõik informatsioonis sisalduvad tunnused, siis on šiffer sageli suurem kui informatsioon, mida ta peab andmepangas säilitama. Eesti NSV Rahandusministeeriumi Informatsiooni ja Arvutuskeskuses kasutatakse lihtsate väliste koodide süsteemi, kusjuures sisemised koodid peavad sel puhul olema keerulisemad. Selline meetod võimaldab aga kasutada lühemaid šifreid ja vähendada käsitsitöö mahtu perforreerimisel.

Oluliseks küsimuseks on eelarve koostamisel kasutatavate vormide muutmise, et nende andmeid saaks võimalikult väikese aja- ja töökuluga masinasse sisestada.

Seoses FAAS-i loomisega töötatakse Rahanduse Teadusliku Uurimise Instituudis välja finantsalaste normide ja normatiivide allsüsteemi projekti. See allsüsteem peab aitama kaasa põhjendatud eelarve koostamisele ning olema aluseks finants-eelarvelisel planeerimisel ja kontrollil finantsressursside kasutamise üle.

Töös on analüüsitud informatsiooni liikumist Eesti NSV Rahandusministeeriumis, haruministeeriumis ja rahandusosakondades. Informatsiooni liikumises on oluline välistada paralleelismi ning dubleerimist, seda just informatsiooni edastamisel, töötlemisel ja sorteerimisel. Arvutustööde teostamine kaasaegset arvutustehnikat kasutades ei ole mõeldav ilma arvutustööde süsteemi eelneva korrastamiseta. Oluline on, et informatsioon kontsentreeritaks tema tekkimise kohas ning antaks edasi ainult üks kord, seega on vaja, et informatsioon jõuaks kõigi tema tarbijaini minimaalse ajakuluga. Kui informatsioon pärast elektronarvutil töötlemist säilitada andmepangas, siis on võimalik displei süsteemi abil saada vajalikke andmeid kõigil selle informatsiooni tarbijail. See vähendab tunduvalt informatsiooni töötlemisel, säilitamisel ning edasiandmisel kuluvat tööd.

Kokkuvõttes võib märkida, et FAAS-i loomine aitab igaühe parandada finantsalast tööd ning selle töö efektiivsus kasvab veelgi, kui lahendada süsteemi juurutamise käigus esilekerkivad probleemid.

RAHANDUSTOO PROTSEDUURIREEGLID

S. S i r e l,

rahandusharu kaugõppe V kursus.

Juhendaja: prof. R. Hagelberg

Meie riigi majanduspoliitika üheks sõlmküsimuseks on majanduse juhtimise süsteemi täiustamine.

Majanduse üheks alglüliks on tööstusettevõtte. Kuigi selle töötulemused sõltuvad paljudest niisugustest teguritest, mida ettevõtte ise ei saa olulisel määral mõjustada, on määrava tähtsusega siiski ettevõtte juhtkonna tegevus.

Üldjuhtimine hõlmab erialaste valdkondade ühtset kokkusulatamist, et saavutada ettevõtte tegevuse eesmärgid, ning see on tingitud eri valdkondade töötajate tegevuse sumnamise ja kooskõlastamise vajadusest. Erialane juhtimine toimub ettevõtte või asutuse mõnes kitsamas funktsionaalses valdkonnas ning on tingitud samadest vajadustest. Erialase juhtimise kõige üldisemateks valdkondadeks on tööstusettevõttes näiteks tootmistegevuse juhtimine, ettevõtte tehniline juhtimine, rahandustegevuse juhtimine jne.

Juhtimissüsteemide täiustamine toimub mitmes suunas - nii juhtimise meetodite täiustamise kui ka juhtimisfunktsioonide täitmise vormide ning tingimuste parandamise teel. Alustada tuleb aga olemasoleva organisatsiooni tundmaõppimisest, seejärel otsida teid selle tegevuse optimeerimiseks. Tuleb välja töötada osakondade põhimäärused ja töötajate ametijuhendid. Nendele täienduseks tuleb koostada protseduurireeglid tähtsamate, korduvate ja kõige enam vaidlusi tekitanud tegevuste kohta.

Funktsionaalse allüksuse põhimäärus sisaldab: eesmärgi, milleks või mille nimel allüksus tegutseb; kõigi pideva iseloomuga ja oluliste ülesannete loetelu; allüksuste koosseisu loeteluna või skeemina.

Ametijuhend annab ülevaate üksiktöötaja kohustustest ja õigustest.

Põhimäärus ja ametijuhend kajastavad mingi allüksuse või üksikisiku osa mingis tegevuses, selle tegevuse eesmärki.

Protseduurireegel on mingi konkreetse töö tegevusjuhise, mis määrab kindlaks tegevuse kulgemise, üksikute etappide täitjad, täitmise tähtajad, kasutatavad dokumendid, ametisikute õigused ja kohustused antud tegevuses, kooskõlastamise ja juhendamise korra, viited kasutatavatele metoodilistele materjalidele.

Protseduurireegel ei dubleeri põhimäärusi ega ametijuhendeid; ta hõlmab tegevuse kõiki etappe kõigis tegevuses osalevates allüksustes, moodustades seega täpsema aluse tegevuse kontrollimiseks ja luues kindla korra tegevuse sooritamisel ning võimaldab jälgida tegevuse käiku, avastada seisakuid, hilinemisi, nende põhjusi.

Seoses NLKP Keskkomitee 1965. a. septembripleenumi otsuse alusel elluviidava majandusreformiga, mida võib nimetada ka rahandusreformiks, on järjest rohkem hakatud tähelepanu pöörama ettevõtte rahandustegevuse juhtimise korraldamisele ja selle täiustamisele.

Rahandustöö on tootmisettevõtte majandusliku tegevuse üheks osaks. Spetsiifiliste seaduspärasuste tõttu vaadeldakse ettevõtte rahanduslikku tegevust majanduslikust küljest eraldi, mis aga ei tähenda majandusliku tegevuse kui terviku ja rahandustegevuse kui tema osa mingit ranget eraldamist teineteisest.

Kui vaadelda ettevõtte rahandustegevust teiste funktsionaalsete tegevuste kompleksis, siis on ta seotud ettevõtte kõigi tegevustega, olles nii mõjutaja kui mõjutatav.

Olenevalt ettevõtte suurusest on ettevõtte rahandustegevuse funktsionaalseks juhiks kas pearaamatupidaja, rahandusökonoomist või rahandusosakonna juhataja. Kuid rahandustegevuse edukus sõltub sellest, kuidas on organiseeritud töö tootmistevõttes, varustus- ja turustusosakonnas, raamatupidamises ja veel mitmetes teistes allüksustes.

Praktikas on ettevõtte rahandustöötaja üheks peamiseks eesmärgiks ettevõtte pideva maksevõime tagamine; eelduse

selleks loob rahandustegevuse otstarbekas ja ratsionaalne organiseerimine ja seda ettevõtte rahaliste suhete kõigil tasanditel.

Võtame näiteks tegevuse, mis peale majandusreformi läbiviimist on ettevõtete töö hindamisel kaalukamaks näitajaks - kaubatoodangu realiseerimine.

Funktsionaalselt lasub lõplik vastutus realiseerimisplaani täitmise eest ettevõtte rahandustöötajal, plaani täitmine sõltub aga väga mitmete allüksuste tegevuse organiseerimise tasemest.

Räägime konkreetselt kaubatoodangu realiseerimise organiseerimisest Tartu Autode Remondi Katsetehases. Kuu realiseerimisplaani täitmise kindlustamiseks on praeguseks väljakujunenud arvelduste organiseerimise taseme juures vaja, et arvestades realiseerimata toodangu jääke kuu alguseks, jooksva kuu kaubatoodangu realiseerimisele kuuluv osa oleks üle antud valmistoodangu lattu hiljemalt 22. - 23. kuupäevaks, kuid ei ole eriti harvad need kuud, kus see tingimus täidetakse alles 26. - 27. kuupäevaks või isegi veel hiljem. Põhjuseks on tavaliselt mõningate tagavaraosade defitsiit, mis takistab toodangu lõplikku komplekteerimist.

Et siiski tagada tegevuse lõppeesmärgi saavutamist - antud juhul kaubatoodangu realiseerimisplaani täitmist -, on sellistel juhtudel eriline tähtsus kõigi tegevuses osalevate funktsionaalsete allüksuste koostööl, informatsiooni optimaalsel ja operatiivsel liikumisel, sest igasugune informatsiooniliiane teade põhjustab edasiandmisel ja vastuvõtmisel ajakadu, väheste kogemustega töötajat võib aga isegi desorienteerida. Järelikult peab informatsioon sisaldama andmeid vajalikul hulgal.

Realiseerimise protseduur sõltub realiseeritavast objektist, ostjast, tasumise viisist.

Tartu Autode Remondi Katsetehase põhitegevuseks on autode, automootorite ja -agregaatide kapitaalremont ning furgoonautode ehitamine.

Võtame furgoonauto realiseerimise. Tegevuse eelduseks on furgoonauto olemasolu tehase valmistoodangu laos, aluseks

ostjaga sõlmitud tarneleping. Vaatleme tegevusvarianti, kus ostja esindaja võtab furgoonauto vastu tehase valmistoodangu laost ja tasumine toimub inkasso-aktsepti vormis:

- tellija esindaja esitab oma volituse;
- raamatupidaja kontrollib selle vormistamist;
- turustusosakonna tehnik koostab üleandmise-vastuvõtu akti neljas eksemplaris, alla kirjutavad tellija esindaja ja valmistoodangu lao eest materiaalselt vastutav isik;
- raamatupidaja märgib hinnad ja koostab arve projekti;
- tellija esindaja saab furgoonauto ja 2 eksemplari üleandmise-vastuvõtu aktist;
- turustusosakonna raamatupidaja esitab kaks eksemplari üleandmise-vastuvõtu aktist koos tellija volitusega realisatsioonigrupi vanemraamatupidajale, kes kontrollib hindade õigsust;
- vanemraamatupidaja viib kõik eeltoodud (talle üleantud) dokumendid masinarvutusbüroosse, kus koostatakse maksenõue kuues või seitsmes eksemplaris, 1., 3., 4. eksemplarile kirjutavad alla krediitkäsitajad - I ja II allkiri -, mis kinnitatakse tehase pitsati jäljendiga;
- maksenõude kolm või neli esimest eksemplari koos ühe eksemplari üleandmise-vastuvõtu aktiga esitatakse pankka;
- kogemuslikult arvestades postikäibe aega, kunas raha võiks laekuda erilaenukontole, prognoosib rahandusökonomit realiseerimise momendi;
- kui realiseerimine toimub prognoositud momendil, on tegevus lõppenud; kui ei, siis tuleb rahandusökonomistil selgitada viivituse põhjus ja vastavalt võimalustele püüda selle likvideerimisele kaasa aidata;
- tegevuse lõpptulemuseks peab olema toodangu realiseerimine võimalikult lühikese ajavahemiku kestel.

Sellisel esitatud tegevuse kirjeldus on küllalt skeemiline ja kõrvalekaldumisi siit peaaegu ei esine, kuna sisuliselt on see üks tavalisemaid ja korduvamaid. Keeru-

lised on kapitaalremondi tsehhist saadava toodangu realseerimine.

Toodangu eest tasumisel kasutatakse kuu alguses inkasso-aktsepti vormi, kuu teisel poolel selmainitud vähem, rohkem aga arveldustšekiga ja akreditiivi vormis tasumist, samuti tasumist maksekäsundiga.

Selline realiseerimisplaani täitmise organiseerimine eeldab järjepidevat ja organiseeritud informatsiooni edastamist tootmisosakondade ja turustusosakonna, turustusosakonna ja rahandussektori, rahandussektori ja raamatupidamise osakonna, turustusosakonna ja raamatupidamise osakonna vahel.

Kes millist informatsiooni vajab, kelle käest informatsiooni saab, millises vormis seda ise peab edastama - see fikseeritaksegi protseduurireeglites formaliseeritud keeles.

Rääkides konkreetsetl Tartu Autode Remondi Katsetehasest, siis tuleks töö organiseerimise parandamiseks kõigepealt täiustada olemasolevaid ametijuhendeid vastavalt kujunenud olukorrale, kuna seni kehtivad ametijuhendid ei vasta enam organisatsiooni struktuurile. Konkreetseid põhimäärusi funktsionaalsetele allüksustele ei ole välja töötatud, viidatakse tüüppõhimäärustele. Tuleks uurida funktsionaalsete üksuste omavahelisi seoseid ja alles peale seda saaks alustada protseduurireeglite koostamist.

Protseduurireeglite koostamine jaguneb mitmeks etapiks. Esimeseks etapiks on tegevuse valik, mille kohta peetakse vajalikuks koostada protseduurireegel. Teiseks etapiks on tutvumine valitud tegevuste tegeliku sooritamisega. Kolmandaks etapiks on protseduurireegli esmase variandi koostamine, mille käigus toimuks olukorra sügavam sisuline analüüs. Sel etapil kogutakse kõigi juhtide, spetsialistide ja täitjate ettepanekud ning selgitatakse välja organisatsiooni üldised ja üksuste eesmärgid. Seejärel vormistatakse protseduurireegli esmane variant, mis jagatakse välja tutvumiseks ning täiustuste ja paranduste tegemiseks kõigile asjaosalistele. Neljandaks etapiks on protseduurireegli puhul kujul vormistamine ja selle väljajagamine asjaomastele

tipp- ja keskjuhtidele. Lahkhelide lahendamiseks teeb lõp-liku otsuse kas ettevõtte juhataja, kui protseduurireegel haarab mitut üksust, või teeb otsuse üksuse juhataja, kui reegel haarab üht üksust. Viieandaks etapiks on protseduuri-reegli puhtal kujul vormistamine, millele järgneb selle evitamine.

Protseduurireegli evitamine loob formaalse aluse töö paremaks laabumiseks. Tegelikult sõltuvad igasuguste tegevuste tulemused suurel määral inimsuhetest. Suhtlemine on iga organiseeritud grupi tegevuse iseloomulikumaid omadusi, millela pole mõeldav koostöö ja ühiste eesmärkide saavutamise. Seepärast on protseduurireeglite koostamisel ja evitamisel vaja erilist tähelepanu pöörata ka funktsionaalsetes allüksustes töötavate inimeste omavahelistele suhetele, teatud määral isegi arvestada nende subjektiivset ja ka muutlikku iseloomu. Ka on protseduurireeglite evitamiseks vajalik kõigi asjaosaliste heatahtlik hoiak. Tuleb meeles pidada, et protseduurireegel ei vabasta ühtegi töötajat kohustusest tegutseda oma parema arusaamise järgi ja praktilisest vajadusest lähtudes.

KODANLIKUS EESTIS LEVINUD MÕNINGATE

RAHATEOORIADE KRIITIKA

J. K r i n a l,

rahanduse ja krediidi eriala II kursus.

Juhendaja: dots. V. Krinal

Raha ja raharingluse probleem on köitnud ja köidab praegugi kodanlike majandusteadlaste tähelepanu. See on seotud nende ideega, mille järgi raharinglus etendab otsustavat osa taastootmisprotsessis ning raharingluse reguleerimise teel on võimalik kõrvaldada tsüklilisi kõikumisi ja kiirendada kasvutempot. On iseloomulik, et kodanlikud majandusteadlased seavad esikohale raha kui ringlemisvahendi funktsiooni. See pole juhuslik, sest paljud neist lähtuvad

ringluse primaarsusest tootmise suhtes. Näiteks defineerib Wernette raha kui "kõiki korporatsioonide ja üksikisikute käsutuses olevaid ringlemisvahendeid pluss nende pangadeposiidid"¹. On ilmne, et autor ei selgita raha olemust ja taandab tegelikult raha ringlemisvahenditele, kusjuures ta iseloomustab raha kvantitatiivselt. Ja nii ongi, et iga majandusteadlane tõlgendab rahamassi mõistet omamoodi just sellepärast, et puudub raha olemuse teaduslik analüüs.

Sedasi mõtles ka kodanliku Eesti majandustegelane Eduard Tennmann, Tartu Ülikooli usuteaduskonna professor, kes omas majandusalast keskaridust. Tennmann sai aru, et kapitalistliku ühiskonna majanduslikke raskusi ei ole võimalik maha vaikida. Ta tunnistas, et esineb "süsteemi kriis". Kuid selle põhjuseks olevat ainult kehtiv rahasüsteem, mis ei täitvat oma ülesannet. Kogu viga peituvat selles, et meie raha on seotud võõra kullaga, kuna meil endil kulda ei ole. Seepärast tuleb käibel olevale rahale Tennmanni arvates leida uus alus. Talle oli raha ainult liiklevate väärtuste ökonoomilise hinnangu väljendus "arvudega" ja seda ainult "teatud väärtusühikutes". Kuid ta ei mõistnud, miks raha on väärtuse väljenduseks ja mis on väärtus. "Väärtuse ainuke alus on tarvidus" kirjutas ta. "Väärtuse hinnang on ikka isiklik, liikuv. Leiva väärtus on enne söömist suurem kui peale söömist."² Väärtuse ebaõige mõistmine viis Tennmanni ka raha olemuse mittemõistmisele. Raha, kuld saab ainult seetõttu teiste kaupade väärtuse mõõtjaks, et tema tootmiseks on kulutatud abstraktset tööd. Järelikult mitte raha ei tee kaupu võrdseks, vaid kõik kaubad on iseenesest ühismõõdulised ning võivad oma väärtusi mõõta spetsiifilises kaubas - kullas. Ainult seetõttu, et kõik kaubad mõõdavad oma väärtust kullas, kujunebki see kaup rahaks. Et professori arvates ostujõuetus pole muud kui "rahapuudus" ja "rahapuuduse" õige alus on "kullapuudus",

¹ M. R ö n d i n a. Kodanliku poliitilise ökonoomia metodoloogia. Tln., 1972, lk. 157.

² E. T e n n m a n n, Rahavõimu saladused. Tartu, 1931, lk. 17.

siis rahamärkide sidumine kullaalusega kitsendavat ostujõudu. "Ostetakse vähem kaupmehelt. Kaupmees ostab vähem suurkaupmehelt, suurkaupmees vabrikust. Vabriku töö väheneb, töölisi vallandatakse. Ostjate arv ja rahahulk langeb jälle."³

Naiivsele kirjeldusele kriisist ning selle põhjustest järgneb niisama naiivne retsept kriisist jagusaamiseks. Tennmann ei soovita raha aluseks võtta kulda, vaid loodusjõude, kinnisvarade väärtusi ja isiklikku krediiti. Sellega saavutatakse, et raha ei oleks enam kaup, vaid ainult väärtuse mõõt. Tennmann teeb üsna meelevaldse arvutuse, kui väidab, et kodanlikus Eestis olevat olnud jõuühikuid 3,294 miljonit. (Arvestades eelnenut ja järgnevat on siin trükiviga, peaks olema miljardit.) Arvestades iga ühiku väärtuseks 10 krooni, saab ta korrutiseks: loodusjõud - 33 milj. krooni; kinnisvarad - 10; isiklik krediit - 10. "Väärtuse" kogusummaks Eestis saab ta nii 33 miljardit krooni, mida arvestab raha alusena ning soovib võtta aluseks ka eelarve koostamisel. Tennmann teeb ettepaneku riigil välja anda eelmainitud summa ulatuses pangatšেকে. Tema arvates olevat sel teel võimalik saavutada riigi sõltumatust, sest riik ei teotuvat enam "võõrale finantskapitalile", vaid "asutab ise oma finantskapitali". Et paberraha saab olla ainult väärtuse esindajaks, ise aga väärtust ei oma, siis taolise arutluse tulemusena soovitas Tennmann tegelikult inflatsioonipoliitikat: välja lasta rohkem raha, kui oli selle tagamiseks vajalikke väärtusi. See aga süvendab kriisinähtusi.⁴

Väikekodanlikult naiivsed ja sisult reaktsioonilised olid ka töö- ja kaduraha teooriad. "Tööraha" propageeris Tartus kriisiperioodil loodud "kodutöö-abi"-ühing. Seal loobuti omavahelistes arveldustes raha kasutamisest. Nad kehtestasid maksevahendina töökrooni, millel pidi olema "Tartu linna müüritöölise kahe töötunni väärtus" (võrdus ühe kroo-

³ E. T e n n m a n n. Viidatud teos, lk. 17.

⁴ Vt. V. K r i n a l, L. L o o n e, I. S o i d r a. Majandusliku mõtte põhijooni kodanlikus Eestis (1920-1940), Tln., 1968, lk. 168.

niga).⁵ Väljaspool teostati arveldusi sularaha abil. Vastavalt põhikirjale oli ühingu põhimõtteks kaotada raha kui kõige kurja juur.⁶ Kuid ei arvestatud, et kapitalistliku kaubatootmise tingimustes pole võimalik raha ringlusest kõrvaldada. Et igasuguse kauba, sealhulgas ka tööjõu kui kauba väärtuse üldiseks väljendusvormiks on kujunenud raha (kuld), siis ei ole mingit vajadust hakata otsima uut ekvivalenti. "Tööraha" käikulaskmine käibel oleva raha kõrval ei lahenda kapitalistliku süsteemi vastuolusid, vaid on varjatud kujul inflatsiooni nähtuseks.

"Kaduraha" teooria järgi raha kogunevat inimeste kätte, kes seda ei lase ringlusesse, ei pane tootmisse. Selleks aitavat kaasa ka kõrge laenuprotsent ja just rahapuuduse tõttu polevat majanduselus normaalset olukorda. Tulevat rakendada kriisi likvideerimiseks vahendeid, mis ei nõua uut kapitali investeerimist. Üheks võimaluseks peeti töötähtede väljaandmist omavalitsuse poolt, riiklike rahamärkide osaline asendamine linna maksu läbikäikudes linna poolt väljaantavate töötähtedega. Need töötähed tuleksid kaduprotsendiga. Viimane tähendaks asjaolu, et ühe kuu jooksul kaotaks raha 1 % oma väärtusest.⁷ Selle kao tõttu ei tahaks keegi raha enda käes pidada ja ta hakkaks kiiremini ringlema. Kaduraha propageerijad väitsid, et on võimalik kaduraha ümbervahetamine pangas üldiselt käibel oleva raha vastu enne tema ostujõu langust. Sel juhul oleks aga summast maha arvestatud 2 % kriisifondi heaks. Kannatajad olid sel juhul jällegi kaduraha valdajad, kelleks olid eeskätt palgalised ametnikud ja töölised.

Selles käsitluses on ekslikud nii kriisi põhjuste analüüs kui ka printsiip, mida soovitati aluseks võtta kriisi ületamiseks. Just 1929. - 1933. a. kriisi ajal oli rakenda-

---

⁵ V. K r i n a l, L. L o o n e, I. S o i d r a. See-sama, lk. 168.

⁶ Vt. "Kodutöö-abi" kodukord ja põhikiri. Tartu, 1931.

⁷ V. K r i n a l, L. L o o n e, I. S o i d r a. See-sama, lk. 169.

mata kapitale kõikjal külluses, kusjuures protsendinorm oli suhteliselt madal. Kuid ometi oli just see kriis äärmiselt sügav ja pikaajaline. Raha ja krediitipuudusega ei ole võimalik seletada kapitalismi perioodilisi majanduskriise.

Taoliste oma olemuselt reaktsiooniliste projektide esilekerkimine andis tunnistust kodanliku majandusliku mõtte sügavast kriisist, millest pole kuni tänapäevani üle saadud.

MAJANDUSTEADUSTE ÕPETAMISEST TARTU ÜLIKOOLIS

19. SAJANDIL

A. S u i t s,
rahanduse eriala III kursus.

Juhendaja: dots. E. Ulst

1977. a. täitub 175 aastat ülikooli taasavamisest Tartus.

Aastatel 1632 - 1656 töötas siin Academia Gustaviana ja aastast 1690 Academia Gustavo-Carolina. Alates 1699. aastast asus Ülikool Pärnus.

Peale pikka vaheaega (alates 1710. aastast) avati 1802. a. Ülikool uuesti Tartus. Ülikooli pidulik avamine toimus 21. ja 22. aprillil, kuid üliõpilaste ametlik vastuvõtt algas juba 5. aprillil ja avamise päevaks oli immatrikuleeritud 19 inimest. II semestril tuli juurde 15 üliõpilast.

Avamise ajal ei olnud ülikoolil veel oma hoonet ja õppehoone ülesannet täitis von Bocki maja.

Tööd alustas 4 teaduskonda:

teoloogia teaduskond 4 kateedriga,
juriidiline teaduskond 4 kateedriga,
meditsiiniteaduskond 6 kateedriga,
filosoofiateaduskond 8 kateedriga. Kokku 22 kateedrit.
Filosoofiateaduskonna dekaaniks oli G.F. Parrot, kes

oli ka esimene ülikooli rektor. Esimeseks prorektoriks sai L. Evers.

Ülikooli avamisel oli filosoofiateaduskonnas üks kateeder - ökonoomika, kameraalsed teadused, statistika ja metsateadus. Selle kateedri esimeseks professoriks oli G.F. Peschman. Ta töötas ülikooli juures selle rajamisest 1802. a. kuni 1812. aastani.

1805. a. põhikirja alusel toimusid mõningad muudatused; nimelt otsustati kateedrite arv viia 22-lt 28-le, kusjuures juriidilise teaduskonna juurde moodustati veel üks kateeder ja filosoofiateaduskonna juurde 5 kateedrit. Ühtlasi jaotati filosoofiateaduskond 4 klassiks (osakonnaks):

- A. füüsika-matemaatika klass,
- B. loodusteaduste klass,
- C. filoloogia-ajaloo klass,
- D. tehnoloogia-ökonoomika klass.

Filoloogia-ajaloo klassi juurde kuulusid kõrvuti keelte kateedritega ka kateedrid, kus õpetati majandusalastest õppeainetest statistikat. Need olid:

- 1) üldajaloo, statistika ja geograafia kateeder;
- 2) vene ajaloo, statistika ja geograafia (eriti Eesti-, Liivi- ja Kuramaa ning Soome kubermangude) kateeder.

Tehnoloogia ja ökonoomika klassi juurde aga kuulusid:

- 1) kameraalsed teadused, finantsid ja kaubandus;
- 2) ökonoomika, tehnoloogia, tsiviilarhitektuur.

Ökonoomikat ei saa täiel määral lugeda majandusteaduste hulka, kuna ökonoomika all sel ajal mõisteti põllumajanduslikke teadusi.

Selle kateedri esimeseks professoriks oli I.W. Krause, kes oli ka ehituskomisjoni esimees. Tema on ka ülikooli peahoone, vana anatoomikumi ning observatooriumi projektorija ja ehitamise organiseerija.

Majandusteadustega tänapäevases mõttes tegeles kameraalsete teaduste, finants- ja kaubanduse kateeder.

Kameralistika - riigi majandamise teadus - oli 17.-18. sajandi Saksamaa majanduslike ideede suund, mis sai eelkäi-

jaks Saksa kodanlikule poliitökonoomiale. Seega on kameraalsed teadused germaani päritoluga.

Selle kateedri esimeseks professoriks aastatel 1803-1826 oli F.E. Rambach.

1850. aastal jagunes filosoofiateaduskond kaheks iseiseisvaks teaduskonnaks:

- 1) ajaloo-filoloogiateaduskond,
- 2) füüsika-matemaatikateaduskond.

Statistika ja geograafia kateeder (1820. a. nimetati üldajaloo, statistika ja geograafia kateeder ümber statistika ja geograafia kateedriks), samuti kameraalsete teaduste, finants- ja kaubanduskateeder jäid ajaloo-filoloogia-teaduskonna juurde.

Kui 1803. a. oli Tartu ülikoolis 31 üliõpilast, siis 1865. aastaks ulatus nende arv 600-ni ning 1889.a. 1812-ni. Kuid aastast 1884 üliõpilaste arv hakkas vähenema, kuna ülikool sattus majanduslikesse raskustesse ega suutnud tasuda õppejõududele nii hästi, kui tegid seda Saksa ülikoolid. Kui 1884. a. reformiga sai vene keel ametlikuks õppekeeleks, lahkusid saksa päritoluga õppejõud ja nende järel ka üliõpilased. Ülikoolist lahkus umbes 500 saksa üliõpilast, kasvama hakkas aga eesti ja vene päritoluga üliõpilaste arv.

Oluliseks sündmuseks majandusteaduste õpetamises oli 1865. a. poliitilise ökonoomia kateedri loomine, kuhu läks ka endine kameraalsete teaduste, finants- ja kaubanduskateeder.

Kui vaatame majandusteadusi õpetanud professorite isikulist koosseisu Tartu ülikoolis, mida algul nimetati Dorpati, hiljem Jurjevi ülikooliks (1839. aasta 21. II nimetati ülikool Imperaatorlikuks Jurjevi Ülikooliks), siis saame terve galerii õpetlasi. Statistika ja geograafia kateedris: Gaspari, Evers, Blum, Dede, Schirren, Wagner, Laspeyres, Leseis, Stieda, Bücher, Mucke.

Kameraalsete teaduste, finants- ja kaubanduskateedris (alates 1865. aastast poliitilise ökonoomia kateeder): Rambach, Vollgraaffi, Friedlender, Grass, Mithoff, Ditzel.

1889. a. ühendati poliitökonoomia kateedriga ka sta-

tistika. Kateeder ise viidi üle juriidilise teaduskonna juurde. Poliitökonoomia paigutamine ühest teaduskonnast teise vastas mitte ainult ühtsusele vene ülikoolidega, vaid oli ka ratsionaalsem. Oleks imelik olnud lugeda finants- ja kaubandusõigust eraldi poliitökonoomiast ning koos rooma ja kreeka vanaajaga.

Sellest ajast hakkasid majanduslikke distsipliine lugema vene professorid A.H. Karõšev, A.H. Miklaševski jt.

Mõne sõna rohkem tahaks öelda professor Adolf Wagnerist, kes tuli Tartusse 1865. a. ja oli siin kuni 1868. aastani. Need 3 aastat oli ta geograafia, etnograafia ja statistika kateedri juhatajaks.

Professor Wagner luges Tartu ülikoolis järgmisi kursusi:

- poliitiline geograafia,
- statistika ajalugu ja teooria,
- võrdlev statistika,
- administratiivstatistika,
- poliitökonoomia,
- spetsiaalne rahvamajanduse poliitika,
- kaubanduse poliitika,
- krediit ja krediidiasutused,
- metallvaluuta taastamine ja krediidipiletid (eriti, mis puudutas Austriat ja Venemaad),
- maksude üldajalugu ja riigivõlad.

Peale selle võttis Wagner aktiivselt osa ajakirjanduslikust tööst. Ta oli mitmete ajalehtede kaastööline Berliinis, Viinis, Hamburgis, Münchenis, Peterburis ning tegi kaastööd 44 ajakirjale. Majandusteaduste ajalukku läks ta oma väljapaistvate töödega rahanduse kohta. Seda on tema 4-osaline töö "Finantsteadus", mille kohta professor Ozerov on öelnud, et see on monumentaalne töö ja on asendamatu neile, kes tunnevad huvi finantsküsimumste vastu.

Tema töö "Poliitilise ökonoomika õpik" on saanud K. Marxi kriitika osaliseks.

Wagneri, samuti ka teiste Tartus töötanud majandusteadlaste pärand vajab põhjalikumat uurimist.

NSV LIIDU PÖLLUMAJANDUSE
ARENGUTENDENTSIDEST NUUDISAJAL

E. L o o t s m a n n, M. S i l d,
kaubandusökonoomika eriala I kursus.

Juhendaja: dots. V. Krinal

Meie tarbimisfondist annab põllumajandus keskmiselt 75 %. Seetõttu on arusaadav ka suur tähelepanu, mida Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus on pööranud sellele rahvamajandusharule. Tõsi, enne Suurt Isamaasõda ja sõja-järgsetel aastatel polnud põllumajandusele võimalik anda vajalikku abi - esiplaanil oli maa industrialiseerimine ning tööstuse taastamine. Põhjalikult analüüsiti põllumajanduse olukorda NLKP Keskkomitee 1953. a. septembrileenu-mil, kus kavandati ka edasised ülesanded. Ajavahemikul 1953-1965 lahendati siiski põllumajanduse üksikküsimusi lahus teistest rahvamajandusharudest.

1965. aastast alates tegeldakse põllumajanduse küsi-mustega komplekselt. Praeguse agrarpoliitika alused raja-ti NLKP KK 1965. a. märtsipleenumil kavandatud ja XXIII kongressil kinnitatud otsustega, mis stimuleerisid igati põllumajandussaaduste suuremat tootmist. Määrati kindlaks varumisplaanid mitmeks aastaks, samuti kehtestati hinnali-sandid üleplaanelisele toodangule (nisu, rukis, veised, sead ja lambad). Suurt tähelepanu pöördati nendes otsustes ka põllumajandusettevõtete paremale varustamisele traktori-te, kombainide jt. masinatega ning mineraalväetistega. Maa-parandustööd ja lupjamistööd võttis enda peale riik.¹

9. viisaastakul arenes põllumajandus rängas heitluses loodusjõududega. 1973. aasta oli ainuke hea aasta, 1972. ja 1975. aga põuased.² 9. viisaastakul põllumajandus terivi-

¹ V. R o s e n b e r g. Partei agrarpoliitika nüüdis-etapil. - Eesti Kommunist, 1975, nr. 3, lk. 30.

² NLKP 25. kongressi materjale. Tln., 1976, lk. 44.

kuna jätkas tootmise suurendamist, sellele aitas kaasa põllumajanduse materiaal-tehnilise baasi tugevnemine ning maal äratehtud suur organisatsioonilis-poliitiline töö. Aasta keskmine kogutoodang suurenes 13 %, võrreldes eelmise viisaastakuga. Aasta keskmine teraviljasaak kasvas 14 miljoni tonni võrra. Suurenes piima, liha ja teiste loomakasvatussaaduste toodang. Häid sõnu tuleb lausuda puuvilla- ja riisikasvatajate kohta.

Põhiliseks taimekasvatust raskendavaks teguriks NSV Liidus on asjaolu, et 2/3 põllumajanduslikult kasutatavast maast kannatab niiskuse vähesuse all. Ebapiisava niiskusega tsooni kuuluvad sellised tähtsad teraviljakasvatuse piirkonnad nagu Põhja-Kaukaasia, stepi-Ukraina, Volgamaa, Kasaahstani ja Siberi uudismaad. Samal ajal on NSV Liidus piirkondi, näiteks VNFSV põhjapoolsed oblastid, Valgevene, Läti ja Eesti, kus põllumajandust raskendab liigniiskus.³ Seetõttu on nendes piirkondades saagikuse tõstmisel oluline tähtsus maaparandusel.

8. ja 9. viisaastakul on tehtud kapitaal mahutusi põllumajandusse 213 miljardi rubla eest, mis on 66,6 % kõigist nõukogude võimu aastatel põllumajandusse tehtud kapitaal mahutustest. Need kapitaal mahutused on kontsentreeritud 3 põhisuunda.

1. Mehhaniseerimine.

10 viimase aastaga said kolhoosid ja sovhoosid
3 000 000 traktorit,
1 800 000 veo- ja eriautot,
900 000 teraviljakombaini.

2. Maaparandus.

Anti ekspluatatsiooni 6 400 000 hektarit niisutatavat maad ja üle 8 miljoni hektari kuivandatud maad.

---

³ 1976. a. põllumehe teatmik. Tln., 1976, lk. 90.

3. Kemiseerimine.

Aastail 1966 - 1975 suurenes väetiste kasutamine 2,8-kordseks ning keemiliste taimekaitsevahendite kasutamine rohkem kui kahekordseks.⁴

Alates 1973. aastast on NSV Liit suurim mineraalväetiste tootja maailmas (varem USA).

See kõik edendab põllumajandust veelgi. Kahe viisaastakuga kasvas tööviljakus ühismajapidamistes 58 %. Põllumajandustoodang 1 elaniku kohta suurenes peaaegu 1/4 võrra.

Millised on nõudmised põllumajandussaadustele tänapäeval? Teatud vastuse annab järgnev tabel.⁵

T a b e l 1

Tähtsamate toiduainete tarbimine 1 inimese kohta aastas

Toiduaine (kg)	Nats. tarb. norm	Mii- nimu- norm	Vene- maal 1913.	Tarbiti		
				NSVL-s 1950.	1975.	ENSV 1975.
Liha ja lihasaadused	94,0	44,0	29 ⁺	26	58	80
Piim ja piimasaadused	481	146	154	172	315	442
Kanamunad (tk.)	292	124	48	60	215	258
Suhkur	36,5	30	8,1	12	40,8	41,3
Puuvili ja marjad	110	28,6	11	...	37	...
Kartul	95	137	114	241	120	140
Teraviljaesaadused	120	145	200	172	142	104
Kala	16,2	23	6,7	7	16,8	27,6
Köögivilid ja kõrvi- tsalised	164	121	40	51	87	79

Tsaari-Venemaal oli töötava elanikkonna tarbimine madalam, näiteks liha osas 20 kg, piima 120 kg jne.

⁴ NLKP XXV kongressi materjale. Tln., 1976, lk. 58.

⁵ Вопросы экономического роста СССР. Изд-во Московского университета, М., 1976, стр. 32-33, 47-48; Народное хозяйство СССР в 1975 г. М., 1976, стр. 594; Keeti NSV rahvamajandus. Tln., 1976, lk. 252.

Ratsionaalsete tarbimismnormide järgi joendus tootmine.
Tootmise mahust annab ülevaate tabel 2.

T a b e l 2

NSV Liidu põllumajanduse arengu põhinäitajad.⁶

	1965	1970	1973	1975	ENSV 1975
Põllumajanduse kogutoo- dang (mljr.rbl.)	70,9	87,0	97,9	90,0	799,7 mlj.rbl.
Teravili (milj.t)	121,1	186,8	222,5	195,7	1113,8 tuh.t
Kartul (milj.t)	88,7	96,8	108,2	88,5	1216,2 tuh.t
Kõõgivilii (milj.t)	17,6	21,2	25,9	22,3	106,5 tuh.t
Piim (milj.t)	72,6	83,0	88,3	90,8	1180,7 tuh.t
Liha (milj.t)	10,0	12,3	13,5	15,2	165,1 tuh.t
Munad (mljr.tk.)	29,1	40,7	51,2	57,7	447,6 mlj.tk.
Saagikus (ts/ha)					
teravili	9,5	15,6	17,6	10,9	26,7
kartul	103,0	99,0	135,0	112,0	171,0
Loomade arv (milj.)					
veiseid	87,2	99,2	106,3	11,0	820,9 tuh.
sigu	52,8	67,5	70,0	57,8	835,0
lambaid	125,2	138,0	142,6	141,3	171,6
Kapitaalmahutused põllu- majandusse (mljr.rbl.)	10,4	17,6	23,7	28,3	230,0 mlj.rbl.
Elektrit kasutatud põllu- majanduses (mljr.KWh)	21,1	38,6	57,6	...	753,8 mlj.KWh
Töövõiljakus (%)	100	137	160	146	...
Keskmine tõõtasu (rbl.)	75,0	101,0	117,3	127,5	162

⁶ 1976. a. põllumehe teatmik. Tln., 1976. lk. 72-76;
1977. a. põllumehe teatmik. Tln., 1977. lk. 107-111.

Kümnendal viisaastakul tuleb viia läbi põllumajandusliku tootmise edasine spetsialiseerimine ja kontsentreerimine majanditevahelise kooperaerimise ning agraar-tööstuskoondiste ja -ettevõtete rajamise baasil. Eriti suurt tähelepanu tuleb pöörata koostööle nende rahvamajandusharudega, mis kas kindlustavad põllumajandust vajalike tootmisvahenditega või kasutavad põllumajandussaadusi toorainena rahvale vajalike tarbeesemete tootmiseks.

Nn. agraar-tööstuslik kompleks koosneb kolmest lülist:

1. põllumajandust tootmisvahenditega kindlustavad rahvamajandusharud;
2. põllumajanduslik tootmine,
3. põllumajandussaaduste säilitamise, töötlemise ja realiseerimisega tegelevad rahvamajandusharud.

Näeme, et agraar-tööstuslik kompleks hõlmab mitte ainult põllumajandust ja tööstust, nagu mõiste ise eeldab, vaid ka mitmeid teisi rahvamajandusharusid, nagu transport, kaubandus, laomajandus. Seepärast tundub õigemana nimetada kogu seda süsteemi "agraarmajanduslikuks kompleksiks", nagu mõned majandusteadlased on teinud.⁷

Kõrvuti selle terminiga võiks rääkida agraar-tööstuslikust kompleksist kui konkreetsest põllumajanduslikust ettevõttest, kus kogu tootmine on organiseeritud tööstuslikel alustel (Tallinna Linnuvabrik).

Põhiküsimuseks pole nimetus, vaid asjaolu, kuidas üks või teine ühendus aitab kaasa põllumajanduslikule tootmisele. Et viimati mainitus on töö tootlikum, sellest kõnelevad paljud faktorid.

1972. a. töötas meie maa rahvamajanduse agraar-tööstuslikus kompleksis 38 % kogu töötavast elanikkonnast. Positiivseks nähtuseks on see, et järjekindlalt väheneb otse-

⁷ L. К а а р а м а а. Rahvamajanduse agraar-tööstuslik kompleks ja selle täiustamisest. lk. 4 (käsitirjast); М.А. М е н ь ш и к о в а. Агробизнес в США. - Экономика и организация промышленного производства. 1972, № 4, стр.115.

selt põllumajandusliku tootmisega tegelevate töötajate arv. 1966. a. oli nende arv 31 miljonit, 1972. a. aga 29 miljonit. See näitab põllumajandusliku tootmise efektiivsuse ja tööviljakuse tõusu. Otsida ning leida tuleb kompleksi kõigi lülide optimaalne rakendatus väikseimate kulutustega. Praegu seda veel ei ole.

Põllumajanduse põhisuunaks on intensiivne majandamisviis kõrge põllumajanduskultuuride saagikuse ja loomakasvatuse suure tootlikkusega. Mehhaniseerimine, maaparandus, väetise ja söötade ratsionaalne kasutamine tagavad tööviljakuse kasvu, toodangu suurendamise pinnaühiku kohta ning kulutuste vähenemise toodanguühiku kohta.

NLKP XXV kongress tõstis põllumajandustöötajate ette kaks teineteisega seotud eesmärki:

1. Varustada elanikkond toiduainetega, tööstus põllumajandusliku toorainega ja omada ka kindlaid reserve.

2. Lähendada üha rohkem linna- ja maaelanikkonda nii materiaalsete kui kultuurilis-teeninduslike tingimuste poolest.

Need eesmärgid on tähtsad nii majanduslikult kui poliitiliselt ja neid on võimalik saavutada ainult intensiivse majandamisviisi ning agraar-tööstuslike komplekside igakülgse arendamise korral.

NSV Liidu põllumajandus on saavutanud suuri edusamme, sest partei agrarpoliitika teenib tähtsaid majanduslikke ja sotsiaalseid eesmärke ning on suunatud kõrgeltarenenud majandusliku sektori moodustamisele. See osutub leninliku kooperaerimisplaani jätkamiseks, kuid juba uutes tingimustes ja kõrgemal tasemel.

VALMISTOODANGU TURUSTAMINE

KUI KOMPLEKSTEGEVUS

T. T e d e r,

kaubandusökonoomika eriala kaugõppe V kursus.

Juhendaja: v.-õpet. M. Välja

Turustamist võib vaadelda kui komplekstegevust, mis koosneb paljudest osategevustest. Neid osategevusi võib nimetada protseduurideks, mis omakorda koosnevad üksikutest operatsioonidest. Paljudel juhtudel vajavad protseduurid ratsionaliseerimist. Seda silmas pidades rõhutas L.I. Brežnev "... liigsete lülide ja bürookraatlike protseduuride likvideerimist ning operatiivset otsuste tegemist"¹.

Järgides seda juhtlauset anname siinjuures lühiülevaate meie poolt koostatud Tartu Raudbetoontoodete Tehase turustustegevuse protseduuridest ning nende ratsionaliseerimisest.

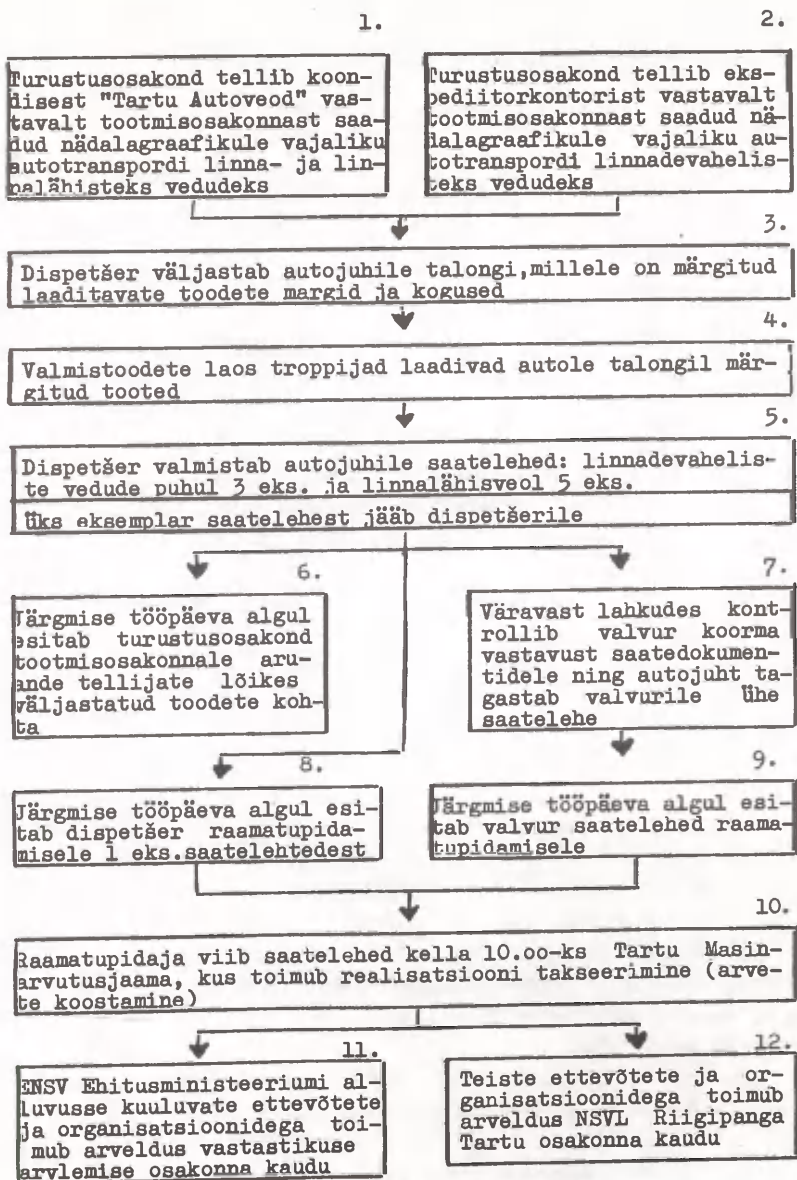
Käibivate protseduuride kirjalik fikseerimine on ühase vahendiks, mis võimaldab turustuse tegevuses liigseid operatsioone välja tuua ja neid kõrvaldada. Selguse mõttes on soovitatav protseduure fikseerida plokk skeemina (vt. joonis 1), millel on see eelis, et nad võimaldavad lihtsalt ja selgete vahenditega kujutada tegevust, sealhulgas ka turustus-tegevust, kui protsessi kulgemise kõiki võimalikke variante.

Toodangu realiseerimisplaani täitmine on tehase majandusliku tegevuse tähtsaimaks näitajaks. See määrab ettevõtte osavõtumäära rahvamajanduse ja elanikkonna tarvete rahuldamisest. Realiseerimisplaani eduka täitmise tagamisel on otsustava tähtsusega teguriks toodangu plaanipärane lähetamine ostjatele.

Tartu Raudbetoontoodete Tehas töötab tellimuste alusel. Tellimused tehase toodangule töötatakse välja ja kinnita-

---

¹ NLKP XXV kongressi materjale. Tln., 1976, lk. 71.

Joonis 1. Komplekthanke realiseerimine.

takse Tallinna Tööstusliku Komplekteerimise Trusti poolt. Esamajoones kehtib see raudbetoon- ja betoonloodete kohta. Seega kujutab tehase toodang fondeeritud toodangut, mida turustatakse trusti poolt antud tellimuste alusel. Sellise toodangu realiseerimise operatsioonid on välja töötatud protseduurides "Kaubabetooni, segu ja asfaldi realiseerimine fondide alusel" ja "Suurpaneelide tsehi toodangu realiseerimine".

Kaugemate klientide tellimuste täitmiseks väljastatakse raudbetoon- ja betoonlooded raudteetranspordiga. See kiirendab toodete kättesaamist ning samal ajal vähenevad transpordi- ja laadimistööd. Toodangu lähetamine sellisel juhul on fikseeritud protseduuris "Raudbetoon- ja betoondetailide väljastamine raudteetranspordiga".

Üheks progressiivseks ja efektiivseks turustuse vormiks, mis garanteerib ehitusorganisatsioonide rütmilise töö, on komplekthange. Protseduuris "Komplekthanke realiseerimine" (joonis 1) on välja töötatud põhilised operatsioonid selle vormi jaoks.

Tehase andmetel on toodangu väljalase kaetud trusti poolt kinnitatud tellimustega ainult 85-90 protsendi ulatuses. Ülejäänud toodang turustatakse neile tellijatele, kellele õnnestub hankida tellitud toodangu katmiseks vajalik materjalide ja tooraine kogus. Selleks on välja töötatud protseduur "Raudbetoondetailide, betooni, segu ja asfaldi realiseerimine asutustele eratellimise korral".

Kuna ettevõtte toodang loetakse realiseerituks, kui tema arvelduskontole laekub väljastatava toodangu eest tasutav summa, siis on suur tähtsus ostjatega arvelduste täpsel ja kiirel korraldamisel. Sellest sõltub raha õigeaegne laekumine realiseeritud toodangu eest. Sellepärast oli vaja fikseerida ka protseduur "Arveldus ja sellega kaasnevate vaidluste lahendamine".

Tuginedes NLKP XXV kongressi otsustele pöörab tehase pidevalt suurt tähelepanu oma töötajate korteriolude parandamisele. Töötajatele eraldatakse üha rohkem kortereid ning samal ajal stimuleeritakse individuaalehitust. Seoses sel-

lega võimaldatakse tehase töötajatele osta betooni, segu ja teisi ehitusmaterjale. Selleks vajalikud operatsioonid on ära toodud protseduuris "Erandkorras betooni ja segu väljastamine tehase töötajatele".

Kuna turustamise efektiivsusest sõltub tööde organiseerimine ja efektiivsus ehitusobjektidel, siis protseduuride koostamine ning juurutamine selles valdkonnas annab küllaltki olulist efekti. Protseduuride koostamise käigus sai paljud mittevajalikud operatsioonid likvideeritud, mis omakorda võimaldab säästa üldist aega tööde täitmiseks. Tänu sellele on tehase turustus- ja komplekteerimise osakond edaspidi suuteline ilma täiendava tööjõuta realiseerima enam toodangut.

**NAISTERÖIVASTE KAUBAKATTE STRUKTUURIST
TARTU LINNA TSN TK KAUBANDUSVALITSUSES**

T. I r d,

kaubandusökonoomika eriala kaugõppe V kursus.

Juhendaja: dots. kt. P. Viires

Käesoleval viisaastakul on ette nähtud vastavalt tulude ja tarbimise kasvule ning tootmise laiendamisele suurendada jaekaubakäivet 27 - 29 %, sealjuures Eesti NSV-s 23 %. Tartu Kaubandusvalitsuses on see kasv planeeritud Eesti NSV keskmisest mõnevõrra suuremana - 23,5 %. Selle ülesande täitmiseks on jaekäibelega vaja materiaalset alust - kaubakatet, mis iseloomustab vajalike kaubaressursside üldsuurust ja mille allikateks on materiaalsete bilansside järgi eraldatavad ressursid.

Kaubakatte kujundamise aluseks on kaubandusorganisatsioonide poolt koostatud ja tööstusele esitatud tellimused, mis on kokkuvõtte nõudluse uurimisest ja mis kümnendal viisaastakul peavad saama aluseks tarbekaupade väljalaske mahu ja sortimendi määramisel.

Tugevdades ja täiustades kaubanduse ja tööstuse side-

meid, peaks üha vähemaks jääma kaupade loetelu, millele nõudlust seni pole veel rahuldatud. Teaduslikule alusele viidud tellimused aga aitaksid kujundada sellise kaubakatte, mis nii üldmahult kui ka struktuurilt võimaldaks rahuldada kõigi tarbijate kõik nõudmised ning tagada plaanilise kaubakäibe arengu.

Oma uurimistöös olen vaadanud naisterõivaste kaubakatte kujundamise plaanilisi aluseid ja selle struktuurilist koostist Tartu KV-s. Uurimise tulemusena tulid ilmsiks mõned seaduspärasused. Neist olulisemaks on naisterõivaste kaubakatte kujundamisest osavõtivate põhiliste hankijate osatähtsuse ja nende poolt realiseeritud fondide pidev kasv.

Põhiline osa naisterõivaste kaubakattest Tartu KV-s kujundatakse vabariigi õmblustööstuse toodangu arvel - ligikaudu 80 %, millele lisaks hangitakse rõivaid ka teistest liiduvabariikidest ja välisriikidest.

Kõige suurema summa eest naisterõivaid hangib Tartu KV-le vabariigi üks suuremaid õmblusettevõtteid ÕTK "Baltika". Tema osatähtsus on 1976. aastaks, võrreldes 1974. aastaga, langenud 48,5 %-lt 41,9 %-le ja fond vähenenud 32,6 tuh. rbl. võrra. Realiseeritav fond on kõige suurem ainult rahalises väljenduses. Tükkiliselt koosseisult on see märksa väiksem, sest tootmiskoondis hangib naistele ainult pükse ja mantleid. Viimati nimetatud oma suhteliselt kõrge hinnaga teevadki fondi rahalises väljenduses kõige suuremaks võrreldes teistega.

Hoopis laiemas sortimendis naisterõivaid hangib Tartu KV-le V. Klementi nim. ÕTK. Tema osatähtsus naisterõivaste kaubakattes on tõusnud 30,1 %-lt 37,3 %-le ja fond suurenenud 164,4 tuh. rbl. võrra e. 19,1 %. Tootmiskoondis, olles spetsialiseerunud naisterõivaste tootmisele, hangib Tartu KV-le kõiki põhiliselt kergemaid üleriideid - kerged mantlid, joped, kleidid, pluusid, seelikud.

Importtooteid ja teistest liiduvabariikidest (põhiliselt Läti NSV-st) sissetoodud rõivaid hangib Tartu KV-le EV Rõivaste HB. Siinjuures 90 % hangitud naisterõivastest

on pärit välisriikidest ja ainult 10 % teistest liiduvaba-riikidest.

Peale nimetatute hangivad Tartu KV-le naisterõivaid veel Õmlusvabrik "Sangar", vabrik "Sulev" ja ENSV Teatriühingu Tööstuskombinaat. Nende osatähtsus naisterõivaste kaubakattes kokku moodustab ligikaudu 1,5 %.

Naisterõivaste kaubakatte struktuuri lähem uurimine aitas kinnitust leida veel kahele seaduspärasusele, milleks on fondide mahuline kasv ja kattes toimuvad struktuurinihked.

Aastail 1974 - 1976 on naisterõivaste fondid suurenenud 369,7 tuh. rbl. võrra e. 12,9 %. Siinjuures on suurenenud fondid enamõutud toodetele (impregneeritud mantlitele 3,4 korda, elastikpükstele 2,4 korda, jopedele 4,4 korda jne.) ning vähenenud väiksema nõudlusega toodetele (kunstnahkmantlitele 4,8 korda, kunstkarusnahast mantlitele 1,3 korda jne.).

Samas tuleb aga märkida, et fondide liiga suur kasv mõnede rõivaste osas ei ole endaga kaasa toonud positiivseid tagajärgi. Näiteks on V. Klementi nim. ÕTK-lt saadud fondid igal aastal realiseeritud ülehangeetega (fondid on igal aastal ainult suurenenud). Sellest võiks järeldada, et hankija täidab hästi oma hankekohustusi ja seega peaks sama ka tarbijate soove paremini rahuldada. Tegelikult on asi aga selles, et fond on meil olemas ainult üldmahu, mille struktuuriline koostis ei vasta tarbijate soovidele - eriti kleitide grupp. Näiteks oli naiste kunstiidist kleitidele eraldatud fond 1975. a. 2 korda suurem 1974. a. fondist ja 1,3 korda suurem sama (s.o. 1975.) aasta tellimusest. Sealjuures realiseeriti eraldatud fond peaaegu täies ulatuses. Tagajärjeks oli aga see, et kauplustes oli kleite suures koguses, kuid tarbijad ei olnud neist huvitatud. Põhjuseks oli esiteks fakt, et valdav osa kleitidest jõudis kauplustesse alles IV kvartalis, siis kui hooaeg oli möödas ja nõuti talveriietust. Teiseks ei olnud kleitide värvitoodid ja mudelid meeldivad. Seetõttu tekitasid nimetatud tooted ainult seisvaid kaubavarusid ning Tartu KV oli sunnitud

paluma tootjalt kas fondi vähendamist või asendamist muu vajalikuga. (Seda ei saavutatud, sest nõudmise esitamine oli hilinenud.) Samal ajal on kleitide rühmas kõige nõutavamad puuvillased kleidid, millega tootja aga ei suuda tarbijaid veel täielikult rahuldada. Näiteks oli 1975. a. fond 18,9 tuh. rbl. võrra suurem 1974. a. fondist. Tellimusest aga rahuldati 76,8 %. Seega jäi eraldatud fond veidi väikseks, et kõiki tarbijaid rahuldada. Põhjus, miks tootjad ei suuda puuvillaseid kleite nõudmisele vastavalt anda, on tingitud kahest asjaolust: esiteks tootmisraskustest ja teiseks huvi puudumisest nende tootmiseks. Tootmisest ei olda huvitatud sellepärast, et need kleidid on odavad (ca 7 rbl.) ja selleks, et ettenähtud fondi täis saada, on neid vaja toota 3 korda rohkem kui näiteks kunstsidkleite (ca 22 rbl.).

Järelikult, vaatamata sellele et 1975. a. kleitide fondid realiseeriti kaubandusele ülehankega, jäid tarbijate soovid rahuldamata.

Naisterõivaste kaubakattes toimunud struktuurinihete seaduspärasuse positiivseks küljeks on ÕTK "Baltika" vastutulek Tartu KV soovidele, kui ta vähendas naiste kunstnast mantlite fondi 80 % võrra ja suurendas samal ajal talvemantlite fondi 30 % võrra (1976. a. võrreldes 1974. aastaga).

Väga oluliseks momendiks naisterõivaste juures on nende vastavus moe- ja ajanõuetele. Tänapäeva tarbija peab seda vägagi määravaks teguriks. Selles osas on kõige rohkem edusamme teinud ÕTK "Baltika". V. Klementi nim. ÕTK aga ei jõua kõigi toodete osas veel moega kaasas käia (eriti kleidid).

Mitte vähem oluline pole ka mudeli ja materjali vastavus, mille osas tootjad ja kaubandus pole veel täielikku kooskõla saavutanud. Väga palju esineb tootjatel palveid ühe materjali asendamiseks teiseга. Seetõttu ongi kauplustes aastast aastasse müügil ühesugustes mustrites ja värvitoonides rõivaid. Olukorra parandamiseks oleks vaja tõsta

varustajate vastutust selle eest, et õmblustööstus saaks vajalikke materjale ja vajalikus koguses.

Kõigi nende põhjuste tõttu (tootmisraskused, hind, materjali puudus) on tarbijate soovide rahuldamine häiritud ja väljapääsu otsides peavad nad paratamatult kasutama moeateljeede teenuseid. Tuleb aga jõuda selleni, et vähemalt 80 - 90 % tarbijaist leiaksid sobiva rõivastuseseme kauplusest ja ainult 10 - 20 % kasutaksid moeateljeede teenuseid. Praegu on aga olukord paraku vastupidine.

KAUBAKAOD TSN TK PÄRNU KAUBANDUSVALITSUSES AASTATEL
1970 - 1975

H. M i t t,

kaubandusökonoomika eriala kaugõppe V kursus.

Juhendaja: dots. kt. A. Siimon

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmi seda osa, kus räägitakse majandusküsimustest, läbib algusest lõpuni mõtte - saavutada kõige suuremaid tulemusi kõige väiksemate kulutustega. Kõigis planeerimise ja majanduse juhtimise lülides tuleb peatähelepanu koondada materiaalsete, tööjõu ja finantsressursside ning loodusrikkuste kõige ratsionaalsemale ja efektiivsemale kasutamisele ja kadude likvideerimisele.

Isemajandava ettevõtte finantsiline seisund oleneb ettevõtte majandusliku tegevuse tulemustest. Iga kaubandusorganisatsioon peab organiseerima oma tööd selliselt, et plaanilised ülesanded oleksid täidetud ning tagatud vajalik rentaablus. Rentaabluse tõstmise peamise võimaluse annab käibekulude taseme alandamine.

Pidades kaubakadusid üheks kirjeks, milles Pärnu KV peaks edaspidi saavutama suuremat kokkuhoidu, vaatleme neid üksikasjalikumalt.

Kaubakadude hulka arvestatakse kahjud kaupade loomuli-

ku kao mahakandmisest, kaod kaupade purunemisest ja riknemisest.

Kaubakadusid arvestatakse kaheti:

1. Normatiivsed kaubakaod, mille hulka kuuluvad loomuliku kao arvel ettenähtud kulud ja lubatud selvekaod. Nende kulude suurus planeeritakse, välja arvestatakse need ainult juhul, kui kaupluses esineb puudujääk.

2. Ülenormatiivsed kaubakaod e. kaod, mis ei mahu loomuliku kao piiridesse.

Kui 1970. a. moodustasid kaubakaod absoluutsummas 86,6 tuh. rbl. ning tasemelt 0,21 %, siis 1975. a. olid vastavad näitajad 134,0 tuh. rbl. ja 0,27 %. Seega kasvasid kaubakaod vaadeldaval perioodil 54,7 %. 1970. a. moodustas nimetatud kulukirje käibekuludest 3,8 %, järgnevatel aastatel oli osatähtsus pidevalt kasvav, moodustades 1975. a. 5,3 %.

Kaubakadusid saab vähendada kaupade liiklusteede lühendamise (säätst ka transpordikuludes), kaupade hoidmise ja realiseerimise õige organiseerimisega, ettenähtud kaonormide vähendamise teel. Kaubakadude vähendamisele aitab kaasa ka pakendkaupade osatähtsuse tõus käibes. Viimastel aastatel pole tööstuse poolt pakendkaupade osatähtsus käibes märkimisväärselt suurenenud: tööstus ei suuda veel küllaldaselt rahuldada selve poolt seatud nõudeid. Pärnu KV-s on sisse seatud oma pakketsehh, et kindlustada selvekaupluste vajadust pakendkaupade järele. Kuigi nimetatud abinõu aitab täita tööstuse lünka pakendkaupade osas, pole pakkimise koondamine kaubakadude vähenemisele kaasa aidanud, sest kaod, mis enne esinesid kauplustes, on nüüd pakketsehhis.

Analüüsides normatiivsete kaubakadude kasvu ning kaubakäibe kasvu vahetõrda Pärnu KV-s aastatel 1970 - 1975, ilmnes, et kui kaubakäibe kasvas 21,1 %, siis normatiivsed kaubakaod kasvasid absoluutsummas 86,9 %. Arvestades käibemahu suurenemise mõju kaubakadudele on normatiivsed kaubakaod suurenenud 1,53 korda.

Üheks asjaoluks, mis seda nähtust põhjustas, on kindlasti selvekadude suurenemine selvekäibe tunduva suurenemi-

se tõttu. Kui 1970. a. moodustas selvekäive 43,3 %, siis 1975. a. 61,2 %. Kogu vaadeldaval perioodil oli selvekäibe juurdekasv 41,3 %.

Kaubakadude vähendamisel on tähtsaks tingimuseks töötajate teadlikkuse tõstmine, nende vastutustunde suurendamine.

Viimastel aastatel suurenes PKV-s tunduvalt suuremate puudujääkide arv võrreldes vaadeldava perioodi algusega. See tähendab aga, et on rohkem ära kasutatud ettenähtud loomuliku kao norme ning ka see on üheks põhjuseks, miks normatiivsed kaubakaod on suurenenud.

Ülenormatiivsed kaubakaod tekivad peamiselt sellepärast, et kaubavarud ei kasva alati majandusliku tegevuse laienemise tõttu, vaid sageli seepärast, et ostjate nõudmisi uuritakse puudulikult ning kontroll- mittekvaliteetsete kaupade saabumise üle kaubandusvõrku on ebapiisav. Seos käibekiiruse ja kaubakadude vahel on järgmine: mida kiiremini liiguvad kaubad, seda väiksemad on kaupade kaod säilitamisel.

Vaadeldaval perioodil suurenes Pärnu KV-s käibekiirus 3 päeva võrra (1970. a. 67,5 päeva, 1975. a. 64,5 päeva) ja ka ülenormatiivsed kaubakaod vähenesid tunduvalt (1975. aastaks vähenesid 81,2 % 1970. aastaga võrreldes).

Ülenormatiivsete kadude puhul tuleb igal üksikul juhul täpselt kontrollida, millest need on tingitud ja kas raamatupidamises on need põhjendatult kantud kaubakadudesse.

Kaubakadude küsimus Pärnu KV-s nõuaks üksikasjalikumat analüüsi, et välja selgitada kõiki põhjusi, mis neid tekitavad, ja luua sellega eeldused kaubakadude vähendamiseks. Vajalik oleks samuti ettenähtud selvekao normide läbivaatamine kaupluste lõikes ja rangem suhtumine puudujääkide tekitajatesse. Kõik see aitaks suurendada kaupluste töötajate vastutust.

PÕHIVAHENDITE KASUTAMISE EFEKTIIVSUS
ETKVL-i TOITLUSTUSETTEVÖTETES

S. S e p p ja K. L e l l e p,
kaubatundmise eriala II kursus.
Juhendaja: dots.kt. I. Siimon

Tootmisvahendeid, mis osalevad produkti tarbimisväärtuse ja väärtuse loomise protsessis, nimetatakse tootmisfondideks. Tootmispõhifondide kasv ja nende täiustamine on sotsialistliku tootmise laiendamise, tema tehnilise taseme tõstmise, tootlike jõudude ratsionaalse paigutamise ja tootmise struktuuri parandamise ning muutumise aluseks. Suurt tähelepanu pööratakse meil tootmispõhifondide kvantitatiivsele ja kvalitatiivsele kasvule.

Viimasel aastakümnel kasvasid NSV Liidu tootmispõhifondid enam kui kaks korda.

Põhifondide kvantitatiivse kasvu seaduspärasus kehtib riigi rahvamajandusharudes, sealhulgas ka kaubanduses ja ühiskondlikus toitlustamises.

Toitlustamise materiaalse baasi arengu üldisemaks seaduspärasuseks on tema põhifondide laiendatud taastootmine - s.t. põhifondide juurdekasv ületab alati nende kulumist ja likvideerimist.

Toitlustamise põhifondide laiendatud taastootmise kõige konkreetsemaks väljenduseks on toitlustusettevõtete ja istekohtade arvu kasv. Nii suurenesid aastail 1973 - 1977 uuritavate kaubandusorganisatsioonide (Tartu UTE koondis, Paide UTE koondis, Võhma UTE koondis, Viljandi ja Otepää TK-de toitlustusettevõtted) toitlustusettevõtted 18,6 %, istekohad 19,4 % võrra. Enam kui 1/4 kasvasid aga Tartu UTE koondise ja Viljandi TK toitlustusvõrk.

Toitlustamise põhifondide laiendatud taastootmine on toitlustuskäibe kasvu eelduseks. Uuritavate kaubandusorganisatsioonide kaubakäive kasvas 15,3 %, omatoodangu käive 14,9 %.

Kaubakäibe kasvu ja toitlustusvõrgu kasutamise intensiivsuse tõstmise üheks põhikomponendiks on toitlustamise põhifondide laiendatud taastootmine. Üldistatud kujul väljendab põhifondide laiendatud taastootmine toitlustuse põhifondide mahu dünaamikat rahalises väljenduses.

Aastail 1973 - 1977 kasvasid uuritud kaubandusorganisatsioonides toitlustamise omapõhifondid 21,5 %. Kõrvutades omapõhifondide dünaamika näitajaid (21,5 %) kaubakäibe (kasv 15,3 %) ning omatoodangu käibe (kasv 14,9 %) dünaamika näitajatega, võib järeldada, et toitlustamise põhifondid kasvasid kiiremas tempos kui kaubakäive.

Toitlustusettevõtete põhifondid jaotatakse kaubandusorganisatsioonide bilansi järgi 4 rühma:

- a) hooned ja rajatised,
- b) masinad ja seadmed,
- c) transpordivahendid,
- d) instrumendid, tootmis- ja majandusinventar ning muud põhifondid.

Valdava osa uuritavate kaubandusorganisatsioonide toitlustusettevõtete omapõhivahendite struktuuris moodustavad hooned ja rajatised - 1973. a. oli nende osatähtsus 64,8 %. Kaubandusorganisatsioonide seisukohalt tuleks positiivseks lugeda momenti, kus hoonete ja rajatiste osatähtsus omapõhifondides omab mõningat langustendentsi (a. 1976 - 1977 oli langus 3,1 %).

Põhifondide struktuuri muutustest tuleb positiivseks lugeda aktiivsete põhifondide (eriti töömasinate ja tehnoloogiliste seadmete) osatähtsuse tõusu, kuna see avaldab otseselt mõju tööviljakuse kasvule, toodangu väljalaske suurendamisele ning kaubakäibe kasvule.

Uuritavates kaubandusorganisatsioonide toitlustusettevõtetes olid tehnoloogilised masinad ja seadmed omapõhivahendite struktuuris 1976. a. 2. kohal - 21,9 %. Uuritaval perioodil on nende erikaal suurenenud 2 % võrra. See peegeldab otseselt kaasaja teaduslik-tehnilist progressi. Teiselt poolt - meie vabariigi oludes on töö mehhaniseerimine,

vahendite rakendamine toitlustusettevõtetes praktiliselt ainsaks tööviljakuse tõstmise teguriks.

Antud toitlustusettevõtetes kasvas tööjõu fondivarustusatus kõikidelt omapõhifondidelt a. 1973 - 1977 16,0 % (tööjõu fondivarustusatus ilma hoonete maksumuseta aga 26,1 %).

1976. a. langes igale toitlustustöötajale põhifonde 1451,7 rbl. väärtuses (hoonete maksumuseta 555,4 rbl.). Uuritavas ajavahemikus kasvas tööviljakuse tase töötajatel 10,0 %.

Ühiskondlikus toitlustamises on põhifondide kasutamise üldiseks, sünteetiliseks näitajaks fonditootlus - toodangu hulk rahalises väljenduses teatud perioodil tootmispõhifondide ühe rbl. kohta. 1976. a. moodustas uuritavates kaubandusorganisatsioonides fonditootluse näitaja 5,91 rbl. Uuritaval perioodil langes fonditootluse näitaja 7,9 %. Toodud näitajale avaldab suurt mõju hoonete ja rajatiste maksumus - nende osatähtsus põhifondist on üle 60 %.

Põhifondide maksumus hoonete ja rajatiste maksumuseta fonditootluse näitajana moodustas 1976. a. 15,91 rbl. Uuritaval perioodil toimus selle näitaja alusel fonditootluse langus isegi 12,7 %. Languse põhjusi on neli:

- 1) uute, ajakohaste toitlustusettevõtete rajamine;
- 2) toitlustusettevõtete kaubakäibe maht (see on aluseks fonditootluse arvutamisel) oleneb tarbijaskonnast, mis on aga piiratud (maa-asulastik, koolid);
- 3) olemasolevaid toitlustusettevõtete seadmeid rakendatakse vaid tunni-paari jooksul;
- 4) enamik toitlustusettevõtteid töötab reeglina ühevaetuslikult.

Toitlustusettevõtete fonditootluse näitaja kujuneb keskmise näitajana. Tegelikult koosneb kaubandusorganisatsioonide toitlustusvõrk väga mitmesugustest ettevõtetest, kus ka fonditootluse näitajad kujunevad erinevateks. Näit. maaelanikkonna sööklate fonditootluse näitaja oli 1975. a. 4,84 rbl.

Probleemiks omaette on fonditootluse näitaja reaalsus: nimelt kasutavad kaubandusorganisatsioone töölis-kooli-toitlustusettevõtetes ekspuaterimisel tasuta põhiseadmeid - hooned, tehnoloogilised seadmed jne.

Kui kasutada kogu põhifondide maksumust, siis moodustaksid fonditootluse näitajad 1975. a.:

maa-asulastike sööklates	1,04 rbl.;
üldhariduslike koolide sööklates	0,94 rbl.;
kutsekoolide sööklates	1,20 rbl.

Kõrvutamiseks: 1972. a. moodustas ENSV-s toiduainete-tööstuse fonditootluse näitaja 2,70 rbl.

Järelikult tuleb toitlustusettevõtete fonditootluse näitajate arvutamisel ja arvestamisel arvestada kõiki põhifonde, mitte ainult kaubanduse põhifonde.

AUTOMATISEERITUD JUHTIMISSÜSTEEMIST HULGIKAUBANDUSES

E. - R. H a a s m a,

kaubandusraamatupidamise eriala IV kursus.

Juhendaja: v.-õpet. V. Järve

Tööstusettevõtete ebaühtlane paiknemine, nende spetsialiseerumine ja muud tegurid tingivad hulgikaubanduse vajalikkuse. Hulgikaubandus korraldab kaupade kulgemist tootmissfäärist ringlussfääri ja ringlussfääris endas, loob si-demeid tööstuse ja jaekaubanduse vahel, olles seejuures aktiivseks vahendajaks. Peamiseks kaubanduslik-operatiivseks lülilik hulgi-kaubanduses on hulgi-kaas, mis teostab hulgi-ostu ja -müüki nii oma ladude kaudu kui ka transiitoperatsioonidena.

Hulgikaubanduse funktsioonide edukas ellurakendamine sõltub oluliselt operatiiv- ja juhtimistöö (arvestuse) mehhaniseerimise ja automatiseerimise astmest.

Automatiseeritud juhtimissüsteemi (AJS) juurutatakse mitmes NSVL tarbijate kooperasi-ooni hulgiorganisatsioon- nis. See eeldab kvalitatiivselt uue laotehnoloogia välja-

töötamist ja arvestustöö mõhimõttelist ümberkorraldamist. Allpool vaatleme AJS-iga seotud probleeme ETKVL Rajoonidevahelises Tallinna Kaubanduslikus Baasis (edaspidi lühendatult Tallinna Kaubabaas).

Tallinna Kaubabaas on ETKVL-i süsteemi suurim hulgi-kaubanduslik ettevõtte, mis annab üle 60 % süsteemi hulgi-käibest. Ta varustab laialdases sortimendis tööstus- ja toidukaupadega 15 tarbijate kooperatiivi, neist Harju, Rapla, Märjamaa ja Keila Tarbijate Kooperatiivi kauplusi (kokku 194) tsentraliseeritud vedude korras otse. Peale selle varustatakse võimaluste piires süsteemi teisi hulgibaase.

Tallinna Kaubabaasil on 46 ladu, mille kaubanomenklatuuris on üle 100 000 nimetuse. 1976. a. kaubakäive oli 159 milj. rubla. Arveldusi peetakse aasta jooksul umbes 1000 erineva hankijaga ja 300 ostjaga.

Tallinna Kaubabaasis on arvestustööd ulatuslikult mehhaniseeritud elektronarvutite "Minsk 22" ja "Minsk-32" baasil. Kaupade koguseline ja summaline arvestus on mehhaniseeritud 34 laos, neist 5 (tekstiilikaupade osakonna valmisriiete laod) on juurutatud automatiseeritud andmete töötlemine koos laoperatsioonide automatiseeritud juhtimisega. Täieliku AJS-iga ladudes on umbes 35 000 kaubanimetust, elektronarvuti mäludes kokku aga üle 66 000.

Täieliku AJS-iga ladudes toimub kaupade koguseline ja kvaliteediline vastuvõtt saabuvate kaupade ekspeditsioonilaos. Lõplikult kontrollitud arved jt. kaasasolevad dokumendid šifreeritakse, perforeeritakse ja töödeldakse arvutis. Viimane väljastab tabulogrammi "Kaubalipik", millele näidatakse kaupade hoiukoha aadress, nomenklatuurinumber, nimetus, artikkel, hind, kogus, jääk pärast operatsiooni teostamist, hankija šiffer ja arve number. Kaupade hoiukoha aadress antakse selliselt, et töstukil töötaval operaatoril ei ole vaja erilisi teadmisi juhtimispuldil vastava kommutatsiooni teostamiseks. Iga laopesa on jagatud kuni 7 tinglikuks pesaks, mis võimaldab ühte standardsesse pessa paigutada kuni 7 erineva nomenklatuurinumbriega kaupa. Pärast kaupade paigutamist jäävad kaubalipikud lattu koguse-

lise arvestuse kartoteegi asemele. Käsitsi laokartoteeki seega enam ei peeta.

Samaaegselt tabulogrammi "Kaubalipik" väljastamisega viiakse andmed koguselis-summalise arvestuse ning hankijatega arvelduste programmidesse.

Pärast kaupade vastuvõtmist koostavad laojuhatajad iga päev kauba sissetuleku aruanded, mis šifreeritakse, perforreeritakse ja töödeldakse arvutis. Viimane väljastab tabulogrammi "Kaupade ja taara sissetuleku aruanne", kus on välja toodud kaupade ja taara lõppsaldo ja kaubanduslike maha hindluste summa ning koostatud vastav konteering. See tabulogramm antakse raamatupidamisse. Ülejäänud 29 laos (34-5) on kaupade koguselis-summaline arvestus mehhaniseeritud, kuid kaubavarude juhtimine on automatiseerimata. Kauba vastuvõtmisel kantakse nendes ladudes andmed saatedokumentide põhjal laokartoteeki. Edasine dokumentide liikumine toimub samuti nagu täielikult AJS-iga ladudes.

Pärast sissetuleku aruannete töötlemist saabunud kaupade kohta koostab arvuti lepingute ja kaubandusosakondade lõikes päeva-, kuu- ja kvartaliaruande hankijate poolt hankeplaanide täitmise kohta. Neilt tabulogrammidelt-aruannetelt saavad kaubatundjad operatiivset informatsiooni fondide realiseerimise käigust. Kui arvutisse oleks sisestatud kvartali hankeplaanid, väljastaks arvuti lisaks saabunud kauba maksumusele kvartali algusest hälvetena ka kvartali lõpuni realiseerimata kaubafondid. Hankeplaanide täitmise kohta saadavat informatsiooni kasutatakse ka arveldusteks hankijatega. Pärast aruannete töötlemist kantakse vajalikud andmed kogumisandmikesse ettenähtud statistilise aruandluse koostamiseks.

Kaupade väljastamine toimub ostjate tellimuste alusel. Tellimusi perforeeritakse kahel kujul: "Tel 1" ja "Tel 2". "Tel 2" kasutatakse siis, kui ostja šiffer on registreeritud ostjate šifraatoris. Sel juhul on arvuti mälus kõik vajalikud andmed kaupade väljastamiseks (kaasa arvatud täiendav juurdehindlus baasi kasuks transpordikulude katteks).

"Tel 1" kasutatakse ostjate puhul, kes ei ole ostjate šifraatoris registreeritud. Nende puhul tuleb täiendavalt perforeerida kaubandusliku maha- ja juurdehindluse määrad.

Perforeeritud tellimuste põhjal koostab arvuti automaatselt arvefaktuurid. Täieliku AJS-iga ladude kohta koostab arvuti tabulogrammi "Kaubajäägid" iga nädala esmaspäevaks. Selle põhjal vormistatakse lõplik tellimus, mille alusel arvuti koostab "Kaubalipiku", kus on ära märgitud väljastamisele kuuluvate kaupade koordinaadid laos. Kaubalipikul on väljastatav kaupade kogus märgitud miinusemärgiga ja arvuti lahutab need kogused laomudelitest ja kartoteegist. Kui aga tellitud kaup on laos vähem või ei ole üldse, koostab arvuti tabulogrammi "Rahuldamata tellimused", milles tuuakse ära kauba nomenklatuurinumber, rahuldamata kogus ja väljastatud kogus. Selles tabulogrammis sisalduv informatsioon annab võimaluse rahuldamata tellimuste järeltöötamiseks.

Arvutil vormistatud arve-faktuuri ja kaubalipiku (kaupade aadress laos) alusel väljastatakse nõutavad kaubad laopesadest automatiseeritult tellimuste komplekteerimiseks ja ekspeditsioonilattu väljastamiseks.

Ülejäänud 29-s mehhaniseeritud koguselis-summalise arvestusega laos märgivad kartoteegipidajad tellimusele kaupade nomenklatuurinumbreid ja väljastavad kaubakogused, tehes samal ajal vastavad kanded ka kartoteegikaardile. Sellele järgneb tellimuste perforeerimine, mille alusel arvuti koostab ja trüüb neljas eksemplaris arve-faktuuri.

Laojuhataja koostab iga päev väljamineku aruande. Pärast aruannetel oleva informatsiooni perforeerimist koostab arvuti aruande-tabulogrammi, mis antakse raamatupidamise kontrollimiseks ja konteerimiseks.

Automaatselt koos aruande töötlemisega kantakse vajalik informatsioon programmi arveldusteks ostjatega.

Ladude kohta, mille kõik vajalikud andmed on arvuti mälus, trüüb viimane välja ka inventeerimisnimestikud. Seejuures ei tohi laos inventeerimise alguse ajaks olla ei

vormistamata kaupa ega väljastamata kaupa, mille väljaminekudokumentid on vormistatud.

Inventeerimisnimestik koosneb järgmistest tabulogrammidest:

- "Tiitelleht",
- "Vaheleht",
- "Reservleht",
- "Lehekülgede kokkuvõtted",
- "Iõpuleht".

Nendel tabulogrammidel-inventeerimisnimestikel on kõik keh-tiva inventeerimisjuhendi järgi nõutavad rekvisiidid. Kuna aruandlusejärgsed kaubajäägid kannab nimestikule arvuti, peab inventeerimiskomisjon kandma sinna vaid tegelikud jäägid.

Sellega säästetakse tunduvalt inventeerijate tööaega ja pikeneb ladude lahtiolekuaeg, mis võimaldab saada täien-davat käivet ja kasumit.

Eelnimetatud operatsioonide kõrval toimub arvuti baa-sil ka kõigi töötajate töötasu arvestamine. Selleks on pü-sivmassiivina sisestatud töötaja nimi ja šiffer, maksusta-mise šiffer, töötaja kategooria, aja- või tükitöötasumäär jne. Lisaandmed, nagu haiguspäevad, avansi suurus, preemia suuruse protsent jm., mis on vajalikud töötasu arvestami-seks, sisestatakse arvutisse igakuuliselt.

Nagu eeltoodust nähtub, on ETKVL Rajoonidevahelises Tallinna Kaubanduslikus Baasis saavutatud arvutustööde meh-haniseerimisel märgatavaid tulemusi. Edaspidi on eesmärgiks laiendada lao- ja arvestusoperatsioonide automatiseeritud juhtimissüsteemi ka baasi ülejäänud ladudele.

ARVESTUSE MEHCHANISEERIMISEST
VILJANDI TARBIJATE KOOPERATIIVIS

J. O r g l a,
kaubandusraamatupidamise eriala IV kursus.
Juhendaja: v.-õpet. V. Järve

Kaubandustegevuse mahu suurenemine nõuab uute, kaas-
aegsete ja teaduslikult põhjendatud planeerimis-, organi-
seerimis- ning juhtimismeetodite rakendamist, mille lahu-
tamatuks osaks on informatsiooni töötlemise täiustamine.
Kaubanduspraktika nõuab võimalikult täpsemat informatsiooni
kohe pärast majanduslike operatsioonide toimumist. See eel-
dab majandusliku tegevusega seotud informatsiooni töötlemi-
se mehhaniseerimist (automatiseerimist).

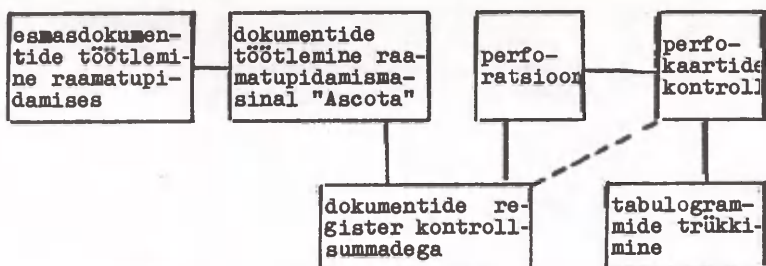
Märkimisväärseid tulemusi on sellel alal saavutatud
Viljandi Tarbijate Kooperatiivis (edaspidi Viljandi TK),
kus arvestuse mehhaniseerimine on arenenud kahes suunas:

- perfoanalüütiliste masinate baasil;
- elektronarvutil "Minsk 32" automatiseeritud andme-
töötlussüsteemi (AAS) väljaarendamiseks.

Viljandi TK-s kui vabariigi ühes suuremas kooperatii-
vis alustati arvestuse mehhaniseerimisega juba 1965.a. per-
foanalüütilistel masinatel. See oli üleminekustapiks arves-
tusandmete automatiseeritud töötlemiseks elektronarvutil.

Perfoanalüütiliste masinate baasil mehhaniseeriti ri-
da töömahukaid ning suurt ajakulu nõudvaid arvestustöö löi-
ke. Uue tehnika tungimine raamatupidamise arvestusse tõrjus
aga perfoanalüütilised masinad tagaplaanile. Käesoleval ajal
on perfoanalüütiliste masinate baasil mehhaniseeritud ai-
nult transpordioperatsioonide arvestamine ja memoriaaldoku-
mentatsiooni töötlemine.

Lähteinformatsiooni liikumise ning töötlemise lihtsus-
tatud skeem perfoanalüütiliste masinate kasutamisel on
järgmine:

Raamatupidamisse saabunud dokumendid konteeritakse ning šifreeritakse jooksvalt. Seejärel toimub dokumentide töötlemine raamatupidamismasinal "Ascota", millel trükitakse vajalikud andmed tabeli kujul, s.o. koostatakse dokumentide register koos kontrollsummadega, mis ongi perforaerimise objektiks. Perforeeritud lähteandmete õigsuse kontrollimiseks trükitakse tabulaatoril kontrollandmik, mille kokkuvõtted peavad ühtima dokumentide registri kontrollsummadega. Siis on perforatsioon õige. Seejärel trükitakse vajalikud tabulogrammid.

Tabulogramide kasutuselevõtmine lihtsustas tunduvalt raamatupidajate tööd. Rutinne käsitsitöö asendus paljus kontrollifunktsioonidega.

Nagu eespool juba nimetatud, on Viljandi TK-s arvestuse mehaniseerimise teiseks suunaks AAS-i väljaarendamine KAM-i "Minsk 32" baasil.

Sellesse süsteemi on käesoleval ajal lülitatud:

- kassaoperatsioonide arvestus,
- töötasude arvestus,
- pangaoperatsioonide arvestus,
- arveldused hankijatega,
- järeilmaksuga müügi arvestus,
- kaubaoperatsioonide summaline arvestus (perspektiivis on ka koguselis-summaline arvestus, milleks tehakse juba eeltöid).

AAS-i juurutamine on kaasa toonud suuri muudatusi raa-

matupidajate senises töökorralduses. Nendes tingimustes pöö-
ratakse erilist tähelepanu esmasdokumentidel oleva infor-
matsiooni masinal töötlemiseks ettevalmistamise täpsusele
ja korrektsusele. Selleks tuleb perforeerimisele kuuluv sõ-
naline informatsioon äifreerida.

Perforeerimiseks kasutatakse "Soemtron 383/8" tüüpi
elektronfaktuurautomaate. Perforeerimise tulemusena saadak-
se perforegister ja perfolint perforeeritud informatsiooni
sisestamiseks elektronarvutisse.

Vastavalt kehtestatud aruandlusperioodile trüüb
"Minsk 32" pärast lähteandmetega perfolintide töötlemist
käibeandmikud, mis saadetakse kooperatiivi raamatupidamis-
se. Seal neid kontrollitakse, võrreldakse kõiki seoseid,
parandatakse avastatud vead ja tehakse vajalikud kanded vaa-
tavatesse arvestusregistritesse.

Üksikute arvestustöötlõikude automatiseeritud andme-
töötluse juurutamise tase on käesoleval perioodil erinev.
Vaatamata sellele et käsitsi ei peeta enam mitmete kontode
arvestusžurnaale, peetakse mõnede kontode osas paralleel-
selt ka käsitsiarvestust, sest raamatupidamise kaader pole
omandanud veel täielikku vilumust koostööks elektronarvuti-
ga. Küllaldase vilumuse ning kogemuste omandamisel jäetakse
käsitsiarvestus ära.

Kuna AAS-i juurutamine jaeorganisatsioonis on esmane
üritus tarbijate kooperatsiooni süsteemis, on saanud koge-
mused suure tähtsusega. See protsess, mis on Viljandi TK-s
teoksil, peab andma vastuse küsimusele, kas antud andme-
töötlussüsteem on põhimõtteliselt sobiv tüüplahendusena ka
teistele kooperatiividele.

**SISEMISE ISEMAJANDAMISE ORGANISEERIMISEST
TARTU TSN TK KAUBANDUSVALITSUSE JAEKAUBANDUSES**

A. P e n j a m,

kaubandusraamatupidamise eriala IV kursuse.

Juhendaja: dots. K. Parvel

Isemajandamine on sotsialistliku majanduse plaanipärase juhtimise meetod, mis seisneb majanduse ökonoomses plaanipärasel juhtimises, kulutuste ja tegevuse tulemuste rahalises mõõtmises, kulude katmises tuludega ja normaalse kasumi kindlustamises.

Käesoleval ajal tuntakse riiklikus jaekaubanduses isemajandamise kolme organisatsioonilist vormi. Nendeks on täielik, mittetäielik ja osaline isemajandamine.

Raamatupidamisarvestuse tsentraliseerimise tingimustes on täielikeks isemajandavateks ettevõteteks ainult jaekaubandusorganisatsioonid. Kõik nende koostisse kuuluvad kauplused peaksid aga olema nn. sisemisel isemajandamisel. Sisemisel isemajandamisel töötavad kauplused peavad töötama isetasuvuse ja rentaabluse põhimõttel, mis tähendab seda, et iga kauplus majandaks end ise - kataks oma kulud majanduslikust tegevusest saadud tuludega ning täidaks jaekäibe- ja kasumiplaani.

Tartu Kaubandusvalitsuses oli seisuga 1. jaanuar 1977 31 sisemisel isemajandamisel olevat üksust: 10 kauba sortimendilise põhimõtte järgi ühendatud tööstuskaupade kauplust, 19 territoriaalse põhimõtte järgi ühendatud toidukaupade kauplust, väikehulgimüügibaas ja jaotuslaod. 10 ühendatud tööstuskaupade kauplust on moodustatud 55 kaupluse ja 10 kioski baasil, 19 toidukaupade ühendatud kauplust aga 68 kaupluse ja 11 kioski ühendamise teel. Kõigi sisemisel isemajandamisel olevate objektide kohta planeeritakse ja selgitatakse välja majandusliku tegevuse põhinäitajad: jaekäive, realiseeritud hinnatäiend, käibekulud, kasum või kahjum. Samuti arvestatakse kõigi sisemisel isemajandamisel

olevate objektide kohta nende planeerimata kasumid ja kahjumid.

Ühendatud kaupluste koostisse kuuluvate kaupluste ja kioskite kohta kinnitatakse ainult jaekäibeplaan, palgafondid ja kaubavarud. Nimetatud näitajate põhjal pole aga võimalik kindlaks teha, kuidas iga üksik ühendatud kaupluse koostisse kuuluv kauplus end majandab, kas tema tegevuse tulemuseks oli kasum või kahjum.

Kaubandusliku mahahindluse kui sisemisel isemajandamisel olevate kaupluste peamise tulullika jaotamine toimub Tartu Kaubandusvalitsuses otstarbekalt.

Kõik ühendatud kauplused, kuhu kaup saabub jaotusladudest, saavad täpse, kauba sortimendist tuleneva kaubandusliku mahahindluse. Kauplused saavad kaupa saatelehe alusel, kus on arvatatud täpne kaubandusliku mahahindluse summa. Transiithankijatelt saadud kauba puhul (transiithankijatelt saavad kaupa ainult toidukaupade kauplused) jaotatakse kaubandusliku mahahindluse summa toidukaupade kaupluste vahel proportsionaalselt üksikutelt transiithankijatelt saadud kauba maksumusega.

Iga ühendatud kaupluse kohta peetakse käibekulude analüütilist arvestust kooskõlas kehtiva kulunomenklatuuriga. Käibekulud jaotatakse kahte rühma:

1) nn. otsesed käibekulud, mis arvestatakse ühe või teise ühendatud kaupluse käibekulude koostisse esmasdokumentatsiooni alusel;

2) nn. jaotamisele kuuluvad käibekulud.

Viimasteks on transpordikulud, taara amortisatsioon, krediitprotsendid, reklaamikulud, kaubandusliku laekumise inkasseerimise kulud, administratiiv-juhtimiskulud ja jaotusladude ülalpidamiskulud.

Transpordikulud (v. a. transiithankijatele makstav transpordikulu) arvestatakse kuu jooksul jaotusladude käibekulude koostises ja jaotatakse kuu lõpul kaupluste vahel koos jaotusladude ülalpidamisega seotud kuludega.

Transiithankijatele makstav transpordikulude summa jaotatakse ainult toidukaupade kaupluste vahel iga kuu lõ-

pul proportsionaalselt transiithankijatelt saadud kauba maksumusega. Taara amortisatsioonikulu jaotatakse samuti ainult toidukaupade kaupluste vahel sama proportsiooni alusel.

Krediidiprotsentide jaotamine kaupluste vahel toimub proportsionaalselt tegelike kaubavarudega jaehinnas.

Reklaamikulud jaotatakse otsesteks ja kaudseteks reklaamikuludeks. Nn. kaudsed reklaamikulud (reklaam raadios, ajakirjanduses, televiisoris) jaotatakse ainult nende kaupluste vahel, milliste kaupa reklaamiti, aluseks võttes nende kaupluste käibe.

Inkasseerimise kulud jaotatakse kaupluste vahel proportsionaalselt kaupluste eelmise kuu käibega.

Administratiiv-juhtimiskulude tegelik summa jaotatakse iga kuu lõpul kaupluste vahel proportsionaalselt kaupluste tegeliku käibega.

Jaotusladude ülalpidamisega seotud kulude jaotamine toimub proportsionaalselt kauplustele üleantud kaubandusliku hinnatäiendi summaga, kusjuures jaotamisele kuuluvad jaotusladude plaanilised kulud.

Nagu näeme, toimub Tartu Kaubandusvalitsuses kaubandusliku mahahindluse ja käibekulude jaotamine kaupluste vahel majanduslikult põhjendatult ja otstarbekalt. See lubab nii ühendatud kaupluste kui ka teiste sisemisel isemajandamisel olevate objektide kohta välja selgitada küllaltki täpse kasumi (kahjumi), mis loob head eeldused sisemise isemajandamise edasiseks arenguks Tartu Kaubandusvalitsuses.

KAUBANDUSLIKE MAHAHINDLUSTE AHVESTAMISE KOHD
ETKVL RAJONIDEVAHELISES TALLINNA KAUBANDUSLIKUS BAASIS

A. L a u r i,

kaubandusraamatupidamise eriala IV kersus.

Juhendaja: v.-õpet. V. Järve

Kaubanduslik mahahindlus kui jaehinna element on ette nähtud käibekulude katmiseks ja normaalse kasumi moodustamiseks.

Üldine kaubanduslik mahahindlus, mis hankijate poolt antakse, jaotatakse tarbijate kooperatsiooni üksikute lülide vahel ettenähtud korras, kusjuures jaelüli peab saama vähemalt 70 % kaubanduslikust mahahindlusest.

ETKVL Kaubabaas väljastab kaubad kooperatiividele vastavalt ETKVL-i juhatause poolt kehtestatud kaupade liikumisteedele. Sellele vastavalt suunatakse osa kaupa vahetult jaevõrku, osa aga läbib tarbijate kooperatiivide jaotusaladusi. Näiteks varustab kaubabaas import- ja audeljalatsitega, villaste ja siidkangastega ainult jaevõrku, s.o. veab kaubad otse kauplustesse. Samuti varustatakse kõikide tööstuskaupadega otse Harju, Keila, Rapla ja Märjamaa tarbijate kooperatiivide jaevõrku. Toidukaubad veetakse aga kooperatiivide jaotusladudesse.

Olenevalt kaupade liikumisteedest rakendatakse kaupade väljastamisel erinevaid kaubanduslike mahahindluste määrasid.

Kui kaubad veetakse tarbijate kooperatiivi jaotusladudesse nende edasitoimetamiseks kauplustesse kooperatiivide transpordiga, saavad viimased 85 % kaubanduslikust mahahindlusest. Sel juhul läbib kaup kaht lüli ning hulgilüli kasuks ettenähtud maksimummäär - 30 % mahahindlusest - jagatakse kaubabaasi ja kooperatiivide vahel.

Kui kaubabaas veab kaubad vahetult kauplustesse, saab hulgilüli kogu temale ettenähtud kaubandusliku mahahindluse (30 %).

Peale selle diferentseeritakse hinnakirjajärgne kaubandusliku mahahindluse määr hulgilüli ja kooperatiivide vahel veel sõltuvalt viimaste konkreetsetest töötingimustest ja neile vajaliku kasumi kindlustamise vajadusest. Nii on kehtestatud Keila Tarbijate Kooperatiivile väljastatavatele kaupadele täiendav mahahindlus 0,5 % ja Märjamaa Tarbijate Kooperatiivile 1 % kaupade maksumusest. Pärnu ja Jõhvi tarbijate kooperatiivi kaubamajad saavad 85 % kaubanduslikust mahahindlusest, ehkki kaubad veetakse nendesse ettevõtetesse otse, s.o. ladusid läbimata.

Transiidiooperatsioonidelt arvestatakse kaubabaasi kaasuks 0,5 % juurdehindlusest.

Kaupade müügi-ostutehingu puhul väljaspool ETKVI-i süsteemi rakendatakse reeglina linna kaubanduslikke mahahindlusi linna kaubandusorganisatsioonidele ja maa kaubanduslikke mahahindlusi maakaubandusorganisatsioonidele.

Käesoleval ajal toimub kaubanduslike mahahindluste edasiarvestamine ostjatele kahel meetodil:

- hankijalt saadava, s.o. hinnakirjajärgse kaubandusliku mahahindluse edasiarvestamise teel kaubabaasile transpordikulude katteks kuuluva juurdehindluse (kas 30 % või 15 %) mahaarvestamisega;

- ladude lõikes kehtestatud keskmiste mahahindluste alusel.

Esimest meetodit kasutatakse ladudes, mille väljaminekuarved vormistatakse elektronarvutis. Kuna viimase mällu on salvestatud kõigi kaupade kaubandusliku mahahindluse määrad, kantakse arvetele-faktuuridele kõigi kaupade hinnakirjajärgsed kaubandusliku mahahindluse ja kaubabaasile transpordikulude katteks tehtavate juurdehindluste määrad ning absoluutsummad.

Teist meetodit kasutatakse ladudes, mille arved trükitakse faktuurmasinatel. Arvetele märgitakse antud laole kinnitatud keskmine kaubandusliku mahahindluse määr, mille alusel leitakse kaubandusliku mahahindluse summa ostja kaasuks väljastatavate kaupade maksumuste summalt (s.o. arve summalt). Taoline ladude viisi keskmiste kaubanduslike ma-

hahindluste rakendamine lihtsustab mõnevõrra kaubandusliku mahahindluse arvestamist, kuid ei taga selle täpsust ei ostjate (kooperatiivid) ega ka baasi enda suhtes. Hinnakirjajärgsete kaubanduslike mahahindluste mittemärkimise põhjendamine kõigi arvetel olevate kaupade kohta (sageli 50-60 kaubanimetust) suure töökuluga ei ole küllalt veenev, sest nende vormistamine faktuurmasinatel arvestustöö mahtu eriti ei suurenda.

Sellepärast on isemajandusliku juhtimismeetodi tugevdamise huvides nii kaubabaasis kui ka kooperatiivides otsustarbekas rakendada abinõud keskmiste määrade alusel kaubandusliku mahahindluse arvestamise lõpetamiseks ja ainult kehtivate hinnakirjajärgsete mahahindluste määrade kasutamiseks.

REVISJONI JA KONTROLLI OSA VÕRU TARBIJATE KOOPERATIIVI FINANTS-MAJANDUSLIKU OLUKORRA PARANDAMISEL

T. P a r m s o n,

kaubandusraamatupidamise eriala IV kursus.

Juhendaja: dots. kt. E. Kaitso

Tarbijate kooperatsiooni ülesanne on varustada elanikkonda kaupadega, selleks aga tuleb arendada ja täiustada kaubandust, parandada kaubanduskultuuri, kõrvaldada puudusi elanikkonna teenindamisel, korraldada töö nii, et kooperatiivi majanduslik kasu oleks suurem. Nende ülesannete edukal lahendamisel on oluline osa täita kontrolli- ja revisjoniorganitel. Kontrolli- ja revisjoniorganisatsioonide töö parandamine on tõhus abinõu võitluses ebamajanduslikkuse ja riisumise vastu.

Kontrolli üheks vormiks on revisjon, mis viiakse läbi igas kooperatiivis kord aastas. Revisjon on majandusliku kontrolli meetod organisatsiooni raamatupidamisarvestuse ja aruandluse ning majandusliku tegevuse kontrollimiseks.

Võra Tarbijate Kooperatiivis toimunud ametkondlike revisjonide käigus on erilist tähelepanu pööratud kassa- ja arvelduseoperatsioonidele. Varasematel aastatel leiti selles osas palju vigu - küll esines korrakohaselt kustutatama dokumente, ületati kassas sularaha jäägi limiiti, ei nõutud raha väljamaksmisel võrrastele isikutele nende passi jne. 1976. a. revisjoni käigus selliseid vigu ei esinenud. Mõnel korral oli küll ületatud kassas sularaha jäägi limiiti, kuid seegi toimus nädalavahetusel ja oli seletatav sellega, et NSVL Riigipanka ei saanud raha üle anda enne kui esmaspäeval. Siit näeme, et Võru TK peakassa töötab hästi ja võib öelda, et seda on saavutatud tänu kontrollile ja organisatsiooni töötajatele, kes avastatud puuduste likvideerimiseks on teinud tõhusalt tööd.

Revisjonide käigus on kontrollitud ka arveldusoperatsioonid, kuid tundub, et seda on tehtud pealiskaudsemalt. Neid operatsioone peaks siiski kontrollima hästi põhjalikult, sest kooperatiivil on tegemist llo hankija ning ligi 250 ostja ja tellijaga. Selles osas on küll eriti kontrollitud debitoorset ja kreditoorset võlgnevust, mis on aastate jooksul olnud ka limiidi piires.

Väga oluline tööloik on finantstulemuste revideerimine, s.t. tuleb uurida kasumiplaani täitmist, rentaablust ja neid mõjutanud tegureid. Revisjonide käigus tuuaksegi välja kasumiplaani täitmine ja rentaablust ning võrreldakse neid plaaniliste või eelmiste perioodide andmetega. Vähe pööratakse aga tähelepanu teguritele, mis otseselt mõjutasid plaani täitmist. Tuleks leida ka nende tegurite mõjuulatus.

Nii näiteks täideti Võru TK-s kasumiplaan 1976. a. llo,5-protsendiliselt, s.t. ületati 36 100 rubla võrra. Üleplaaniline kasum kujunes järgmistest teguritest:

- jaekäibeplaani ületamisest	+ 22,5	tuh.rbl.
- käibekulude kokkuhoiust	+ 29,6	" "
- kartuli täiendavate kulude hüvitusest	+ 2,5	" "
- inventeerimisel avastatud ülejäääkidest	+ 3,5	" "
- saadud trahvidest	+ 2,7	" "

- eelmistel aastatel lootusetuna mahakantud võlgade laekumisest	+ 2,4 tuh. rbl.
- vähem saadud kaubanduslikust hinnatäiendist	- 24,6 " "
- kaupade riiklikust ümberhindlusest	- 0,9 " "
- makstud trahvidest	- 0,7 " "
- amortiseerumata põhivahendite mahakandmisest	- 0,3 " "
- lootusetu debitoorse võlgnevuse mahakandmisest	- 0,6 " "

Rentaablus tõusis võrreldes eelmise aastaga 0,14 %. Seda põhjustasid kaubakäibeplaani täitmine ja käibekulude kokkuvõid.

Toodud andmetest on näha, kui vajalik on kasumit mõjutatud tegurite analüüs. Ühtlasi tuleneb siit ka vajadus põhjalikult analüüsida planeerimata tuluseid, kahjusid ja kadusid. Tuleb uurida iga kulu üksikut juhtu ja kontrollida, kas organisatsioon võitleb nende vastu. Põhjalikult tuleb kontrollida trahve, sest reeglina tuleb need sisse nõuda süüdlaselt.

Väga oluline küsimus on sotsialistliku omandi kaitse. Tähtsamateks abinõudeks, mis tagavad kooperatiivse omandi allesolekut, on töötajate valik materiaalse vastutusega ametikohtadele kooperatiivi liikmetele hästi tuntud isikute hulgast, raamatupidamisarvestuse eeskujulik korraldamine, hästi organiseeritud kontrolli- ja revisjonitöö ühiskondlik kontroll.

Võru Tarbijate Kooperatiivi majanduslikku tegevust kontrollivad veel riiklikud ja ühiskondlikud kontrolliorganid ja kooperatiivi juhatus ning arveala-töötajad. Kõigi nende kontrolliorganite eesmärgiks on saavutada elanikkonna parem varustamine kaupadega, kusjuures oleks tagatud ka kooperatiivi majanduslik kasu.

KÄIBEKULUDE ANALÜÜS KEILA TARBIJATE KOOPERATIIVIS
1976. AASTAL

H. M o o r,

kaubandusraamatupidamise eriala IV kursus.

Juhendaja: v.-õpet. V. Järve

Keila Tarbijate Kooperatiiv teenindab Harju rajoonis Keila, Saue, Klooga, Vasalemma, Risti, Harku, Nissi külanõukogudes ja Keila linnas, samuti Vasalemma, Turba ning Riisipere asulates elunevaid inimesi.

Kooperatiivi peamisteks tegevusharudeks on kaubandus ja ühiskondlik toitlustamine. Põhiliseks näitajaks on jae-käibe, mis 1976. a. oli 21 miljonit rubla. Käibega on seotud mitmesugused käibekulud, mida arvestatakse vastavatel käibekulude kirjetel. Käibekulusid iseloomustavateks näitajateks on nende absoluutsumma ja tase, kusjuures viimane neist on võrreldav näitaja. Käibekulude tase on käibekulude summa suhe kaubakäibesse. Käibekulude taseme alandamine on peamine rentaabluse tõstmise reserv. Sellepärast on nende analüüsimisel kaubandusorganisatsioonides eriline tähtsus. Käibekulude üldtase 1976.a. oli 6,43 % (plaan 6,67 %). 1975. a. tegelik üldtase oli 6,42 %, 1971. a. 6,65 %. Võib öelda, et käibekulude tase on tunduvalt langenud. Kuid käibekulude taseme alandamine ei tohi halvasti mõjuda teeninduskultuurile, vaid see tuleb saavutada eeskujuliku kaubanduskultuuri tingimustes.

Põhiline tegur, millest sõltub käibekulude summa ja tase, on kaubakäibe maht. Tulenevalt oma iseloomust jagunevad käibekulud viimasest sõltuvaiks ja mittesõltuvaiks, kusjuures need mõisted on mõlemad tinglikud. Kaubakäibe mahust sõltuvad ehk tinglikult muutuvad kulud on transpordikulud, töötasud, kaupade sorteerimise ja pakkimise kulud, protsendid krediidilt, varade kindlustuskulud, müügisummade kogumise kulud jne. Tinglikult püsivad ehk kaubakäibe mahust mittesõltuvad kulud on ruumide ja inventari üür, korras-

hoid, põhivahendite amortisatsioon, jooksva remondi kulud, kontroll-revisjonikomisjonide mittekoosseisuliste liikmete töötasud jne.

Vastavalt käibekulude erinevale sõltuvusastmele käibe mahu suhtes leitakse analüüsi käigus käibekulude suhteline kokkuhoid või ülekulu, korrigeerides tinglikult muutuvaid kulusid plaanitäitmise protsendiga. Käibekulude suhteline kokkuhoid 1976. a. oli 100 ruh. rbl.

Teine tähtis tegur, mis käibekulusid mõjustab, on kaubakäibe struktuur, s.t. toidu- ja tööstuskaupade osatähtsus käibes. Toidukaubad on tööstuskaupadest tunduvalt kulumahukamad. Esineb isegi kaubarühmi, mille puhul saadakse kahjumit, kuna neilt saadav kaubanduslik hinnalisand ei kata nende realiseerimiskulusid. Sellised kaubad on näiteks köögiviljad, lihakonservid jne. Kuna meil on veel ikkagi vähe pakendkaupu, suurenevad pidevalt kulud kaupade viimistlemiseks, sorteerimiseks ja pakkimiseks, mis jaeorganisatsioonides ja kauplustes on raske ja vähetasuv töö. Peale nimetatute mõjutavad käibekulude summat ja taset veel mitmed allpool vaadeldavad tegurid.

Jaekäibeplaani täitmise rütmilisus. 1976. a. ei täitnud jaekäibeplaani 2 kauplust, mis olid pikemat aega suletud. Kaupluste plaanitäitmine oli seejuures rütmiline, mida näitavad kõigi kaubandusettevõtete vastavate näitajate põhjal leitud variatsioonikoefitsient 2,00 % ja rütmilisuse koefitsient 98,00%.

Kaubanduse materiaal-tehniline baas kui põhiline käibe mahu suurendamisele ja kaubanduskultuuri tõstmisele kaasa aitav tegur on Keila TK-s tunduvalt paranenud. Käiku on lastud uued ajakohased kauplused, mis võimaldavad kasutada progressiivseid teenindamise vorme (kauplused "Tarve" Riisiperes, "Harku", "Kodu", uus juurviljahoidja jne.). Eksploatatsiooni anti uus administratiivhoone maksumusega 424,3 tuh. rbl. (kasulikku pinda 2020 m²). Sellega kaasnes küll mõningane käibekulude kasv (võrreldes 1974. a. tõusis 1976. a. materiaal-tehnilise baasi korrashoiuga seotud kulude tase käibest 0,29 %), kuid loodi kõik eeldused kauban-

dustegevuse mahu edasiseks suurendamiseks, kaubanduskultuuri tõstmiseks ja parandati tunduvalt töötajate töötingimusi.

Kaubandustöötajate tööviljakus kui käibe suhe töötajate arvusse on aasta-aastalt tõusnud. Selle tõttu on pidevalt langenud töötasude tase. Nii oli letitöötajate tööviljakus 1975. a. 94,0 tuh. rbl., 1976. a. aga 103,0 tuh.rbl., keskmised töötasud (koos väljamaksetega materiaalse ergutamise fondist) aga vastavalt 1790 rbl. ja 1875 rbl. Proportsioon tööviljakuse ja keskmise töötasu kasvutempode vahel - 109,6 % ja 104,7 % - on õige. Kui tekib disproportsioon, korrigeeritakse töötasuhindeid. Keila TK-s tehakse seda iga aasta alguses. Töötasude tase on langenud 2,16 %-lt 1975.a. 2,15 %-le 1976. a.

Kaupade ringluskiirus. Kui kaupade ringluskiirus on suur, vähenevad kaubakaod, protsendid krediidilt, igasugused materiaaI-tehnilise baasiga seotud kulud (üür, amortisatsioon, korrashoid, remont). Käibekiirus Keila TK-s oli 1976. a. 43 päeva.

Kauba liikumise teed ja lüütilisus. Kaupade vedamiseks kasutab Keila TK autobaasi nr. 14 teenuseid ning osa kaupu veetakse ETKVL Rajoonidevahelise Tallinna Kaubandusliku Baasi transpordiga. Transpordikulude osatähtsus käibekuludes on umbes 20 %. Nende tase on tunduvalt langenud: 1975. a. - 1,51 %, 1976. a. - 1,38 %. Taseme alandamine on saavutatud veotariifide vähendamise, suurema kandejõuga masinate kasutamise, töö parema organiseerimise ja tööaja täpsema arvestamise arvel. Kooperatiiv kasutab nn. tunnimasinaid. Kui ETKVL Rajoonidevaheline Tallinna Kaubanduslik Baas veab kaubad otse kooperatiivi ladudesse, saab ta transpordikulude kattteks 15 %, kui aga otse kauplustesse, siis 30 % hinnakirjajärgsest kaubanduslikust mahahindlusest. Kui arvestada asjaolu, et baasi poolt veetavate kaupade transpordikulud ei kajastu käibekuludes, on Keila TK transpordikulud küllaltki kõrged. Nagu näitab praktika, on kooperatiivil otstarbekam tasuda transpordikulud tehtud

tonnkilomeetrite alusel, millest aga pole huvitatud automajandid.

Omakäibevahenditega varustatus. Mida suurem on omakäibevahenditega varustatus, seda vähem kasutatakse pangalaene ja vähenevad protsendid krediidilt. Keila TK-l on olnud omakäibevahendeid pidevalt normatiivist rohkem, mistõttu maksuraskusi ei ole esinenud.

Veel mõjustavad käibekulusid sellised tegurid nagu kaubandusvõrgu ja kaubakäibe territoriaalne paiknevus (maa- ja linnakäive), teiste rahvamajandusharude teenuste tariifid, jaehindade taseme muutumine jne.

Keila TK 1976. a. käibekulude tase - 6,43 % käibest - oli süsteemi keskmisest (6,37 %) mõnevõrra kõrgem peamiselt materiaal-tehnilise baasi korrashoiu kulude järsu tõusu tõttu viimastel aastatel. Põhinäitajate - jaekäibe- ja kasumiplaani - täitmisega on tulnud toime edukalt. Kooperatiiv on tulnud korduvalt sotsialistliku võistluse võitjaks ning tema 1976. a. majandusliku tegevuse tulemused said 21. märtsil 1977. a. toimunud kooperatiivi volinike koosoleku poolt hea hinnangu.

ÜTÜ konkursside laureaate TRÜ majandusteaduskonnast
aastatel 1975 - 1976

Autor, juhendaja	Töö teema	Auhind
1. Üleliiduline konkurss		
1976		
1. Kanepi, Kersti Juhendaja dots. kt. V. Raudsepp	Rahandusalase informat- siooni automatiseeritud andmepeanga formeerimine	medal
2. Reiljan, Janno Juhendaja v.-õpet. J. Karu	Tööjõuressursside rat- sionaalse kasutamise uurimise matemaatiliste meetodite täiustamine	diplom
3. Денисова Наталия Рук. и.о. доц. Раудсепш Вамбола	Предпосылки к созданию АСУ - финансами предприя- тия на Таллинском экска- ваторном заводе	ДИПЛОМ
4. Юрчикова Наталия Рук. ст.-препод. А. Сузи	Формирование оборотных средств на покрытие не- завершенного производ- ства в строительстве	ДИПЛОМ
2. Vabariiklik konkurss		
1975		
1. Kanepi, Kersti Juhendaja dots. kt. V. Raudsepp	Rahandusalase informat- siooni automatiseeritud andmepeanga formeerimine	I järgu diplom + rahaline preemia
2. Reiljan, Janno Juhendaja v.-õpet. J. Karu	Tööjõuressursside rat- sionaalse kasutamise uurimise matemaatiliste meetodite täiustamine	I järgu diplom + rahaline preemia
3. Niinas, Karin Juhendaja I.Pettai	Süsteemne lähenemine kaubandusele	I järgu diplom
4. Tammiste, Sirje Juhendaja v.-õpet. V. Järve	Majandusliku informatsi- ooni töötlemise automa- tiseerimisest ja selle efektiivsusest ETKVL Ra- joonidevahelises Tallinna Kaubanduslikus Baasis	I järgu diplom

5. Pajo, Elo Juhendaja v.-õpet. I. Siimon	Linnukasvatuse põhilised suunad ja perspektiivid Eesti NSV-s	nooremate kursuste II järgu diplom
6. Karm, Endel Juhendaja v.-õpet. M. Loim	Tootmise spetsialiseeri- mine ja koostöö mine ja koostöö	nooremate kursuste II järgu diplom
7. Pakk, Sirje Juhendaja dots. L. Tiik	Ukraina NSV põllumajandu- se peamised harud ja nen- de paiknemine	nooremate kursuste II järgu diplom

1976

1. Krause, Svetlana Juhendaja V. Loo	Stohhastilise imiteeri- mise ühest kasutamisevõi- malusest töötingimuste mõju uurimisel töötajate haigestumisele	I järgu diplom + rahaline preemia
2. Karm, Mare Juhendaja v.-õpet. A. Susi	Informatsiooni organiseer- imine EKE rahanduse au- tomatiseeritud juhtimis- süsteemis	I järgu diplom + rahaline preemia
3. Muhel, Urve Juhendaja v.-õpet. M. Välja	Planeerimisalaste protse- duurireeglite väljatöötamine ETKVL rajoonidevahelises Tallinna kaubabaa- sis.	I järgu diplom
4. Loigom, Karmen Juhendaja v.-õpet. V. Järve	Isemajandamine ja selle täiustamise teid Harju Tarbijate Kooperatiivis	I järgu diplom
5. Toomiste, Tiit Juhendaja dots. M. Miljan	Kvaliteedimärgiga tarbe- kaupade tootmine ENSV Kergetööstuse Ministee- riumi ettevõtetes	nooremate kursuste diplom
6. Kruusemäe, Ilmar Juhendaja dots. L. Tiik	Nihked NSV Liidu rahvas- tiku paiknemises	nooremate kursuste diplom

ENSV Rahandusministeeriumi konkurss

1975

1. Vanahans, Maia Juhendaja v.-õpet. A. Susi	Käibemaksu planeerimine majandusmatemaatiliste meetoditega	I koht + preemia 40 rbl.
2. Arhipov, Viktor Juhendaja dots. V. Ruus	Rahanduse sotsialistlik ümbekorraldamine Eesti NSV-s 1940.-1941. aastal	II koht + preemia 30 rbl.
3. Porila, Pille Juhendaja prof. R. Hagelberg	Sissetulekud ja kasum Tartu Piimatoodete Kom- binaadis	III koht + preemia 20 rbl.
4. Mägi, Aino Juhendaja dots. E. Ulst	Sotsiaalkindlustusfondi moodustamine	ergutus- preemia + 10 rbl.

1976

1. Onnu, Noora Juhendaja S. Kallas	Mõningatest finantsarvu- tuste automatiseeritud süsteemi projekteerimise probleemidest	I koht + preemia 50 rbl.
2. Kirilenko, Irina Juhendaja dots. Ü. Kauer	Lühiajalise krediteerimi- se andmepank	II koht + preemia 35 rbl.
3. Arhipov, Viktor Juhendaja v.-õpet. A. Otsar	Põhivahendite kasutamise analüüs Tartu Leivakom- binaadis	III koht+ preemia 25 rbl.

ЗНАЧЕНИЕ МАРКСИСТСКО-ЛЕНИНСКОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИИ
ДЛЯ РЕВОЛЮЦИОННОГО ПРЕОБРАЗОВАНИЯ КАПИТАЛИСТИЧЕСКОГО
ОБЩЕСТВА, ПОСТРОЕНИЯ СОЦИАЛИЗМА И КОММУНИЗМА

А. К о л о м и е ц (Харьков)

Руководитель: доцент Б.Ф. Данилевич

Современный этап исторического развития характеризуется острой идеологической борьбой между социализмом и капитализмом. На XXV съезде КПСС подчеркивалось, что "идейное противоборство двух систем становится более активным, империалистическая пропаганда - более изощренной".^I Идеологи буржуазии используют различные методы для того, чтобы "опрокинуть" марксистскую теорию классовой борьбы, отвлечь массы от коренного переустройства общества. Они прибегают к ревизии основных положений марксистско-ленинской теории, выхолащивают ее революционное содержание.

В этих условиях актуально исследование, направленное на то, чтобы показать жизненность основных положений марксизма-ленинизма, его значение для современного рабочего движения.

Цель работы - показать значение марксистско-ленинской политической экономии как составной части марксизма-ленинизма для революционного преобразования общества.

Марксистско-ленинская политическая экономия возникла как идейное выражение интересов рабочего класса. Только пролетариат является до конца революционным классом, способным на беззаветную борьбу против эксплуатации и порабощения. Определить перспективы этой борьбы, ее неизбежный результат, указать пути построения нового коммунистического общества можно лишь исходя из знания экономических законов общественного развития. Познание объективных экономических законов, таким образом, не самоцель, а средство для успешной революционно-практической деятельности. "Задачей теории, целью науки -

^I Материалы XXV съезда КПСС. М., Политиздат, 1976, стр. 74.

прямо становится тут содействие классу угнетенных в его действительно происходящей экономической борьбе",² - отмечал В.И. Ленин.

Марксистско-ленинская политэкономия - идейное оружие пролетариата в борьбе за свержение господства буржуазии.

Анализ политической экономией объективной тенденции капиталистического способа производства и максимальной эксплуатации рабочего класса теоретически обосновала необходимость борьбы пролетариата за улучшение своего экономического и социального положения.

Марксистско-ленинская политэкономия, на основе созданной теории прибавочной стоимости, показала, что буржуазное общество отличается от предшествующих общественно-экономических формаций, базирующихся на эксплуатации человека человеком, лишь формой присвоения прибавочного труда непосредственных производителей. Благодаря этому, буржуазное общество было разоблачено как грандиозное учреждение для эксплуатации громадного большинства народа незначительным, постоянно сокращающимся меньшинством. А если капиталистическая эксплуатация вытекает из самого существа производственных отношений капиталистического общества, то из этого следует, что освобождение рабочего класса от эксплуатации возможно только с уничтожением капиталистического строя.

Класс капиталистов, несмотря на раздирающую его конкуренцию, в процессе эксплуатации рабочего класса выступает как нечто единое - вытекает из теории средней прибыли. А следовательно, подвергаясь эксплуатации со стороны всего класса капиталистов, рабочие не могут ограничиваться борьбой только со своим хозяином - капиталистом. Весь пролетариат должен вести классовую борьбу против буржуазии в целом.

Марксистско-ленинская политэкономия, проследив развитие капиталистических отношений в сельском хозяйстве, обосновала, что союзником пролетариата в борьбе против капитализма является беднейшее крестьянство, были вскрыты экономические основы этого союза.

---

² В.И. Ленин. Что такое "друзья народа" и как они воюют против социал-демократов. Полн.сообр.соч., т. 1, стр. 341.

Огромное значение для революционной борьбы пролетариата имеет положение о том, что в недрах капитализма вызревают предпосылки коммунистического способа производства.

Исследование В.И. Лениным действия закона неравномерности экономического и политического развития капиталистических стран в эпоху империализма коренным образом изменило представление об условиях победы нового строя, открыло перед международным пролетариатом ясную перспективу борьбы.

Марксистско-ленинская экономическая теория является не только революционно-разрушительной, но и одновременно революционно-созидательной, поскольку она научно определила основные направления в преобразовательной деятельности победившего рабочего класса, строящего социализм.

С победой социалистической революции экономическая теория превращается в научную основу хозяйственной политики. В.И. Ленин подчеркивал, что вся трудность и все искусство политики состоят в том, чтобы учесть своеобразие задач каждого из исторических периодов, своеобразие условий, в которых действует партия. Такой подход имеет огромное значение и при выработке экономической политики. Управление социалистической экономикой может быть успешным, если оно базируется на теоретических положениях политической экономии, с одной стороны, и на конкретных знаниях экономической ситуации в каждый данный момент, с другой стороны.

Созидательная сила политической экономии особенно возрастает в условиях развитого социализма. Она проявляется, прежде всего, в разработке проблем дальнейшего совершенствования социалистических производственных отношений.

Глубокое изучение экономических законов социализма помогает в изыскании и наиболее полном использовании всех резервов повышения производительности труда и эффективности общественного производства, рациональном использовании рабочей силы, основных производительных фондов, сырья и материалов, улучшения качества продукции.

Огромное значение для успешного строительства коммунистического общества имеет широко развернутые политической экономией исследования научных основ дальнейшего совершен-

ования механизма социалистического хозяйствования.

Экономическая теория марксизма-ленинизма разрабатывает основные политические и качественные критерии материально-технической базы коммунизма, на которой возможно осуществление коммунистических принципов производства и распределения.

В связи с этим политическая экономия усиливает теоретическую разработку самой проблемы потребностей человека в развитом социалистическом обществе.

В ряду центральных проблем политической экономии находятся закономерности развития мировой социалистической системы. Раскрытие механизма их действия представляет ныне самостоятельное направление исследований, призванных помочь правящим партиям социалистических стран научно подходить к практическим вопросам развития мировой социалистической системы, выявлять заложенные в ней возможности. Важнейшее значение имеет обоснование политической экономией объективной необходимости всестороннего сближения социалистических государств, раскрытие своеобразия этапов этого сближения и форм, в которых оно осуществляется, показ качественных отличий интеграционных процессов, происходящих в мировой системе социализма, от тех, которые имеют место в мировой капиталистической системе.

Итак, именно созданная К. Марксом, развитая В.И. Лениным, политэкономия была и остается подлинно конструктивной, имеющей важнейшее значение для революционной борьбы рабочего класса. Ведь "без революционной теории не может быть и революционного движения..."³

Литература

1. Маркс К. Заработная плата, цена и прибыль. Соч., т. 16.
2. Маркс К. Капитал, т. I, т. II, т. III. Соч., т. 23, т. 24, т. 25.
3. Маркс и Энгельс Ф. Манифест Коммунистической партии. Соч., т. 4.

---

³ В.И. Ленин. Что делать? Полн. собр.соч., т.6,стр.24.

4. Энгельс Ф. Рецензия на первый том "Капитала" К. Маркса. Соч., т. 16.
5. Энгельс Ф. Карл Маркс. Соч., т. 19.
6. Ленин В.И. Что такое "друзья народа" и как они воюют против социал-демократов. Полн. собр. соч., т. 1.
7. Ленин В.И. Что делать? Полн. собр. соч., т. 6.
8. Ленин В.И. Три источника и три составных части марксизма. Полн. собр. соч., т. 23.
9. Ленин В.И. О лозунге Соединенных Штатов Европы. Полн. собр. соч., т. 26.
10. Ленин В.И. Империализм как высшая стадия капитализма. Полн. собр. соч., т. 27.
11. Программа Коммунистической партии Советского Союза. М., Политиздат, 1971.
12. Материалы XXV съезда КПСС. М., Политиздат, 1976.
13. Суслов М.А. Карл Маркс - гениальный учитель и вождь рабочего класса. Доклад на торжественном заседании в Москве, посвященном 150-летию со дня рождения Карла Маркса. М., Политиздат, 1968.
14. "К 100-летию со дня рождения Владимира Ильича Ленина". Тезисы ЦК КПСС. М., Политиздат, 1970.
15. О 60-й годовщине Великой Октябрьской социалистической революции. Постановление ЦК КПСС от 31 января 1977 года. - "Правда", 1977, 1 февраля.
16. "Капитал" К. Маркса и проблемы современного капитализма. Под ред. Н.А. Цаголова, изд. МГУ, 1968.
17. Фигурнов П.К. Современный капитализм. М., "Мысль", 1964.
18. Экономическое учение В.И. Ленина и современность. Под ред. И.И. Кузьмина. М., "Мысль", 1971.
19. Кашин В. Преобразующая и созидательная сила ленинского экономического наследия. - "Экономические науки", № 4, 1975.
20. Выгодский В.С. Экономическое обоснование теории научного коммунизма. М., Политиздат, 1975.

ВОПРОСЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И СОЦИАЛЬНОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ
ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ОСНОВНЫХ ФОНДОВ В ПАССАЖИРСКИХ
АВТОХОЗЯЙСТВАХ

В. А р х и п о в

Согласно экономической стратегии партии в условиях развитого социализма повышение экономической эффективности общественного производства является одним из путей, ведущих к поставленной партией высшей цели — обеспечить "... неуклонный подъем материального и культурного уровня жизни народа"¹.

Эффективность использования основных фондов имеет огромное значение для народного хозяйства. На XXV съезде КПСС отмечалось: "Техническая политика, осуществляемая в десятой пятилетке, создает условия для увеличения выпуска продукции с каждого рубля основных фондов, иными словами, для роста фондоотдачи. В новой пятилетке ставится задача улучшить использование действующих производственных мощностей, повысить сменность работы оборудования, где это целесообразно, снизить его простой"². Поставленные задачи относятся и к использованию основных фондов в сфере обслуживания, в том числе и на пассажирском автотранспорте.

В десятой пятилетке на повестке дня — улучшение фондовооруженности автотранспорта. Но при укреплении материальной базы автотранспорта надо иметь в виду не только экономическую эффективность, но и социальную сторону эффективности.

К факторам социальной эффективности пассажирских перевозок, использования основных фондов пассажирских автохозяйств, можно отнести наиболее полное и своевременное удовлетворение потребностей людей в передвижении; увеличение и более рациональное использование их свободного времени, улучшение качества обслуживания пассажиров, рост комфорта поездки и улучшение условий труда работников автотранспорта. Но социальный

¹ Материалы XXV съезда КПСС. М., 1976, стр. 40.

² Там же, стр. 127-128.

аспект эффективности использования основных фондов требует больших затрат на "пассивные" фонды (гаражи, павильоны для пассажиров, системы диспетчерского управления и т.д.), которые снижают фондотдачу. И поэтому в IX пятилетке удельный вес транспортных средств в структуре основных фондов УШ Минавтошосдора ЭССР снизился.

Об этом дает обзор таблица I.

Т а б л и ц а I
Динамика структуры основных фондов
в УШ Минавтошосдора ЭССР в процентах

	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Транспортные средства	69,2	69,2	70,5	68,5	64,6	61,7
Остальные основные фонды	30,8	30,8	29,5	31,5	35,4	38,3

Известно, что повышение экономической эффективности использования основных фондов связано в большей мере с "активной" частью этих фондов, которыми на пассажирском автотранспорте являются автобусы и такси. Значит увеличение удельного веса транспортных средств в общей стоимости фондов повышает фондотдачу.

Но следует отметить, что необходимость улучшения условий труда в развитом социалистическом обществе определяется все более полной реализацией здесь действия основного экономического закона социализма. С другой стороны, улучшение производственных условий создает возможность повышения качества пассажирских перевозок.

Улучшение условий труда сказалось на фондотдаче автохозяйств и в IX-ой пятилетке. Основная причина этого заключается в том, что по существующей ранее практике большинство пассажирских автохозяйств было создано во временных, непригодных зданиях, с минимальным количеством оборудования и их строительство и дооборудование происходило уже во время работы.

Социальные стандарты условий труда на транспортных предприятиях, в известной мере, выражены нормами удельных капитальных вложений в гаражи и ремонтные базы. В таблице 2 приведены данные о соответствии гаражей и ремонтных баз предприятий УПП нормативам удельных капитальных вложений.³ Как видно из таблицы, несоответствовали нормативам все пассажирские автохозяйства республики, кроме Кохтла-Ярвеского.

Т а б л и ц а 2

Вооруженность гаражами и ремонтными базами и фондододача в пассажирских автохозяйствах ЭССР

Автохозяйство	Вооруженность гаражами и ремонтными базами в процентах		Фондододача		
	1970	1975	1970	1973	1975
1. Тартуский АТП	18	46	2,18	1,90	1,47
2. Кохтла-Ярвеский АТП	14	133	1,92	1,21	0,92
3. Нарвский АТП	9	47	2,02	1,89	1,66
4. Пярнуский АТП	27	69	2,53	2,17	1,52
5. Раквереский АТП	25	53	1,95	1,99	1,63
6. Вильяндиский АТП	...	54	...	1,74	1,53

Кроме увеличения благоустроенности автотранспортных предприятий (таблица 2), снижается фондододача и увеличивается стоимость новых марок автобусов, цена которых растет быстрее, чем технические показатели их использования, т.е. их производительность, которая зависит от вместимости автобуса и максимальной скорости движения. При этом увеличивается себестоимость перевозок, которая, например, на 10 км пробега автобуса "Икарус - 620" была 2,72 руб, а у заменившего его "Икарус-260" 3,33 руб. Однако сразу отметим, что на новом автобусе большое внимание уделено удобству пассажиров и водителя, т.е. на социальную эффективность и качество перевозок.

³ См. Нормативы удельных капитальных вложений автомобильного транспорта. М., 1973, стр. 18-19.

Всем известно, что нынешняя пятилетка является пятилетней качества и поэтому вышеупомянутые затраты будут расти и в ближайшие годы, что явится препятствием повышения фондоотдачи в автотранспортных предприятиях республики.

Несмотря на то, что есть много факторов, снижающих фондоотдачу, надо иметь в виду и значительные резервы роста производительности автомобилей, а тем самым фондоотдачи.

Отметим из этих факторов следующие:

- 1) увеличение эксплуатационной скорости автомобилей;
- 2) увеличение выпуска автомобилей на линию;
- 3) увеличение времени пребывания автомобиля в наряде;
- 4) увеличение удельного веса платного пробега в общем пробеге такси;
- 5) увеличение использования вместимости автобусов и т.д.

Итак, фондоотдача определяется многими факторами. Например, указывают на тесноту связи между уровнем фондоотдачи автобусно-таксомоторных парков и такими факториальными признаками, как удельный вес транспортных средств в общей стоимости основных фондов и отдача транспортных средств, весьма высокие положительные коэффициенты корреляции (0,63 и 0,54), рассчитанные автором по данным 1970-1975 гг. Обратная же связь наблюдается между фондоотдачей и убытками с маршрутов ($r = - 0,49$).

В результате проведенных расчетов на ЭВМ "Напри-2" была получена следующая экономико-математическая модель фондоотдачи в автобусно-транспортных парках УПП:

$$y = 0,0213 x_1 - 0,0016 x_2 + 0,6020(I) ,$$

где: x_1 - удельный вес транспортных средств в общей стоимости основных фондов (в процентах);

x_2 - убытки с маршрутов в год (тыс. руб).

Необходимо отметить, что рассчитанная по уравнению (I) фондоотдача отклоняется по отдельным годам от фактического по Тартускому АТП от 3,3 до 14,7%, по Кохтла-Ярвескому АТП от 7,8% до 11,3%, по Ракверескому АТП от 0,5% до 5,3% и Вильяндискому АТП от 3,3% до 7,2%. По Пярнускому АТП отклонения значительно больше, что свидетельствует о том, что

данное автохозяйство не находится в "стандартном" положении и на уровень автомобилизации оказывают влияние еще неучтенные в уравнении (I) факторы.

Как видно, эффективность использования основных фондов в пассажирском транспорте определяется многими факторами, но есть и пути для ее повышения, на что надо обратить внимание в каждом автохозяйстве отдельно. Это является основой для повышения потенциала нашей экономики и для улучшения качества обслуживания пассажиров, что является одной из основных задач нынешней пятилетки.

РАЗЛИЧНЫЕ ТЕХНИКИ ФАКТОРНОГО АНАЛИЗА И ПРОБЛЕМЫ ИХ ПРИМЕНЕНИЯ

С. Ильвес, студентка У курса экономической кибернетики.
Научный руководитель: ст. препод. Я. Кару

Современный факторный анализ включает в себе много возможностей и неразрешенных проблем.

Один из возможных вариантов использования факторного анализа – это исследование временной нетрудоспособности работающих, и здесь возникает и проблема различных техник факторного анализа.

Я. Окунь в своей книге "Факторный анализ" выделяет шесть различных техник, следовательно, в зависимости от организации исходных данных можно построить шесть различных задач факторного анализа. Основная схема каждой техники состоит из трех элементов

- из показателей
- из объектов
- из момента времени,

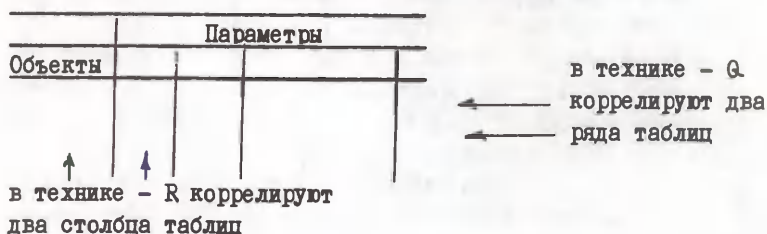
где в каждой схеме один элемент постоянный, а два изменяются.

При исследовании временной нетрудоспособности используют в основном две техники – техники R и Q.

До настоящего времени большинство работ используют в факторном анализе технику – R (примерно девяносто пять про-

центов), то есть исследуют внутренние связи систем показателей, которые характеризуют объекты. При помощи техники - R находят связи между параметрами, соответственно закономерностям их изменений от объекта к объекту (корреляционные связи между столбцами таблиц).

Но можно провести факторный анализ и в технике - Q. Факторы, которые получают при применении техники - Q, по мнению большинства авторов, те же самые, что получают с помощью техники - R. При помощи техники - Q находят корреляционные связи между объектами на основании данных систем параметров (корреляционные связи между рядами таблиц).

Данная таблица показывает взаимную связь техники R и Q.

Следовательно, из вышесказанного следует, что если совершим факторный анализ в обеих техниках, мы получим не только информацию о группировке объектов по этим самым факторам.

Представим, например, в таблице данные объединения "Балтика" за 1975 год по заболеваемости (параметром) в цехах (объектах) на 100 рабочих и проведем факторный анализ в обеих техниках. По Окуню какому-то фактору случая заболевания в технике - Q выделяется фактор, по которому группируются цеха, и их можно характеризовать как "схожие в основном по данному фактору случая заболевания".

При постановке такой практической задачи возникает противоречивые, но в то же время неразрешимые проблемы.

1) Если число объектов параметров не равно, то по внедрению обеих техник выделяется различное число факторов и, следовательно, речь об их схожести ложна.

2) Метод факторного анализа выделяет один, так называемый, главный фактор, у которого существенная связь со всеми объектами (описывает основную часть корреляционной матрицы). Следующие факторы должны описать меньшую часть общей дисперсии переменных, и если описываемая часть ниже заданной величины (обычно 5 или 10 процентов), тогда их обычно не выделяют, и мы не получим никакой информации о группировке цехов. Положение можно поправить, найдя корреляционные коэффициенты в технике - Q на основании нормированных значений параметров. С приведенными данными поступили вышеуказанным образом, но другие недостатки сохранились.

3) Так как при данной работе использовали стандартные программы Вычислительного Центра ТГУ, то можно сказать, что при применении данного метода не самое лучшее использовать и критерий определения числа факторов программы ВЦ ТГУ. По этому критерию каждый следующий фактор должен описывать, по меньшей мере, 5% общей дисперсии переменных.

При выявлении главного фактора, который характеризует всю систему, выделяют только этот фактор, так как общее влияние других незначительно.

Из вышесказанного можно сделать вывод, что проблема применения данного метода при решении конкретной задачи не столь важна, так как для группировки объектов можно удачно использовать конкретные значения этого фактора для индивидов - факторные веса, хотя многие исследователи не обращают достаточного внимания нахождение факторных весов.

ДИНАМИКА СТРУКТУРНЫХ КОЭФФИЦИЕНТОВ И ФАКТОРОВ РОСТА В МЕЖСТРАСЛЕВОЙ ДИНАМИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ СССР

Н. Бондаренко, ст. IY курса экономической кибернетики НГУ

В современных условиях, когда XXV съездом КПСС намечен курс на дальнейшую интенсификацию производств, факторный анализ развития экономики, выявление причин и тенденций экономического роста на основе этого анализа приобретает все

большее значение.

Факторные модели можно использовать для анализа не только основных показателей развития народного хозяйства, но и для анализа более частных показателей.

В общем виде факторную модель можно представить следующим образом

(I)

где   - анализируемый показатель,
              - фактор,   = I, ...,   - факторов
              - параметр,   = I, ...,   - параметров

Факторные модели можно использовать при построении экономических моделей. Например, в модель экономики можно включить зависимость между элементами конечного продукта и элементами национального дохода. При этом цель построения может быть различной:

1. Факторную модель можно использовать для выявления связей между затратами и результатами в отчетном периоде, т.е. в количестве аналитической факторной модели. В этом случае на основе фактических наблюдений над показателями и факторами роста (Z и $X_1, \dots, X_n$) определяются параметры модели.

2. На основе такого анализа можно при помощи построенных факторных моделей делать прогнозы на сравнительно небольшой период. Исходной информацией в данном случае будут параметры функции и значения факторов (а также тенденции их измерения), искомая переменная - выпуск продукции (или какой-либо другой показатель Z). Это будет максимально открытая модель. Ее можно сделать частично закрытой, если ввести условие, учитывающее обратную связь между продукцией и факторами производства. Полностью закрытую модель сделать невозможно. По сравнению с аналитической прогнозная факторная модель носит более стохастический характер. Существует определенный временный предел использования прогнозных моделей, но он отодвигается, если используются достаточно тонкие методы определения параметров и законов их изменения.

3. Наконец, факторные модели можно использовать для определения наилучших траекторий перспективного экономического роста как оптимизационные модели. При этом сохраняется вероятностный подход.

Факторный анализ использовался нами в работе с МДМ-СССР. В этой модели рассматривается пять агрегированных отраслей: промышленность, сельское хозяйство, строительство, транспорт и связь, торговля и прочие отрасли народного хозяйства. Взаимосвязь отдельных показателей и параметров в модели выражат регрессионные уравнения, которые рассчитываются на основе динамики развития этих показателей за прошлые годы. Кроме того, модель содержит балансовые уравнения, характеризующие взаимосвязь показателей в каждом году.

Модель содержит 3 вида уравнений регрессии:

1. Выражающие зависимость между элементами конечного продукта и элементами национального дохода;
2. Определяющие численность занятых в производстве;
3. Определяющие величину среднегодовой ставки заработной платы.

Уравнения регрессии можно рассматривать как систему линейных факторных моделей (или производственных, точнее, воспроизводственных функций).

ОБ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕРОПРИЯТИЙ, НАПРАВЛЕННЫХ НА СНИЖЕНИЕ УРОВНЯ ВРЕМЕННОЙ НЕТРУДОСПОСОБНОСТИ РАБОТАЮЩИХ

Н. С у в и, студентка У курса экономической кибернетики
Научный руководитель: асс. Ю. Хитт

В связи с высокой занятостью трудоспособного населения и напряженным балансом труда в Эстонской ССР все возрастающее значение приобретает наиболее рациональное использование различных трудовых ресурсов, фонда рабочего времени работников.

Наиболее существенным фактором, уменьшающим фонд рабочего времени, является временная нетрудоспособность работающих. Ее уровень на предприятии существенно зависит от состояния

условий труда. Таким образом, мероприятия по улучшению условий труда способствуют снижению временной нетрудоспособности. При разработке мероприятий по улучшению условий труда и сокращению уровня временной нетрудоспособности необходимо прежде всего правильно обосновать их социальную целесообразность. Кроме социального эффекта необходимо оценить и экономическую эффективность внедрения данных мероприятий, обосновать затраты экономически.

Для полной характеристики экономической эффективности намеченных мероприятий надо пользоваться системой показателей. Не существует единого показателя, характеризующего эффективность, например, мероприятий улучшения условий труда. Говорить о единственном, то есть самом важном показателе эффективности можно только исходя из конкретной постановки задачи, исходя из конкретной цели.

Поскольку создание благоприятных условий труда и тем самым сокращение уровня временной нетрудоспособности является одним из основных направлений научной организации труда (НОТ), то экономическая эффективность определяется в соответствии с установленными методиками определения экономической эффективности мероприятий НОТ.

Существующие методики определения экономической эффективности мероприятий по улучшению условий труда, исходя из нашей цели, имеют несколько недостатков. Нет еще единого взгляда, в какой части уровень временной нетрудоспособности зависит от неблагоприятных условий труда. Другой еще не до конца решенной проблемой является определение научно обоснованного срока окупаемости затраченных средств на мероприятия, поскольку эффект (в данном случае снижение уровня временной нетрудоспособности) проявляется не сразу.

Отсюда вытекает необходимость при вычислении получаемого экономического эффекта пользоваться прогнозами результатного явления (уровень временной нетрудоспособности) или пользоваться так называемым "нормальным" уровнем временной нетрудоспособности. "Нормальный" уровень временной нетрудоспособности представляет собой научно обоснованный уровень временной нетрудоспособности работающих в данной отрасли промышленности, учитывающей и климатические и социальные (например, уро-

вень медицинской помощи) факторы в данном районе, городе.

Теперь охарактеризуем одну возможность определения экономической эффективности мероприятий на улучшение условий труда и на сокращение уровня временной нетрудоспособности работающих.

По формуле

$$A_i = \sum_{j=1}^n X_{ij} = \sum_{j=1}^n \frac{K_{ij}}{T_{ij} \cdot n_{ij}} \cdot t_{ij}$$

где A_i - потенциальная недополученная прибыль от недопроизведенной продукции за год i ;

K_{ij} - фактическая прибыль от реализованной продукции в $-$ ом подразделении за год i ;

T_{ij} - количество рабочих дней на I работающего за год i в данном предприятии ;

n_{ij} - среднегодовое число промышленно производственного персонала в y -ом подразделении за год i ;

t_{ij} - количество дней временной нетрудоспособности выше нормального уровня в j -ом подразделении за год i

можно вычислить потенциальную прибыль от временной нетрудоспособности как величину экономических потерь от временной нетрудоспособности (при предположении, что в дни, превышающие нормальный уровень, не дается такого количества прибыли какое дали бы эти работающие во время их нормального участия в производстве). При снижении уровня временной нетрудоспособности за счет внедренных мероприятий, уменьшается потенциальная недополученная прибыль.

Таким образом, можно приблизительно оценить величину ожидаемого экономического эффекта мероприятий по улучшению условий труда и снижению уровня временной нетрудоспособности.

УЧЕТ ХОЗДОГОВОРНЫХ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ РАБОТ КАК ПОДСИСТЕМА АИС ТГУ

Ю. Р э э б е н, студентка IY курса экономической кибернетики
Научный руководитель: зав. группой АИС ТГУ И. Урмет

Одним из основных видов связей науки с производством яв-

ляются научные исследования, проводимые вузом по заявкам отраслевых министерств, конструкторских бюро, заводов.

Хоздоговорные научно-исследовательские работы равны бюджетным, вследствие чего составление планов и документация учета аналогичны.

Научно-исследовательский сектор (НИС) является организующим и управляющим звеном научно-исследовательских работ, так и в процессе оформления документов, наблюдения за ходом работ, оценивания результатов и контроля использования денежных средств, которые связаны с хоздоговорными научными работами.

В НИС-е ведется учет по каждой хоздоговорной исследовательской работе на основе многих документов. Сперва в НИС-е открывают контрольную карточку для каждой работы, содержащую общие данные о договоре. НИС заполняет и карточку с данными о плановой калькуляции работы.

Результаты работы передаются заказчику по этапам и в конце каждого этапа составляется соответствующий акт. В конце договора составляют окончательный отчет.

Одновременно с учетом в НИС-е ведется учет в бухгалтерии о расходах договора, как то зарплата, социальное обеспечение, командировки, затраты на материалы и др. Число операций, выполняемых по данным документам, достаточно большое. Как мы видели, учет расходов, связанных с договором, весьма трудоемкий и требует много времени.

Первым этапом созданной АСУ ТГУ является АИС, в которую входит кроме других подсистем и учет хоздоговорных научно-исследовательских работ.

Создание информационной базы для больших автоматизированных систем обработки управленческой и экономической информации считается наиболее важной и сложной задачей при проектировании прикладных информационных систем.

Ядром информационной системы, несомненно, является база данных. Поэтому первичной задачей проектирования информационной системы является проектирование базы данных.

В Вычислительном центре ТГУ для ЭВМ "Минск-32" создана система программ STAMP, задачей которой является организация

базы данных на магнитных лентах и автоматизация обработки данных.

Система ориентирована на потребителя невысокой квалификации, поэтому при выборе структуры и терминологии представления данных за основу была принята самая распространенная форма - таблицы. Таблица представляется в ЭВМ как запись переменной длины, которая состоит из некоторых однократных элементов и повторяющейся группы (рассматривается как строка таблиц) может иметь в свою очередь повторяющуюся группу. Число повторений на обоих уровнях нефиксировано.

Система STAMP не является готовым пакетом программ для некоторой конкретной области. Она дает удобные средства для написания нужных рабочих программ, состав которых определяется по требованиям заказчика.

В системе STAMP есть и язык информационных запросов. Язык информационных запросов дает в распоряжение потребителя удобные средства для получения некоторых отдельных данных и отчетов.

Работа системы полностью управляется заказами, оформленными и вводимыми аналогично данным.

В STAMP входят также средства для переноса информации из других систем с иным представлением данных.

Средствами STAMP разработаны подсистемы "Учет кадров" и "Начисление и учет стипендий студентов" АИС ТГУ. Этими средствами разрабатываются и подсистема "Учет хозяйственных научно-исследовательских работ".

При проектировании системы разработаны несколько новых форм документов, минимизировано дублирование данных при разных формах документов.

Вводимые данные в проектировании системы для каждой научно-исследовательской работы следующие:

- 1) общие данные
- 2) календарный план
- 3) калькуляция
- 4) дополнение (отсрочка)
- 5) активирование договора
- 6) данные об экономическом эффекте заказчика
- 7) затраты по статьям калькуляций.

Структура базы данных, выраженная в системе STAMP, следующая.

На системе изображена логическая структура данных подсистемы "Учет НИР". Ее можно рассматривать и как логическую структуру соответствующего файла, состоящего из нескольких записей разной структуры. Каждая запись описывается в системе STAMP видом таблицы со своим описанием данных.

В файл (в смысле "Минск-32" - массив) соединяются таблицы описанием базы данных.

Как видно из схемы, в файл системы входит восемь видов записей всего 97 элементов, в том числе 81 разных по содержанию.

Эта система имеет несколько преимуществ при учете затрат хозяйственных работ.

Во-первых, за счет ускорения бухгалтерских операций сокращаются задержки в расчетах, что позволит оперативно управлять ходом научно-исследовательских работ.

Во-вторых, за счет автоматизации расчетов и сортировки документов снизится трудоемкость обработки учета.

ОБ АВТОМАТИЗАЦИИ АНАЛИТИЧЕСКИХ РАСЧЕТОВ ВЫПУСКА ПРОДУКЦИИ И РЕАЛИЗАЦИИ ИХ НА КОНДИТЕРСКОЙ ФАБРИКЕ "КАЛЕВ"

Р. К р у у с е, студент У курса экономической кибернетики
Научный руководитель: ст. препод. Я. Кару

Одной из узловых проблем нашей экономической политики является проектирование и внедрение на разных уровнях народного хозяйства автоматизированных систем управления. Центральным моментом при создании АСУ является проектирование банки данных на магнитных носителях. Решение этой проблемы создает возможность решения основных задач, стоящих перед предприятиями (расчеты материалов, трудовых ресурсов, зарплат, оптимальных планов и т.п. - в среднем 13-15 задач). Этим создана база для дальнейшего проведения экономического анализа, которая позволяет сравнительно небольшими трудовыми затрата-

ми получить очень ценную информацию.

Благодаря рационально организованной информационной базе и применению средств вычислительной техники можно анализ проводить меньший по сравнению с традиционной периодичностью, используя сложные математические модели.

Можно заметить принципиально новый момент при поведении анализа—чаще ограничивающими факторами являются не столько сложность расчетов при большом количестве исходных данных и трудности сбора их, сколько уровень знаний пользователей результатов и аналитиков.

В данной работе анализируется реализация как выход экономической системы, рассматриваемой на трех уровнях управления — цех, предприятие и министерство — с целью изучения влияния различных факторов подсистем на выход. Объектами исследования является Министерство Главной Промышленности ЭССР и основные цеха кондитерской фабрики "Калев".

Работа выполнена, учитывая разработку АСУП, на кондитерской фабрике "Калев" и ОАСУ в МПП.

Основное внимание было уделено первому уровню, так как именно там непосредственно формулируются параметры выходной системы.

Детальный анализ ведущей системы позволил составить схему движения информационных потоков и функциональную структуру управления, а также сделать конкретные предложения при проектировании АСУП (сохранение стандартной недели при внедрении АСУ, этапизирования и т.п.).

Основными отрицательными факторами, влияющими на объем реализации на данном уровне, являются производственные простои. Совместно с руководством цеха был разработан список их причин (7 — отсутствие материалов, энергии, тары и этикеток, технологические и организаторские, поломки машин, нехватка рабочих).

Входными данными явились зарегистрированные простои за последние 3 месяца. При анализе использовали метод корреляции. Работа выполнялась на ЭВМ "Минск-32".

Результатами сравнительно простого анализа были:

1) распределение простоев во времени как по причинам,

так и по общей сумме;

2) нахождение критического периода до рабочего дня для применения профилактических мероприятий;

3) суммарно удельные веса причин простоев и связь с выпуском продукции;

4) экономическое обоснование величин ремонтной бригады.

В условиях АСУП довольно легко возможно внедрять автоматическую систему регистрации простоев, что обеспечит сравнительно маленькую периодичность проведения анализа.

На экономико-хозяйственную деятельность предприятия оказывают влияние ряд факторов. Факторы можно характеризовать по комплексам показателей. Полярность, интенсивность, диапазон влияния факторов различен и изменяется во времени.

Показатели можно вычислить на базе инфомассивов АСУП.

Используя метод факторного анализа, получаем необходимую информацию по перечисленным вопросам.

На кондитерской фабрике "Калев" после применения факторного анализа получили следующие факторы:

Φ_1 - техника и технология;

Φ_2 - характер продукции;

Φ_3 - организационный уровень.

На основании результатов анализа кроме оценки факторов можно оценить такие вопросы, как влияние цен экспортной продукции и продукции со знаком качества на производственные результаты, анализировать различные аспекты производства в отдельных цехах и т.д.

На двух первых уровнях происходит непосредственное формирование реализации. Поэтому анализ этих уровней имеет особую важность.

На третьем уровне (министерство) требования к анализу иные. Требуется сравнительно малое количество обобщенных данных. Главное требование - обзорность и своевременность.

Одной из подзадач, которая в данной работе была решена, явилось составление сводных отчетов, используя данные форм. 1-П и 8 на ЕС-1020.

Сводный отчет содержит следующие аналитические показатели:

1. Процентуальное выполнение плана.

2. Увеличение продукции процентуально по сравнению с предыдущим периодом и данным периода прошлого года.

КРАТКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМЫ "VILLIS", СОЗДАННОЙ В ВЫЧИСЛИТЕЛЬНОМ ЦЕНТРЕ ТГУ, И ПРОБЛЕМЫ СОЗДАНИЯ РЕТРАНСЛЯТОРА НА НЕЙ

Л. Н о в е к, И. Н о в е к, студенты IV курса
экономической кибернетики
Научный руководитель: зав. группой АИС ТГУ И. Урмет

Задача: создать ретранслятор для языка манипулирования данными (ЯМД) генератора отчетов <Villis> для ЭВМ "Минск-32". Ретранслятор - это такая программа, которая транслирует от машинного кода в виде восьмеричных чисел обратно на исходный вид программы.

Генератор отчетов <Villis> является проблемно-ориентированной системой программирования. Круг проблем, решаемых этой системой, можно определить - это проблемы, поддающиеся решению путем последовательного преобразования исходной популяции в выводную популяцию. Исходная популяция при этом представляется в виде множества однородных файлов.

Преобразование исходной популяции в выводную популяцию управляется средствами ЯМД: для каждого составляемого файла следует составить свою ЯМД-программу. Программа генерирования выводных файлов работает как интерпретатор, что дает возможность параллельного выполнения всех программ задания.

В течение предварительной обработки ЯМД-программа (т.е. ЯМД - дерево) будет дополнена значительным количеством информации, так как исходный образ программы связан только такими значениями запаса значений, по которым проводится управление.

Результаты обработки могут интересовать потребителей, но их можно получить только в машинном коде в виде восьмеричных чисел.

Такие данные неудобны для программиста и непонятны для потребителя, который не знаком с системой <Villis> детально. Названный недостаток устраняется ретранслятором. Ретранслятор нужен и в случае потери исходного текста программы ЯМД.

Ретранслятор должен быть связан словарем транслятора. ЯМД-программа представляет в виде последовательности конструкции, каждая из которых имеет метку аналогично координатам ЯМД - дерева. Сами эти конструкции дают возможность представления следующих основных действий:

1. Управление созданием промежуточных записей в себе, все данные об одном конкретном объекте.

Итак, для определения данных имеются два языка ЯОД и ЯМД.

ИНФОРМАЦИОННЫЙ БАНК КРАТКОСРОЧНОГО КРЕДИТОВАНИЯ

И. К и р и л е н к о, ст. У к. специальности
финансы и кредит.

Научный руководитель доц. Ю. Кауэр

Информационный банк краткосрочного кредитования представляет собой автоматизированную систему, обеспечивающую накопление, хранение и поиск данных при проведении регламентированных работ по заранее согласованным программам и случайным запросам пользователей. В него входит база данных и банк данных.

Под базой данных подразумевают совокупность данных, поддерживаемых в актуальном состоянии и отображающих значение свойств внешних объектов. Свойства объектов можно подразделить на характеризующие объект, взятый изолированно от всех других объектов, и выражающие отношение между различными объектами.

Банк данных рассматривается в трех аспектах (см. рис. 1).

Под аппаратным аспектом понимаются технические средства банка данных: терминальные устройства, линии связи, процессоры, устройства хранения данных и т.д.

Рис. 1. Аспекты банка данных.

Под административным — служба, организующая работу с банком данных, в частности, она согласовывает требования, предъявляемые различными пользователями.

Программный аспект — это программист, занимающийся составлением программ, где возможны два направления: создание автономного языка и включение аппаратов ЯМД (языка, манипулирования данными) (см. рис. 2). Данные, входящие в банк данных, составляют фонд данных.

Последний подразделяется на архивные данные и базы данных. Архивные данные, в свою очередь, разбиваются на две части; те, что когда-то входили в базы данных, но не поддерживались с некоторого времени в актуальном состоянии, и те, что никогда не входили в базы данных (см. рис. 3).

В общем случае должно существовать несколько систем управления базами данных.

В каждой системе может присутствовать произвольное число структур каждого типа. Пользователем же является любое лицо, взаимодействующее с базой данных. Все пользователи можно разбить на три категории: внешние, проблемные, системные.

Внешними пользователями можно именовать пользователи, не использующие спецификаций схемы базы данных. Их общение с базой данных происходит в терминах характеристик, известных пользователю объектов.

Проблемные пользователи общаются с базой данных, употребляя только описание схемы. Они могут не знать объектов, представленных данными, и физическое размещение записей в базе данных.

Системный же пользователь осведомлен о всей картине хранения данных. Он может оперировать данными не только с помощью определенной схемы, но и применяя любую технику, пред-

Банк данных

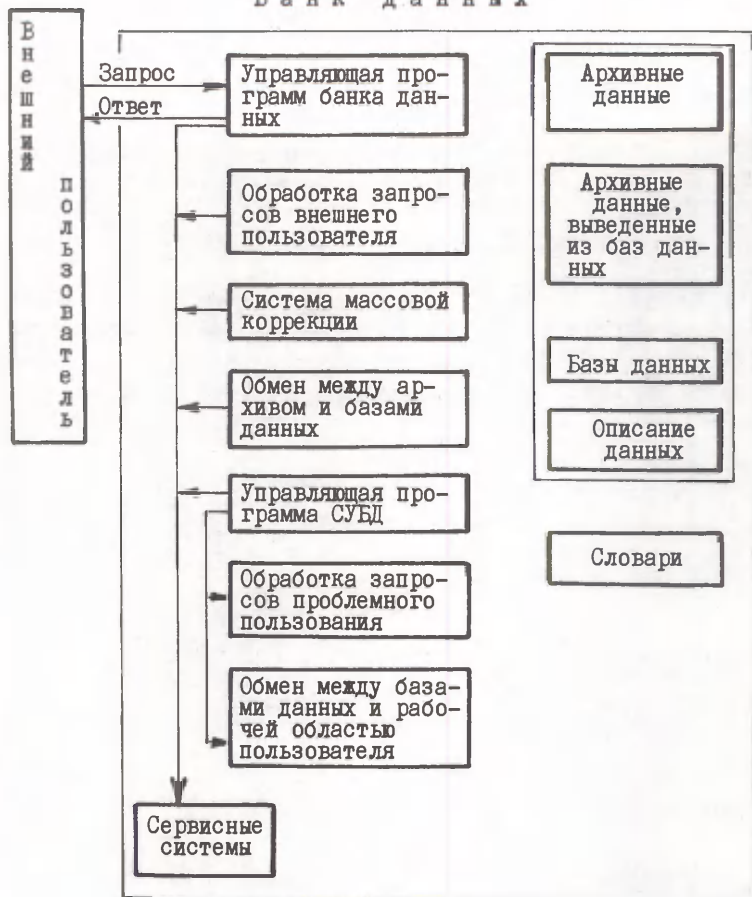

Рис. 2. Компоненты информационного банка краткосрочного кредитования

ставляемую операционной системой.

Фонд данных				
Базы данных			Архивные данные	
База данных I	База данных 2	... База данных n	Данные, входившие ранее в базы данных	Данные, никогда не входившие в базы данных

Рис. 3. Структура фонда данных.

В настоящее время в Эстонской республиканской конторе создано первичное звено информационного банка краткосрочного кредитования – фабрика механизированного учета (ФМУ), занимающаяся автоматической обработкой первичных документов.

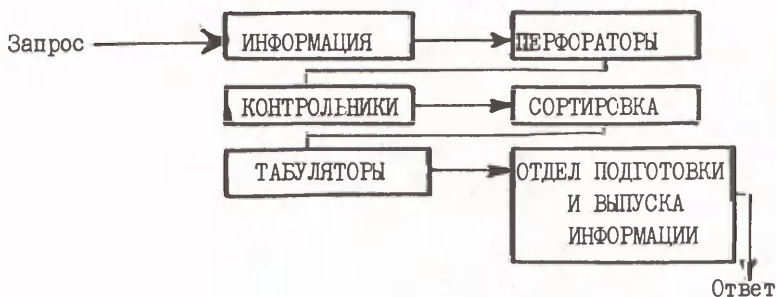

Рис. 4. Принцип работы ФМУ.

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЕЗОВАНИЯ СЫРЬЯ И МАТЕРИАЛОВ НА ШВЕЙНОЙ ФАБРИКЕ "САНГАР" В 1975 ГОДУ

Н. Лу жа е в а

Руководитель ст. преп. А. Отсар

В условиях социалистической системы хозяйства материальной основой увеличения общественного богатства и повышения благосостояния трудящихся служит рост объема национального дохода.

Важнейшим источником роста национального дохода наряду с увеличением объема производства, ростом производительности труда, улучшением использования основных производственных фондов и ростом их фондоотдачи является и снижение материалоемкости продукции.

Чем меньше материальных ресурсов затрачивается на изготовление продукции, т.е. чем меньше их материалоемкость, тем больше национального дохода создается в промышленности и во всем общественном производстве.

Материалоемкость — это экономическая категория, которая отражает затраты прошлого труда и эффективность использования сырья и материалов в процессе производства.

В настоящее время материалоемкость имеет важное значение в повышении эффективности производства. Затраты на сырье, основные и вспомогательные материалы, топливо, энергию в промышленности свыше 76%, а в легкой и пищевой промышленности достигают 90%.

Удельный вес материальных затрат непрерывно растет. Так, в тридцатых годах они составляли около 40% себестоимости продукции, в 1970 годах — 76,5%, в 1975 — 77,3%.

Сейчас 1% экономии материальных затрат равен около 3–4 млрд. руб.

Экономия материальных ресурсов позволяет выпускать дополнительную продукцию, снижать ее себестоимость, увеличивать прибыль.

В ряде отраслей промышленности (обычно в легкой и пищевой промышленности) материальные и трудовые затраты на производство велики. Причинами могут быть небрежное хранение и транспортировка, недостаточная квалификация работников, неудовлетворительное техническое состояние оборудования, нерациональное использование сырья и материалов, неполное использование отходов.

Поэтому проблеме улучшения использования сырья и материалов уделяется большое значение.

Теперь рассмотрим, как решается вопрос использования материалов на конкретном промышленном предприятии, а именно на Тартуской швейной фабрике "Сангар".

Фабрика "Сангар" изготавливает мужские сорочки и брюки в основном из таких материалов, как хлопчатобумажные ткани, шелк, шерсть, ткани с содержанием синтетики, а также вспомогательных материалов (нитки, пуговицы и упаковочные материалы: тесьма, пластиковый мешок, зажимки, булавки, коробки и пр.).

Ткани, поступающие сюда с текстильных фабрик, имеют довольно-таки низкое качество. Часто поступает ткань второго сорта. Из такой ткани нелегко изготовить изделия первого сорта, но предприятие выполняет планы по сортности готовой продукции.

Швейной фабрике "Сангар" было бы нужно дать большие права в отношении поставщиков и при отклонениях не только в качестве, но и в ценах, расцветках, рисунках тканей, а также отказываться от приема.

Одним из методов экономии тканей является обоснованный метод раскроя ткани. В вычислительном центре ТГУ по заказу "Сангара" изготавливают раскройные карты. В них рассчитывают, по каким артикулам и группам тканей изделия каких моделей лучше изготовить.

Непосредственно на предприятии при раскрое ткани складывают в настилы и машины кроют пачку тканей. Куски ткани с дефектами раскраивают вручную. Этот метод позволяет уменьшить нерациональные остатки тканей. Снизить нерациональные остатки позволит и уменьшение допуска на кромку, унификация ширины, а также улучшение качества поставляемых материалов.

На швейной фабрике "Сангар" растет материалоемкость. В 1975 году она составила 82,82%, т.е. она была выше запланированной на 1,04% и выше, чем в прошлом году на 0,90%. Это можно объяснить тем, что непрерывно растет число изделий со Знаком качества, что влечет за собой рост затрат материалов, повышает трудоемкость. Розничные же цены на изделия со Знаком качества и без него одинаковые. Это противоречие, которое отрицательно влияет на прибыль, рентабельность и себестоимость и вообще на заинтересованность предприятия в выпуске такой продукции. Это противоречие наглядно видно и покупателю. Поэтому необходимо добиваться того, чтобы Госкоми-

тет цен при Совете Министров рассмотрел эту проблему, а именно: чтобы на изделия со Знаком качества утвердили более высокую цену.

На сумму затрат материалов влияет и величина транспортно-заготовительных расходов. В 1975 году на фабрике "Сангар" средний уровень этих расходов по сравнению с планом повысился на 0,2 тыс. руб. Следовательно, здесь есть резерв снижения фактических затрат материалов. Он мог быть использован, если бы предприятие более точно производило учет перевозок и погрузочно-разгрузочных работ.

Большое внимание предприятие должно уделять правильности и обоснованности норм расходов материалов. Нужно указать на то, что на швейной фабрике "Сангар" по ряду изделий был перерасход материалов. Это обусловлено изменениями в шкале размеров и ростов и изменениями в фасонах. Швейники говорят, что средний рост людей увеличился, поэтому и на изделия требуется немного больше материала, чем прежде.

Одним из резервов снижения затрат материалов на фабрике "Сангар" является ликвидация сверхплановых отходов. Рост отходов обусловлен постоянным ростом объема производства и плохим качеством используемых материалов. Снижению отходов, из которых производят изделия ширпотреба (детские рубашки, брюки, сарафаны, передники, подкладку для тапочек и т.д.), способствует большее внедрение новой техники и технологий.

Следует больше применять премирование работников за экономия материальных ресурсов, а именно: при превышении установленных планом норм и нормативов стоимость сверхпланового расхода материальных ресурсов должна частично покрываться за счет отчислений в фонды экономического стимулирования министерств и предприятий.

Разрешение всех стоящих перед предприятием проблем способствовало бы более эффективному использованию материалов.

ÕIGUSTEADUS

NORMATIIVDOKUMENTATSIOON KUI KOMSOMOLI JUHTIMISE TÄIUSTAMISE VAHEND KÕRGGKOOLIS

K. S a a v o, III kursus

1. Komsomoli ees seisvad ülesanded noorsoo kommunistlikul kasvatamisel, tööalasel ja poliitilisel ettevalmistamisel ning sotsiaalse aktiivsuse arendamisel eeldavad organisatsiooni juhtimise pidevat täiustamist. Selle küsimuse juhtimisteoreetiline aspekt on juba rida aastaid päevakorral.¹ Üks komsomolitöö täiustamise teid seisneb läbimõeldud organisatsioonilis-normatiivsete abinõude rakendamises. See aitaks paremustada komsomoli juhtimissüsteemi funktsioneerimist, mis omakorda aitaks kaasa organisatsiooni ees seisvate ülesannete lahendamisel.

Komsomoli juhtimissüsteemi täiustamisel võiks üheks esimeseks sammuks olla juhtimisorganite ja funktsionääride ülesannete, tegevusliinide, osategevuste, õiguste ja kohustuste dokumentaalne reglementeerimine. See võimaldaks korrastada süsteemi informatsioonilisi, otsustamis-planeerimise, korraldamise ja tagasisidestuslikke (analüüs, arvestus ja kontroll) juhtimissuhteid. Nimetatud suhete korrastamine, süvendatud tööjaotus, ülesannete selge piiritlemine koos personaalse stimuleerimise ning vastutusega on organisatsiooni juhtimise täiustamise üks algülesandeid.

---

¹ J. K a l i t s. Üliõpilaste suhtumine ühiskondlikku töösse. - "Eesti Kommunist", 1968, nr. 4; A. P u r g a, V. M e r k i n. Komsomolitöötajate püüe teadusliku juhtimise poole. - "Eesti Kommunist", 1969, nr. 11; Вопросы общественного управления и контроля в комсомоле. Таллин, 1969; Школа комсомольского вожака. М., 1970; В. П. К у п т е л ь г и н. Структура общественных поручений комсомольцев в первичных организациях. - Вопросы теории и практики комсомольской работы. Вып. I. М., 1973; Вопросы разработки единой системы внутрисюзной информации в комсомоле. Вып. 2. М., 1974; И. А. Я м п о л ь с к а я. Общественные организации в СССР. М., 1972; И. М. Н е с т е р о в и др. Руководство массовыми организациями трудящихся. М., 1973.

2. Juhtimisteooria seisukohalt koosneb juhtimisorgani tegevust reguleeriv akt tavaliselt järgmistest põhiosadest: 1) üldosa; 2) põhifunktsioonid; 3) alluvus, organisatsiooni struktuur; 4) õigused ja kohustused; 5) põhiseosed organisatsioonid; 6) töö hindamise kriteeriumid; 7) vastutus (alused, liigid, kord).²

Komsomoliorganisatsiooni juhtimisalast normatiivdokumentatsiooni võib jaotada kahte gruppi:

A. Dokumentatsioon, mis iseloomustab juhtimisorgani staatilist külge:

1) organisatsiooni juhtimissüsteemi ülesehituse graafiline dokumentatsioon (üldskeem ja detailsed skeemid). Nimetatud skeemid kujutavad endast kõrgkooli komsomoliorganisatsiooni juhtimissüsteemi ülesehituse sümboolset graafilist mudelit, andes ülevaatliku pildi juhtimisorganeist, juhtidest, juhtimistasandest, allüksuste- (sektorite-)vahelisest tööjaotusest;

2) kõrgkooli komsomoliorganisatsiooni kollegiaalsete organite (komitee, teaduskondade büroode ja kursuste büroode) normatiivdokumentatsioon kitsamas tähenduses (põhimäärused). Põhimäärus sisaldab komsomoliorganisatsiooni vasta-va lüli (kollegiaalse juhtimisorgani) tööülesannete kirjelduse, määrab tegevuse sisu ja eripära võrreldes teiste lülidega ning järelikult ka koha ja osatähtsuse komsomoliorganisatsiooni struktuuris;

² R. U k s y ä r a v. Organisatsiooni juhtimine sotsialistlikus majanduses. Tln., 1974, lk. 135-144; V. K e l d e r, L. S a a r n i t s. Sissejuhatus sotsiaalse juhtimise teooriasse. Tartu, 1973, lk. 96; Tootmise juhtimine. Normatiivmaterjale ja meetodilisi soovitusi. Koost. J. M e s i p u u. Tln., 1975; TRÜ ametijuhendid. Tartu, 1976; Töö teaduslik organiseerimine põllumajanduses. R. Pälsoni nim. sovhoosi juhtivate töötajate, spetsialistide ja teenistujate ametikohtade kirjeldused. ENSV PM TTJV, Tln., 1972; Положения об отделах и службах предприятия и должностные инструкции (Опыт разработки и применения). М., 1974; А.Н. Беззубов, Н.Я. Макаров. Организационная структура ВЛКСМ и внутрисоюзная информация. - Научное управление обществом. Вып. 10. М., 1976, стр. 188.

3) komsomoli funktsionääride (sekretärid, nende ase-täitjad, sektorijuhatajad jt.) ametijuhendid. Need kujuta-vad endast komsomoliorganisatsiooni üksikute funktsionää-ride keaksemat osategevust - tööülesannete, nende täitmise korra, õiguste ja kohustuste ning stimuleerimise ja vastu-tuse aluste kirjeldust.

B. Dokumentatsioon, mis iseloomustab organisatsiooni juhtimise dünaamikat.

Siia kuuluvad põhiliste ja korduvate kohustuste täit-mise protseduurireeglid. Need on komsomoliorganisatsioonis kehtivad normatiivjuhendid, mis määravad kindlaks teatud tegevuse standardse korra. Nad kujutavad endast kollegiaal-sete ja ainuisikuliste juhtimisorganite põhiliste osatege-vuste (kordusülesannete) programmi. Sellised reeglid aita-vad avastada dubleerimist või ülesannete andmata jätmist ("valgeid laiike" organisatsioonis).

Juhtimismormistiku väljatöötamine peab arvestama teo-reetilisi teadmisi ja praktilisi kogemusi. Muidugi kehtib see põhimõtte ka komsomoliorganisatsiooni puhul.

3. Selleks et kõrgkooli komsomoliorganisatsiooni nor-matiivdokumentatsiooni teoreetiliselt uurida ja mõningaid soovitusi teha, on esmalt vaja saada ülevaade sel alal teh-tust. Vaatleme kõigepealt kolme olemasolevat kooli komsomo-litöö juhtimise dokumentaalset reglementeerimist puuduta-vat tööd. Need on:

1) TRÜ loogika ja psühholoogia kateedri V k. üliõpila-se K. Pildi kursusetöö (TRÜ, 1970);

2) ELKNU Keskkomitee Informatsioonibülletäänides aval-datud soovitused;

3) kõrgkooli komsomoli tegevusjuhend, komitee sekretä-ri, sektorijuhatajate, samuti teaduskondade sekretäride ja sektorijuhatajate ametijuhendid.

K. Pildi kursusetöös on käsitletud komsomoliorganisat-siooni juhtimist üldhariduslikus koolis. Töös tehakse katse anda üldharidusliku kooli komsomolikomitee sekretäri ja sektorijuhatajate juhtimistöö reglementatsioon vastava kä-siraamatuna. Töö läheneb sisult ja vormilt ametijuhendile.

ehkki autor ise seda terminit ei kasuta. Tegemist on ühe perspektiivikama rakendusliku suunaga komsomoli juhtimise täiustamisel. Autor ei piirdu üksikute funktsionääride tegevuse reglementeerimise katsega, ta kirjeldab ka komsomliorganisatsiooni kollegiaalsete juhtimisorganite (õpilaste komsomolikomitee, komsomoligrupi koosoleku (üldkoosoleku), komsomoligrupi büroo) tegevust.

Kuid töös esitatud süsteem ei vasta nendele üldnõuetele, mis käivad juhtimisorgani tegevust reguleeriva akti kohta. Samuti on puudusi ka normitehnilisest küljest.

Juhtimisalased osategevused tuuakse välja järgmiste mõistete kaudu: "taotleb", "koordineerib", "annab nõu", "määrab kindlaks", "teeb ettepanekuid", "vastutab", "valib", "kuulab", "annab hinnangu", "arutab läbi", "arutab", "planeerib", "valmistab ette", "lahendab", "teeb kokkuvõtteid", "kuulab aruandeid", "ergutab", "karistab", "esitab autasustamiseks", "esitab karistamiseks", "kontrollib", "organiseerib", "käsutab", "asendab" jne.

Näeme, et tegemist on juhtimise osategevuste väga laia spektriga. Et juhtimisteoorias on nii juhtimise osategevuste kui ka üldine terminoloogia lõplikult välja kujunemata, jäävad paljud nimetatud tegevused ebamäärasteks ja laiavalgivateks. Nii nagu üldiste juhtimisteoreetiliste küsimuste lahendamisel, tuleb ka normatiivdokumentatsiooni väljatöötamisel lähtuda täpsest ja korrektselt mõttelisest aparaaturist (terminoloogiast).

ELKNU Keskkomitee Informatsioonibülletäänides avaldatud soovitusel ja projektid komsomoli juhtimisorganite tegevuse normatiivseks reglementeerimiseks on juba oluline samm edasi.

Arvestades juhtimisnormide tihedat omavahelist seost, on meetodiliselt põhjendatud nende väljatöötamine ülalt alla, organisatsiooni kõrgemalt astmelt madalamale. Komsomolitöös tähendab see vastavate põhimääruste, ametijuhendite jm. dokumentatsiooni väljatöötamist esmalt ELKNU Keskkomitee, seejärel kõrgkoolide komsomolikomiteede tasandil. Selle töö esimene etapp peaks lõppema algorganisatsioonides.

Siis järgnegu "teine ring" - normistiku katsetamine, analüüs ja üldistus, paremate kogemuste levitamine, et edasi minna juba uuel tasandil.

Informatsioonibülletäänide soovitusel ja projektid on oma sisult ja ülesehituselt lähedased ametijuhenditele. Pealkirja all "Teaduskonna komsomolibüroo näidisstruktuur ja tööjaotus" esitatakse järgmised lülid:

- 1) komsomolibüroo sekretär;
- 2) sekretäri asetäitja ideoloogilise töö alal;
- 3) ideologiasektori liige;
- 4) sekretäri asetäitja õppetöö alal;
- 5) õppesektori liige tööks esimese ja teise kursusega;
- 6) õppesektori liige tööks vanemate kursustega;
- 7) sekretäri asetäitja organisatsioonilise töö alal;
- 8) organisatsioonilise töö sektori liige;
- 9) õppesektori liige.

Et mõningate sektorite raames on antud mitme eri tööloiguga tegeleva sektori liikme ülesannete loetelu, siis sisaldab kogu normistik tegelikult kokku 14 arendatud tööjaotust (ametijuhendit).³

Analüüsitavad näidised kujutavad endast eeskätt tegevusjuhendeid, konkreetsete funktsionäärade osategevuste (tegevusliinide) loetelu. Funktsioonid on esitatud numereerimata, punkte ja alapunkte ei kasutata. Edaspidise käsitluse huvides esitame antud materjali tabelina, pidades kinni algselt toodud funktsioonide järjekorrast. Vaatleme võrdlevalt, millist terminoloogiat kasutatakse teaduskonna komsomolibüroo sekretäri ning tema asetäitjate osategevuste piiritlemisel.

---

³ Vt. ELKNÜ Keskkomitee Informatsioonibülletääne alates 1969. aastast.

Sekretär	Asetäitja ideoloogilise töö alal	Asetäitja õppetöö alal	Asetäitja org. töö alal
1. juhib ja kontrollib	juhib ja kontrollib	juhib ja kontrollib	juhib ja kontrollib
2. juhib ja vastutab			
3. organiseerib	organiseerib		
4. organiseerib ja kannab vastutust		organiseerib ja vastutab	organiseerib ja vastutab
5. organiseerib ja võtab osa	võtab osa	võtab osa	võtab osa
6. esindab	esindab	esindab	esindab
7. juhatab			
8. üldistab ja levitab			
9. vastutab	vastutab	vastutab	vastutab
10.	juhendab ja kontrollib	juhendab ja kontrollib	
11.	koordineerib ja aitab kaasa	koordineerib ja aitab kaasa	
12.			analüüsib ja organiseerib

Ilmneb, et terminoloogilisest täpsusest jääb vajaka, liialdatakse vastutuse ja kontrolli kategooriatega, mõisted ei ole alati konkreetselt mõtestatud. Näiteks sekretär "juhib ja vastutab", "juhatab" ning "üldistab ja levitab", kuid ühelgi asetäitjal pole sellist lõiku, mida ta juhiks või mille eest vastutaks tervikuna. Organiseerimisega (3.funktsioon) tegelevad ainult sekretär ja tema asetäitja ideoloogilise töö alal (aga asetäitja organisatsioonilise töö alal?). Raske on aru saada, mis vahe on näiteks "organiseerimisel", "organiseerimisel ja vastutuse kandmisel" ning "organiseerimisel ja vastutamisel".

Üheski tööjaotuses ei ole välja toodud funktsionääri õigusi ja kohustusi. Puudub ka funktsioonide ühtne, sisuliselt ja loogiliselt väljapeetud järjekord, rääkimata ala-

osadesse liigendamisest (rubrikatsioonist), mis on normi-
tehniliselt hädavajalik.

Tervikuna on vaadeldavad materjalid aga suur samm eda-
si komsomolifunktsionääride tööjaotuse organisatsioonilis-
normatiivsel süvendamisel.

ELKNÜ N. kõrgkooli komitee tegevusjuhend ning funkt-
sionääride ametijuhendid kujutavad endast katset töötada
vajalik normatiivdokumentatsioon välja juba konkreetse kom-
somoliorganisatsiooni tasemel. See on eelnenu loogiline
jätk, millele omakorda peaksid järgnema vastavad katsetused
kõikides alorganisatsioonides. Vaadeldav materjal koosneb
sellistest osadest:⁴

I. Kõrgkooli komsomoliorganisatsioon

A. Komsomolikomitee tegevusjuhend (1).

B. Sekretäri ja tema asetäitjate ametijuhendid:

- sekretär (2),
- sekretäri asetäitja õppe- ja kasvatustöö alal (3),
- sekretäri asetäitja ideoloogilise töö alal (4),
- sekretäri asetäitja organisatsioonilise töö alal (5).

C. Sektori juhatajate ametijuhendid:

- õppesektori juhataja (6),
- poliitilise kasvatustöö sektori juhataja (7),
- sõjalis-patriootilise kasvatustöö ja spordisekto-
ri juhataja (8),
- siseorganisatsioonilise töö sektori juhataja (9),
- arvestussektori juhataja (10),
- olmesektori juhataja (11),
- kultuuritöö sektori juhataja (12),
- töökasvatuse sektori juhataja (13),
- EÜE sektori juhataja (14),
- noorte teadlaste nõukogu (NTN) sektori juhataja (15),

---

⁴ Et materjal ei olnud esialgu terviklikuks kogumikuks
koondatud ja numereeritud, esitame selle sisu omapoolse
süsteemi järgi.

- ühiskondlike erialade teaduskonna (ÜET) sektori juhataja (16).

D. ELKNÜ N. kõrgkooli komitee õppe- ja kasvatustöö komisjoni esimehe ametijuhend. (17)

Komitee interklubi presidendi ametijuhend (18).

II. Teaduskonna komsomoliorganisatsioon

A. Teaduskonna komsomolibüroo sekretäri ametijuhend (19).

B. Sektorijuhatajate ametijuhendid:

- õppesektori juhataja (20),

- olmesektori juhataja (21).

Positiivsena tuleb märkida, et see arvestatav töö on ära tehtud kohapeal. Komiteest kui juhtimisorganist saab küllalt selge pildi. Näiteks tuuakse ära komitee struktuur (11 sektorit!), näidatakse allüksuste põhilised osategevused jne. Kuid just osategevused vajaksid täpsemat piiritlemist. Kohati leidub normitehnilist primitiivsust. Materjal sisaldab läbisegi põhimääruste, ametijuhendite, ametikoha kirjelduste ning protseduurireeglite elemente. Vastupidiselt üldkehtivatele nõuetele algab juhend vastutuse üldsõnalise piiritlemisega ning lõpeb komitee valimise korraga; olulisi puudusi on kompetentsi, vastutuse väljatoomisel. Puudused normitehnikas ei võimalda vajaduse korral osundada konkreetsetele ülesannetele või õigustele ja kohustustele. Vaatamata sellele annab juhend võimaluse edasiminekuks selles valdkonnas.

4. Juhtimisorgani põhimääruse sisuline liigendus võiks olla järgmine:

I ptk. Üldsätted.

II ptk. Põhifunktsioonid (põhilised osategevused, (kesksed tegevusliinid).

III ptk. Õigused ja kohustused osategevuste (tegevus-ülesannete) elluviimiseks, selle stimuleerimine ning vastutus mittetäitmise eest.

IV ptk. Informatsioonilised jm. kesksemad seosed (suh-

ted) juhtimisorganism endas, kogu organisatsiooni juhtimis-süsteemis ning teiste juhtimisorganitega.

Põhimääruse Üldsätetes tuleks anda kõrgkooli (teadus-konna, kursuse) komsomolikomitee (büroo) osa ja koht komsomoli ja kõrgkooli juhtimises, juhtimissüsteemi ülesehitus, allumise ja valimise kord jne. Struktuuri iseloomustamisel tuleks välja tuua selle põhiosad (sektorid). Oleks vaja märkida, kes kinnitab büroo struktuuri ja koosseisu. Samuti võiks siin osutada kesksametele kõrgemalseisvate organite normatiivmaterjalidele. Siin võiks anda ka arendatult organisatsiooni põhieesmärkide hierarhia. Organisatsioonilise selguse ja kompetentsi täpse piiritlemise huvides tuleks eraldi välja tuua sektorite kesksamad tegevusliinid ja konkreetseid osategevused, õigused ja kohustused, stimuleerimine ja vastutus. Õigused kuuluvad büroole tervikuna, vastavalt vajadusele delegeeritakse neid sektoritele või funktsionääridele.

Stimuleerimine ja vastutus kaasneb büroole antud õiguste ja kohustuste realiseerimisega. Büroo vastutab mitte üksnes konkreetsete kohustuste täitmise eest, vaid ka töö resultaaside eest tervikuna. Vastutuse jagunemine büroo liikmete vahel fikseeritakse ametijuhendites, kusjuures konkreetne täitja vastutab ainult temale kinnitatud kohustuste järgi.

Suhted komsomoliorganisatsiooni teiste lülidega ning teiste sotsiaalsete struktuurielementidega eeldavad püsivate sidemete äranäitamist kõigis tähtsamates küsimustes. Peame silmas sidemeid, mis on vajalikud organisatsiooni erinevate lülid koostööks. Ühekordseid sidemeid teisejärgulistes küsimustes ei arvestata. Sidemed selgitatakse välja põhiliselt protseduurireeglite põhjal ja diferentseeritakse võimaluste piires (administreerimise, planeerimise, kooskõlastamise, aruandluse, informeerimise jms. suhted).

Nagu eespool öeldud, tuleks normitehnilisest küljest liigendada põhimäärused peatükkidesse (osadesse), kusjuures iga peatükk jaguneks omakorda paragrahvideks, lõikudeks ja punktideks ning alapunktideks. Paragrahvide numeratsioon

peab olema algusest lõpuni ühtne. Sama põhimõtet tuleks kasutada ka ametijuhendite koostamisel. Aluseks tuleks mõlemal juhul võtta klassikaline koodeksite süsteem kui normitehnilisest küljest kõige täiuslikum. Arvestades põhimääruste ja ametijuhendite väiksemat mahtu võrreldes koodeksiga, võib aga nende struktuurne liigendatus olla lihtsam. Kui aga kogu komsomoliorganisatsiooni normatiivdokumentatsioon on ühendatud ühte tervikusse (näit. organisatsiooni juhtimise käsiraamatusse), siis peaks see normitehniliselt vastama põhiliselt koodeksi nõuetele.

Ametijuhendid võimaldavad kindlustada töö ratsionaalse jaotuse ja kooperaerumise funktsionääride vahel. Ametijuhend on juhtimisorgani (komitee, büroo, sektori) osategevuste, ülesannete, õiguste ja kohustuste ning vastutuse fikseerimise algdokument. Tavaliselt koostatakse need üksikute funktsionääride kohta. Ka ametijuhendite koostamisel tuleks lähtuda ühtsetest põhimõtetest, hoidudes kohustuste süstematiseerimata ja üldsõnalisest loetelust. Oma koht peaks ametijuhendis olema ka stimuleerimissüsteemil.

Eelkõige tuleksid komsomolitöös kõne alla üldised ametijuhendid, sest individuaalsed erinevused kõrgkoolide komsomoliaktivistide töös pole vähemalt esialgu sedavõrd suured, et nõuaksid individuaalset ametijuhendite väljatöötamist. Üldise ametijuhendi eelis on tema kontsentreeritus; põhiline tuuakse esile konkreetset ja lühidalt.

Analoogiliselt põhimäärusega tuleks ka ametijuhendite väljatöötamisel liikuda kõrgemalt madalamale, s.t. alustada kõrgkooli komsomolikomitee, sekretäri ja tema asetäitjatega, minnes siis üle sektorijuhatajatele. Töö esimene etapp lõpeks teaduskonna ja kursuse büroo ning nende funktsionääride tasandil.

Ametijuhendi struktuuri kesksed elemendid on analoogilised põhimäärusega. Üldsätteis antakse funktsionääri ametikoha täpne nimetus, ametisse valimise ja ümbervalimise kord, alluvus, asetäitjad, asendamine. Õiguste ja kohustuste osas tuuakse välja funktsionääri peamised pideva iseloomuga osategevused (ülesanded). Tavaliselt ei või vastava

struktuurse lüli piires lasuda ühe ülesande täitmine mitmel isikul.⁵ Optimaalne on loetleda 2/3 - 3/4 ülesannetest, et saada pilti koormusest. Kõikide ülesannete loetlemine muudab ametijuhendi pikaks ja võib hakata takistama loomingu- list initsiatiivi. Juhendis antakse üksnes kohustuste mini- maalne piir, ülemine piir sõltub juba funktsionääri võime- test.

Ametijuhendite vormilise külje kohta kehtib üldpõhimõ- te: mida keerulisemad on antud ametikohast tulenevad kohus- tused, seda üldisemalt ja paindlikumalt peavad olema need fikseeritud, madalam keerukuse ja vastutuse aste eeldab ko- hustuste konkreetsemat reglementeerimist.⁶

Iga juhtivasse komsomoliorganisse valitud funktsionäär vastutab talle usaldatud tööloõigu eest. Sekretär või sekto- rijuhataja on üldvastutajad (kui neile alluvad aktivistid ei täida oma kohustusi korralikult). Vahetut, personaalset vastutust peab aga reaalselt kandma ja tundma iga konkreet- se organisatsiooni funktsionäär ja liige ainult ise. Samal ajal kehtib funktsionääride üldvastutuse põhimõtte juhitava üksuse kogu tegevuse eest. Vastutuse aste väheneb juhtimis- süsteemi astmetel kuni täitjani välja, kes vastutab ainult talle otseselt pandud kohustuste eest.

Komsomoliorganisatsiooni juhtimise täiustamisel on normatiivdokumentatsiooni väljaarendamine üks esmajärgulisi ülesandeid. Selle lahendamine eeldab seniste katsetuste praktilist rakendamist, vastavate kogemuste vahetamist, aga ka teoreetilist üldistamist. Üliõpilasteadus ei saa sellest probleemist mööda minna. Meie soovitusi katsetatakse TRÜ õigusteaduskonna komsomoliorganisatsioonis.

---

⁵ R. Ü k s v ä r a v. Organisatsioon ja juhtimine sot- sialistlikus majanduses. Tln., 1974, lk. 140.

⁶ Tootmise juhtimine. Normatiivmaterjale ja metoodili- si soovitusi. Koost. J. M e s i p u u. Tln., 1975, lk. 28.

ERITEADMISTE RAKENDAMINE KOMPLEKSEKSPERTIIISI
TEGEMISEL

R. M a r u s t e, V kursus

NSV Liidu Ülemkohtu pleenumi 16. märtsi 1971. a. määrusega nr. 1 "Kohtuekspertiisist kriminaalasjus" rõhutatakse, et kui ühe või teise asjaolu kindlakstegemine ei ole võimalik üksikute ekspertiiside teel või kui see ületab ühe eksperdi või ekspertide komisjoni pädevuse, võib määrata mitmeks uuringuks mitme eriala eksperte.¹

Ekspertiisiobjekte uuritakse sel juhul ühe või mitme teaduse positsioonilt palju põhjalikumalt ja mitmekülgsemalt. Seejuures tuvastatakse suure täpsusega objektide need tunnused, nende omavaheline seos ja tingitus, mis on vajalik ekspertiisiülesande lahendamiseks.

Gnoseoloogilises plaanis on kompleksne lähenemine iga-sugusele teaduslikule probleemile ainuõige moodus, kuna tõeliseks teadusliku uurimise objektiks võib olla ainult ühede või teiste komponentide vastastikuselt mõjustatud süsteem.

"Eesti NSV kriminaalprotsessi koodeks"² ei tunne mõistet "kompleksekspertiis". Samuti ei tunne seda ka teiste liiduvabariikide kriminaalprotsessi seadused, välja arvatud üksnes Kirgiisi NSV KrPK, mis sätib sõnaselgelt kompleks-ekspertiisi määramist ja tegemist. ENSV KrPK §-s 59 lg. 3 on esitatud ainult põhimõtte, et vajaduse korral võib kriminaalasjas määrata mitu eksperti.

Sellele asjaolule toetudes põhjendatakse vajadust loobuda kompleks-ekspertiisist ning loetakse selle määramist vääraks. Nii kirjutavad D. Rahunov ja P. Bõlinkina, et seadus annab ainult esma-, täiend- ja kordusekspertiisi mõis-

---

¹ "Nõukogude Õigus", 1971, nr. 3, lk. 209.

² Edaspidi - ENSV KrPK.

te. Seega ekspertiisi nimetamine kompleksseks ei ole põhjendatud ja see nimetus on ebaõige.³

Sõnasõnaline viide kompleksekspertiiisile seaduses, välja arvatud Kirgiisi NSV KrPK, tööpooldest puudub. Kuid loobuda kompleksekspertiiisist kui objektiivsest vajadusest ainult sõnalise tähistuse puudumise tõttu pole siiski õigustatud. Sõna "kompleks" etümoloogiline tagapõhi vastab täielikult selle ekspertiisiliigi olemusele, toob täpselt esile selle instituudi erisused ning loob vajaliku terminoloogilise selguse.

Kui tõendamisel on vaja rakendada eriteadmisi teaduse erinevatelt aladelt, peab uurija, juurdlust teostav isik või kohus kompleksekspertiiisi määramisel püstitama ühtse ekspertiisiülesande. Selle ülesande lahendamisel uuritakse komplekselt ühte ja sama uurimisobjekti. Seega saab eriteadmiste põimumine nende rakendamisel toimuda ainult siis, kui esineb üks uurimisobjekt ja ühine ekspertiisiülesanne. Kui iga ekspert uurib erinevat uurimisobjekti ja lahendab erinevaid ekspertiisiülesandeid, on tegemist mitme üksik-ekspertiisiga, mis on vägivaldselt surutud ühe ekspertiisi raamidesse.

Rõhutada tuleb ka asjaolu, et vastavalt ENSV KrPK normidele saavad ekspertiisi tegemisest osa võtta ainult eksperdid. Seega on vaja kompleksekspertiiisi tegemiseks moodustatud ekspertide komisjoni iga liikme kohta selgitada eraldi, kas ta vastab eksperdi kohta pühstitatud nõuetele.⁴

ENSV KrPK § 59 lg. 1 alusel on ekspert isik, kellel on eriteadmisi, mille rakendamine antud kriminaalasjas on vajalik.

Asudes seisukohale, et kompleksekspertiiisi tegemisel kasutatakse eriteadmisi teaduse erinevatest valdkondadest,

---

³Д.Р. Рахунов, П.А. Былинкина. Судебная экспертиза по уголовным делам. - Советское государство и право, 1972, № 7, стр. 126-127.

⁴Н. Lindmäe. Kompleksekspertiiisi kasutamise võimalustest uurimispraktikas. - TRÜ Toimetised. Vihik 356. Tartu, 1975, lk. 61.

tõusetub küsimus, kas sellise ekspertiisi võib läbi viia ka üks isik - ekspert, kellel on sügavamaid teadmisi kahes või enamas teadusharus. Erialakirjanduses on avaldatud arvamust, et kompleksekspertriisi tegijaks võib määrata ühe eksperdi sel juhul, kui ta valdab kompleksseid eriteadmisi.⁵ Selline käsitlus jääb meie arvates siiski liiga kitsaks ega vasta kompleksekspertriisi olemusele.

Ekspertiisi tegemine eeldab mitte ainult teoreetilisi teadmisi, vaid ka praktilisi kogemusi. Tähtis on, et teoreetilised teadmised oleksid kinnistunud praktikas. Seda põhimõtet järgitakse ekspertide atesteerimisel, kus spetsialistile antakse õigus teha niisugust või teistsugust ekspertiisi, arvestades tema teadmisi ja kogemusi. Kaasaja tingimustes kompleksekspertriisi tegemine ühe isiku poolt on rohkem loogiline konstruktsioon kui praktikas esinev tõsiasi. Samuti eeldab spetsialiseerumine eriteadmiste teatud süsteemi valdamist.⁶

Seega on kompleksekspertriisi tegemiseks vaja vähemalt kahe eksperdi osavõttu. Sama järeldus tuleneb ka Kirgiisi NSV KrPK § 65 mõttest ja NSV Liidu Ülemkohtu pleenumi 16. märtsi 1971. a. määrusest "Kohtuekspertriisist kriminaalasjus".

Kui ekspertiisi tegemisest võtavad osa kaks või enam eksperti, siis moodustavad nad juba ekspertide komisjoni.

---

⁵ М.Л. Петрухин. Экспертиза как средство доказывания в советском уголовном процессе. М., 1964, стр. 163; В.И. Виноградов, И.Т. Кочаров и А.С. Семенов. Экспертиза на предварительном следствии. М., 1967, стр. 15; Т. Снорейко, С.М. Сыров, В.И. Шиканов. О возможностях комплексной судебно-медицинской и криминалистической экспертизы. - Вопросы криминалистики, №3. М., 1964, стр. 3.

⁶ Н. Lindmäe. Kompleksekspertriisi kasutamise võimalustest uurimispraktikas. - TRÜ Toimetised. Vihik 356. Tartu, 1957, lk. 59.

Kuid iga komisjoniekspertiis pole veel kompleksekspertiis. Kui ainualaste ekspertiiside liigitamisel võtta aluseks ekspertide arv, siis ühte gruppi kuuluvad ekspertiisid, mida viiakse läbi ühe, teise - mitme ühesuguse spetsiaalsusega eksperdi poolt. Kui ekspertiisi teevad mitu sama erialaga isikut, siis nimetatakse seda komisjoniekspertiisiks. Seisukoht, et komisjoniekspertiisi puhul kuuluvad komisjoni ühe eriala esindajad ja seal teostatakse üheliigilisi uurimisi, on üldtunnustatud.

Oma sisult on kompleksekspertiis ka komisjoniekspertiis. Eristavaks jooneks nende kahe instituudi vahel on aga just see, et komisjoniekspertiisi puhul kuuluvad komisjoni koosseisu mitu ühe eriala spetsialisti, kes koos uurivad ühist objekti, kompleksekspertiisist võtavad aga osa erineva spetsiaalsusega, erinevatest valdkondadest eriteadmisi omavad eksperdid, ka nemad uurivad koostöös ühte ja sama uurimisobjekti.⁷

---

⁷ В.И. Ш и к а н о в. Комплексная экспертиза в советском уголовном процессе. Л., 1968, стр. 7.

KURITEGUDE KONKURENTS TARTU LINNA RAHVAKOHTU
PRAKTIKAS

I. E i t s ja M. K e r a, III kursus

Meie uurimisobjektiks oli kuritegude konkurents Tartu Linna Rahvakohtu viimaste aastate praktikas. Uurimise läbi-
viimisel olid kasutusel perfokaardid, mis sisaldasid 8 ala-
jaotust. Nende alusel võis saada vastused küsimustele süü-
dimõistetute vanuse, soo, karistatuse, kuriteost osavõtu
liikide, karistuse mõistmise printsiipide ja lõpliku karis-
tuse, samuti konkureerivate kuritegude kvalifikatsiooni
kohta.

Perfokaartide suhteliselt väike arv (67) võimaldas
neid töödelda käsitsi. Me töötasime läbi 217 kriminaaltoi-
mikut 319 süüdimõistetute kohta. 67 isikut, s.o. rohkem kui
1/5 oli süüdi mõistetud kuritegude konkurentsi eest. Nime-
tatud 67 isikust oli kaks kuritegu toime pannud 73 %, kolm
- 25 % ja neli - 2 %. Kahe kuriteo konkurentsi eest süüdi-
mõistetud isikutest oli varem karistatud 69,3 %, kolme eest
70,5 %. On huvitav märkida, et ainuke isik, kes mõisteti
süüdi nelja paragrahvi järgi (konkurentsi kuulus neli kuri-
tegu), oli varem karistamata.¹

Andmete analüüsimisel selgus, et kuritegude konkurent-
si eest süüdimõistetute hulgas ei olnud vanuses

- 14 - 19 a. ühtki isikut,
- 20 - 24 a. vanuseid oli 24 %,
- 25 - 29 a. - 15 %,
- 30 - 34 a. - 15 %,
- 35 - 39 a. - 24 %,
- 40 - 44 a. - 7 %,
- 45 - 49 a. - 7 %,
- 50 - 54 a. - 3 %,
- 55 - 59 a. - 5 %.

¹ Tartu Linna Rahvakohtu kriminaaltoimik nr. 54451.

Samuti ei olnud kuritegude konkurentsi eest süüdi mõistetud ühtki isikut üle 60. eluaasta.

Nendest andmetest nähtus, et kõige rohkem mõisteti kuritegude konkurentsi eest süüdi isikuid vanuses 20 - 24 aastani ja 35 - 39 aastani. Huvitav on täheldada, et vahepealses vanuses (24 - 34 a.) väheneb konkurentsi eest süüdimõistetute protsent järsult 24-lt 16-le. Üldiselt on 25 - 34 aasta vanuste isikute protsent konkurentsi eest süüdimõistetute hulgas tunduvalt madalam kui varasemas ja hilisemas vanuserühmas. Esinemissageduse mõningat, ent sisuliselt ebaolulist langust võib täheldada ka vahemikus 50 - 54 aastani.

Võrreldes kuritegude konkurentsi eest süüdimõistetud isikuid sootunnuste alusel, selgub, et 67 süüdimõistetust olid 64 (95 %) mehed ja ainult 3 (5 %) naised. Naisetest olid kaks vanuses 20 - 24 aastani ja mõlemad olid varem karistamata.² Kolmas naine oli vanuses 35 - 39 aastat, kusjuures tal oli varem karistus.³

Need andmed lubavad järeldada, et kuritegude konkurentsi eest süüdimõistetute hulgas on retsidivistide protsent umbes niisama suur kui muudegi süüdimõistetute hulgas.

Kuritegude konkurentsi liikidest esines reaalkonkurentsi 64 korral ja ideaalkonkurentsi vaid 3 korral seoses alaealiste kaasatõmbamisega kuritegevusele või alkoholi tarvitamisele (ENSV KrK §-d 202 ja 202¹). Ka reaalkonkurentsi suurem levik viitab selle suuremale ühiskonnaohtlikkusele ideaalkonkurentsi võrreldes. Meie poolt läbitõotatud materjalides hiljem tuvastatud konkurentsi eest süüdimõistetuid ei olnud.

Kuritegude konkurentsi eest süüdimõistetute hulgas oli üksiktäideviijaid 78 % ja kaastäideviijaid 22 %. Muid osavõtjaid kuriteost ei olnud.

---

² Tartu Linna Rahvakohtu kriminaaltoimikud nr. 44689 ja nr. 54203.

³ Tartu Linna Rahvakohtu kriminaaltoimik nr. 54593.

Vaadeldes kuritegude konkurentsi kuulunud kuritegude liike, tuleb märkida, et oma esinemissageduse poolest on esikohal järgmised:

1. Kuriteod ühiskondliku korra ja ühiskondliku julgeoleku vastu, mida esines üldse kokku 46 korral. Kõige sagedamini esinevateks paragrahvideks olid

ENSV KrK § 201³ lg. 1 ja 2 (25 korral),

ENSV KrK § 195 lg. 2 ja 3 (9 korral),

ENSV KrK § 197 lg. 1 ja 2 (4 korral).

2. Kuriteod kodanike isikliku vara vastu, mida esines kokku 39 korral, neist kõige rohkem

ENSV KrK § 139 lg. 1, 2 ja 3 (17 korral),

ENSV KrK § 140 lg. 2 (14 korral),

ENSV KrK § 141 lg. 2 ja 3 (7 korral).

3. Valitsuskorravastaseid kuritegusid esines 30 korral, neist

ENSV KrK § 189 lg. 2 (24 korral) ja

ENSV KrK § 189² (5 korral).

Isikuvastaseid kuritegusid oli toime pandud 24 korda ja riigi ja ühiskonna vara vastaseid kuritegusid 14 korda.

Kohus mõistab iga konkurentsi kuuluva teo eest algselt karistuse, hiljem aga lõpliku karistuse kuritegude konkurentsi eest. Lõpliku karistuse määramisel kasutatakse teatavasti kahte printsiipi. Absorptsiooniprintsiibi järgi kohaldatakse süüdlase suhtes ainult raskeimat kohtu poolt mõistetud karistust. Kumulatsiooniprintsiibi järgi arvestatakse kuritegude konkurentsi kuuluvate kuritegude eest kohtu poolt mõistetud karistused ümber raskeimaliigiliseks karistuseks ja summeeritakse üksikute kuritegude eest mõistetud karistused kas täies ulatuses või osaliselt.⁴ Tartu Linna Rahvakohtu praktikas on põhiliselt kasutatud absorptsiooniprintsiipi, vaid ühel korral oli tegemist osalise kumulatsiooniga.

Lõplikuks karistuseks oli vabadusekaotus 66 korral (98,5%), paranduslik töö aga ühel korral (1,5%).

⁴ I. R e b a n e. Nõukogude kriminaalõigus. Üldosa. Õpetus karistusest. I osa. Tartu, 1971, lk. 192.

Lisakaristusi oli liidetud 7 %-le põhikaristustest, kusjuures tavaliselt oli selleks vanemlike õiguste äravõtmine. Tingimisi karistuse, rahatrahvi määramist, samuti ENSV KrK § 38 kohaldamist ei olnud kasutatud. Tuleb märkida, et kuigi enamik kohtuotsuseid vaadati kassatsiooni korras läbi Eesti NSV Ülemkohtus, jäid konkurentsi kuuluvate kuritegude eest mõistetud karistused kõigil kordadel muutmata.

Materjalidest nähtub, et kuritegude konkurentsi kuulusid üldse 22-s erinevas paragrahvis ettenähtud kuriteod. Kõige sagedamini kuulusid konkurentsi kuriteod, mis on ette nähtud ENSV KrK §-s 189 lg. 2 (24 korda), §-s 121 (18 korda), §-s 201⁵ lg. 1 (17 korda), §-s 140 lg. 2 (14 korda), §-s 139 lg. 2 (13 korda).

Kõige sagedasemad variandid on siin järgmised: konkurentsi kuuluvad kuriteod on ette nähtud

ENSV KrK §-des 201⁵ ja 189 (18 korda),
§-des 88 ja 139 (9 korda),
§-des 189 ja 121 (7 korda),
§-des 201³ ja 121 (6 korda),
§-des 141 ja 140 (3 korda),
§-des 140 ja 139 (4 korda).

Konkurentsi kuuluvate kuritegudega, mis on ette nähtud §-des 88, 195, 201³, 140 ja 197, konkureerivad kõige erinevamad kuriteod. Nii on §-s 139 ettenähtud kuriteoga konkurentsis tervelt 11-s paragrahvis ettenähtud kuriteod.

1971. a. NELJAPOLNE KOKKULEPE

LÄÄNE-BERLIINI KÜSIMUSES

I. S e l g e, IV kursus

Üks põhinihkeid rahvusvahelistes suhetes on pinevuse lõdvenemine eeskätt NSV Liidu ja Ameerika Ühendriikide suhetes.

1970. a. märtsist alates vahetasid Lääne-Berliini küsimuses arvamusi NSV Liidu suursaadik Saksa DV-s ja Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ning Prantsusmaa suursaadikud Saksa FV-s. Läbirääkimisi, mis toimusid Nõukogude Liidu algatusel, peeti Liitlaste Kontrollnõukogu hoones Lääne-Berliini Ameerika sektoris.

Pärast 17-kuulisi läbirääkimisi jõuti 23. augustil neljapoolsele kokkuleppele, millele kirjutati alla 3. septembril 1971. a. Seda hinnati kõige tähtsamaks kokkuleppeks, mille lääneriigid on sõlminud NSV Liiduga pärast Austria riigilepingut 1955. a.

Dokumendis on öeldud, et pooled jõudsid kokkuleppele "tuginedes neljapoolsetele õigustele ja vastutusele ning nelja suurriigi vastavatele sõjaaegsetele ja -järgsetele kokkulepetele ja otsustele, mida ei puudutata, arvestades kehtivat olukorda vastavas piirkonnas, juhindudes soovist kaasa aidata olukorra praktilisele parandamisele, kahjustamata oma õiguslikku seisundit".¹

Neljapoolne kokkulepe avas tee pinge lõdvendamisele Euroopas, sest

"1. Neli valitsust püüavad kaasa aidata pinevuse lõdvendamisele ja tüsistuste ärahoidmisele kõnealuses piirkonnas.

2. Neli valitsust, võttes arvesse oma kohustusi, mis tulenevad ÜRO põhikirjast, on ühisel seisukohal, et selles piirkonnas ei tohi kasutada jõudu ega jõuga ähvardamist ja

¹ Välispanoraam 71. Tln., 1972, lk. 51.

vaidlused tuleb lahendada eranditult rahulike vahenditega" (I osa. Üldsätted).²

Neli valitsust leppisid kokku, et sõltumata poliitilistest ja juriidilistest motiividest ei muudeta ühepoolsest status quo'd - olukorda, mis on välja kujunenud selles piirkonnas.

Neljapoolne kokkulepe ei aseta kahtluse alla nelja suurriigi poliitilisi ja juriidilisi positsioone Lääne-Berliinis:

"3. Neli valitsust austavad vastastikku üksteise individuaalseid ja ühiseid õigusi ning vastutust, mis jäävad muutumatuks" (I osa. Üldsätted).³

Kokkuleppega kinnitavad Prantsuse Vabariigi, Ühendatud Kuningriigi ja Ameerika Ühendriikide valitsused, et "ühendust Berliini läänesektorite ja Saksa FV vahel peetakse ja arendatakse arvestusega, et need sektorid pole endiselt SFV koostisosaks ning see ei valitse neid ka tulevikus" (II osa).⁴ Selle kinnituseks lääneriigid avaldasid, et Saksa FV põhiseaduse ja Berliini läänesektorites kehtiva konstitutsiooni sätted, mis ei ole kooskõlas eespool sõnastatuga, on oma kehtivuses peatatud ega ole endiselt jõus. Föderaalpresident, föderaalvalitsus, föderaalnõukogu, Bundesrat ja Bundestag, kaasa arvatud nende komiteed ja fraktsioonid, samuti ka teised SFV riigiasutused, ei vii ellu Berliini läänesektorites konstitutsioonilisi või ametialaseid akte, mis on vastuolus kõnesoleva kokkuleppe § 1 sätetega.

Mis puutub Saksa FV "kohalolekusse" Lääne-Berliinis, siis "SFV valitsust hakkab Berliini läänesektorites kolme valitsuse võimude ja Senati ees esindama alaline sideorgan" (Lisa II)⁵.

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu valitsus kinnitab, et eraisikute ja veoste transiitühendus maantee-

---

² Välispanoraam 71. Tln., 1972, lk. 51.

³ Sealsamas, lk. 51.

⁴ Sealsamas, lk. 51.

⁵ Sealsamas, lk. 53.

del, raudteedel ja veeteedel mööda Saksa DV territooriumi Berliini läänesektorite ja Saksa FV vahel saab toimuma häireteta. Samuti parandatakse ühendusepidamist Berliini läänesektorite ja nende sektoritega piirnevate ning nende sektoritega mittepiirnevate Saksa DV rajoonide vahel. Berliini läänesektorite alalised elanikud võivad sõita ja külastada neid rajoonid humaansetel, perekondlikel, religioossetel, kultuurilistel või ärilistel eesmärkidel või turistidena niisamasugustel tingimustel, mida rakendatakse teiste neisse rajoonidesse sõitvate isikute suhtes.

Kokkulepe Lääne-Berliini kohta on poliitiline kompromiss 4 suurriigi vahel. Pooled leppisid Lääne-Berliini huvide esindamise küsimuses kokku, et

a) SFV võib võtta oma peale Berliini läänesektorite alaliste elanike konsulaartenindamise;

b) kooskõlas kehtestatud protseduuridega võivad SFV poolt sõlmitud rahvusvahelised kokkulepped ja lepingud laieneda Berliini läänesektoritele tingimusel, et selliste kokkulepete ja lepingute kohaldamine märgitakse ära igal üksikjuhul;

c) SFV võib esindada Berliini läänesektorite huve rahvusvahelistes organisatsioonides ja rahvusvahelistel konverentsidel;

d) Berliini läänesektorite alalised elanikud võivad koos SFV esindajatega osa võtta rahvusvahelistest vahetustest ja näitustest. Rahvusvaheliste organisatsioonide ja rahvusvaheliste konverentside istungid, aga samuti ka rahvusvahelised näitused võivad toimuda Berliini läänesektorites. Kutsed saadab Senat või SFV koos Senatiga. NSV Liidu valitsus võttis teadmiseks fakti, et kolm valitsust andsid nõusoleku NSVL Peakonsulaadi asutamiseks Berliini läänesektorites (Lisa IV).⁶

Kokkulepe Lääne-Berliini rahvusvahelise esindamise kohta on kompromiss - poliitiline järeleandmine NSV Liidu

---

⁶ Välispanoraam 71. Tln., 1972, lk. 54-55.

ja Saksa DV poolt, kuid saavutatud kokkulepe ei tähenda seda, nagu omandaksid Lääne-Berliini elanikud SFV kodakondsuse.

Lääne-Berliin võib osaleda SFV poolt sõlmitud majandus- ja kultuurialase iseloomuga lepingutes tingimustel, et riigid, kellega vastavad lepingud sõlmitakse, ei ole selle vastu. "1971. a. sügisel sõlmitud nelja suurriigi kokkulepe Lääne-Berliini küsimuses koos SDV ja SFV valitsuse ning Lääne-Berliini Senati kokkulepete ja leppimistega reas küsimustes põhiliselt likvideeris pinevuse"⁷ ja on aluseks Lääne-Berliini küsimuse edasisele reguleerimisele tulevikus.

---

⁷ L. B r e ž n e v. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne NLKP XXV kongressile ja partei järjekordsed ülesanded sise- ja välispoliitika valdkonnas. Tln., 1976, lk. 22.

TÜTARLASTE-ÕIGUSERIKKUJATE ISIKSUSE KUJUNEMISE
EBASOODSATEST TINGIMUSTEST PEREKONNAS
(ERIKUTSEKOOLI NR. 34 ANDMETEL)

K. P e d a s s a a r, III kursus

Käesoleval ajal on meie ühiskonna arengus uue inimese kujundamisel suur tähtsus. Leonid Iljitš Brežnev ütles Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXV kongressil: "Mitte miski ei ülenda isiksust nii nagu aktiivne hoiak elus, teadlik suhtumine ühiskondlikusse kohusesse, nagu see, et sõnade ja tegude ühtsus kujuneb igapäevaseks käitumisnormiks. Sellise hoiaku kujundamine on kõlbeline kasvatus ülesanne."¹

Isiksuse kujunemine algab perekonnas; seda mõjutab eelkõige perekonna kõlbeline ja pedagoogiline hoiak. Alaealised kurjategijad ja muud õiguserikkujad pärinevad sageli defektsetest perekondadest.

Miks võtsime vaatluse alla tütarlaste-õiguserikkujate isiksuse kujunemise ebasoodsad tingimused perekonnas? Mõeldustab ju tütarlaste kuritegevus Eesti NSV-s alaealiste kuritegevusest suhteliselt väikese osa - 4,1 kuni 5,5 %.²

Tänane tütarlaps on aga tulevane naine ja ema, kelle moraalsest palgest sõltub oluliselt tema laste isiksuse kujunemine. Seepärast saigi meie uurimisobjektiks 64 Erikutsekooli nr. 34 eesti õppekeelega osakonna õpilast. Vajaliku informatsiooni kogumine toimus eelnevalt TRÜ õigusteaduskonna kriminoloogia laboratooriumis koostatud küsimustiku põhjal. Kasutatud on õpilaste isiklikke toimikuid ja in-

---

¹ L. B r e ž n e v. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne NLKP XXV kongressile ja partei järjekordsed ülesanded sise- ja välispoliitika valdkonnas. Tln., 1976, lk. 90.

² T. K o i t l a. Tütarlaste kuritegevusest Eesti NSV-s. - "Nõukogude Õigus", 1975, nr. 5, lk. 47.

tervjueeritud õpilasi. Saadud informatsiooni salvestamiseks on rakendatud käsiperfokaarte K-5.

Perekonna kõlbelist palet iseloomustavad negatiivselt ühiskonnavastased ja amoraalsed nähtused, samuti ebanormaalsed suhted perekonnaliikmete vahel. Vanemate joomingud, jõhkрус, amoraalsus jms. avaldavad lapse isiksuse kujunemisele ebasoodsat mõju.

Küsitluse andmetel hindasid uuritavad 44 juhtumil 64-st oma vanemate isiklikku eeskuju negatiivseks. Negatiivsetest faktoritest pidasid nad olulisemateks: joomist 42 juhul, ebatsensuursust 31, perekonnaliikmete suhtes füüsilise vägivalda tarvitamist 28 ja amoraalsust 22 juhul. Ainult 5 alaealist (s.o. 8 %) ei nimetanud vanemate puhul negatiivseid faktoreid.

Eeltoodust nähtub, et kõige suurem osakaal nimetatud negatiivsetest faktoritest on alkoholi kuritarvitamisel, millest on sageli tingitud ebanormaalne olukord perekonnas: tülid, amoraalsus, vanemate lahkuminek jms. Vanemate poolt alkoholi kuritarvitamine ja sellega kaasnenud pahed on mõnikord otseseks põhjuseks, miks lapsed hakkavad kodust eemale hoiduma ja hulkuma. Nii vastas näiteks 15-aastane Imbi U. küsimusele, kuidas ta hindab tema suhtes kohaldatud mõjutusvahendit - erikutsekooli paigutamist: "Ütlesin kohe emale, et ma lähen parema meelega Kaagverre, kui siin (kodus) istun, kus on pidevalt üks joomine."

Vastuseid, mis sisaldasid analoogilisi mõtteid, oli küllaltki palju. Analüüsi andmed näitasid, et 42 juhust, kus kodus joodi, oli 32 juhul hulkumine üheks erikutsekooli saatmise motiiviks. Lisagem veel, et 60 % nendest tütarlastest, kelle kodus esines alkoholi kuritarvitamist, nimetasid oma vaba aja veetmise meelelahutuse vormidena selliseid, mis seonduvad alkoholi tarvitamisega. Tütarlaste osas, kelle kodus ei joodud, oli vastav protsent 41.

Üheks isiksuse kujunemise ebasoodsaks tingimuseks on ka laste pedagoogiliselt väär kohtlemine. Küsitluse andmetel 10 küsitletut ehk 16 % tütarlastest ei nimetanud kodus nende suhtes rakendatud selliseid ebapedagoogilisi mõjutus-

vahendeid nagu peksmine, hirmutamine jt. Teistest nimetasid 65 % peksmist, 45 % hirmutamist, 14 % meelitamist, 11 % sõimamist jne.

Sellised meetodid tekitasid mõnikord trotsi, enamikul juhtudel aga hirmu kodu ees ning olid põhjuseks, et alaealine eelistas kodule hulkumist (46 juhtumil 64-st ehk 72 %). Lõppkokkuvõttes saavutati selliste ebapedagoogiliste vahenditega soovitud hoopis vastupidist mõju. Vanemad kaotasid laste usalduse ja oma autoriteedi ega olnud seetõttu enam suutelised kontrollima oma laste vaba aja veetmist, ei tundnud nende sõpru ega seltsilisi.

Kui aga vaadelda isikuid, kellega lapsed väljaspool kodu suhtlesid, ei ole kahtlust, et nende mõju oli enamasti samuti negatiivne: 43 juhul olid nende suhtlemispartneriteks erikutsekoolist tulnud noored (muud õiguserikkujad 32 juhul).

Seetõttu ei jäänud vanematel muud üle, kui tunnistada, et nad ei suuda oma tütre kasvatamisega toime tulla (seda kinnitasid 24 meie poolt küsitletut). Üldse aga pidas küsitluse andmetel 44 lapsevanemat 64-st õigeks nende tütarde suhtes kohaldatud mõjutamisvahendit - erikutsekooli saatmist. Eks seegi kinnita, et neis perekondades ei tulnud laste kasvatamisega toime.

Ka alaealistest endist ainult 3 % ei pea nende Kaagveresse saatmist õigeks. Ülejäänutest aga absoluutne enamik kinnitas, et vabaduses ei oleks nad suutnud senisest käitumisest loobuda, samuti jätkata õpinguid ega omandada eriala.

Eeltoodud asjaoludest lähtudes on vaja õigeaegselt välja selgitada defektsed perekonnad ja võtta need arvele, et muuta hälviku elu- ja kasvatustingimusi. Kui aga alaealise käitumine on muutunud antisotsiaalseks ning tema ümberkasvatamine ja parandamine ei ole senistes tingimustes enam võimalik, tuleb ta viivitamatult kodust isoleerida ja paigutada erikutsekooli. Tütarlaste-õiguserikkujate jaoks on selleks Erikutsekool nr. 34.

ВРЕМЕННЫЕ ГРАНИЦЫ СОХРАНЯЕМОСТИ СЛЕДОВ ПАЛЬЦЕВ РУК В РАЗЛИЧНЫХ УСЛОВИЯХ МИКРОКЛИМАТА ЭСТОНСКОЙ ССР

Ю. А с а р и, III курс

Потожировые отпечатки пальцев, оставленные на каком-то предмете, со временем претерпевают ряд изменений, которые могут оказать ряд существенных влияний на качество их обработки или привести к тому, что обработка не даст нужного результата. Происходит процесс старения следа.

Долгое время в криминалистике не проводилось систематических исследований о сроках сохранения потожировых отпечатков папиллярных узоров пальцев. Разумеется для следователей и экспертов имеет неоспоримую важность иметь специальные таблицы со сроками сохранения подобных отпечатков на различных предметах при различных климатических условиях. Это дало бы возможность применять необходимые и наиболее целесообразные способы выявления отпечатков пальцев, а в некоторых случаях, используя различные способы проявления, хотя бы приблизительно определить срок оставления следа.

На срок сохранения следа оказывают влияние целый ряд факторов. Очень многое зависит, например, от качества следа и от условий его сохранения (температура и влажность воздуха, наличие или отсутствие пыли). Впервые комплексный эксперимент, исследующий все эти обстоятельства был проведен во второй половине пятидесятых годов в Харьковском НИИСЭ Г.Л. Грановским¹. Эксперимент ставил целью определение сроков сохранения следов на различных объектах и изучение возможности определения их

¹ См. Г.Л. Грановский И. О сроках сохранения потожировых следов и возможности установления их давности. - Материалы научной конференции, посвященной проблемам криминалистической экспертизы. М., 1958 стр. 121. Г.Л. Грановский И. Папиллярскопическая идентификация личности. - Теория и практика криминалистической экспертизы. Сб. 9, М., 1961, стр. 121.

давности. Эти эксперименты позволили определить ориентировочные сроки сохранения потожировых отпечатков пальцев в условиях харьковского микроклимата. В харьковском НИИСЭ, для получения данных о сроках сохранения потожировых следов и о возможности проявления следов различной давности на применяемые в то время проявители, объекты подвергались воздействию различных метеорологических факторов. Общие выводы по проведенному эксперименту были следующими:

1. Существует зависимость от температуры и влажности воздуха;

а) чем выше температура и ниже влажность, тем дольше сохраняются потожировые отпечатки пальцев;

б) чем ниже температура и выше влажность воздуха, тем дольше они сохраняются.

2. Чем больше запылены следы и чем дольше они находились под слоем пыли, тем меньше срок их сохранения.

3. Чем ниже смачиваемость поверхности воспринимающего объекта и способность вещества впитывать влагу, тем дольше сохраняются адгезионные свойства потожирового вещества следа.

4. Значительно колеблются сроки сохранения липкости следов в зависимости от наличия и качества проклейки бумаги.

5. Способность белков и аминокислот реагировать на йод не зависит от потери влаги веществом следа и впитывания его в толщу воспринимающего объекта и этим объясняется возможность проявить на бумаге следы многолетней давности, адгезионное давление которых практически равно нулю и которые уже не способны вызывать избирательную реакцию паров йода.

В конце своей работы Г.Л. Грановский делает вывод, что это очень сложная и важная для практики проблема определения давности потожировых следов пальцев еще не нашла своего разрешения. Он считает, причем совершенно справедливо, что имеющиеся в нашем распоряжении данные дают возможность решать вопрос о давности не во всех случаях, и в пределах весьма широких границ времени и только в форме предположений.

В этом же плане был проведен эксперимент и в городе Тарту. Цель эксперимента: выявить временные границы сохранения

потожировых отпечатков папиллярных узоров пальцев в условиях микроклимата ЭССР.

Эксперимент проводился осенью 1973 года, зимой 1973-1974 года и весной 1974 года в условиях, которые можно приравнять с климатическими условиями лета. Эти эксперименты соответственно начались 1 октября, 1 января и 1 марта. Для проявления отпечатков пальцев использовался йодный сублиматор.

Отпечатки пальцев оставлялись чистыми руками (до одного часа после мытья рук), немытыми руками и жирными руками, причем жир наносился на пальцы человека искусственно с тех частей тела, где находится большое количество потожировых желез. Отпечатки пальцев оставлялись на писчей бумаге, штукатурке, дереве, окрашенном белой масляной краской, лакированном дереве, на неокрашенном дереве и пластмассе. Объекты с отпечатками пальцев хранились в отапливаемом помещении и на улице в защищенном от дождя месте. Отпечатки пальцев, оставленные на объектах, обрабатывались сразу после их оставления, через 1, 2, 3, 6, 12, 24 часа, 2, 3, 4, 5, 6, 7 суток и 1, 2, 3, 4, недели. В таблицах делались следующие пометки: след - "хх", плохо видимый и негодный для идентификации след - "х"; измерялось также время, которое было необходимо для того, чтобы след приобрел максимальную четкость. Если след не становился видимым после его минутной обработки парами йода, то ставился прочерк. Через следующий по таблице промежуток времени след обрабатывался еще один раз и если результат снова был отрицательный, то этот объект выпадал из эксперимента. Результаты эксперимента привели к следующим выводам.

1. Выяснились следующие временные границы в возможности применения паров йода для проявления потожировых отпечатков пальцев:

О с е н ь ю (в помещении) на бумаге отпечатки пальцев становились видимыми в течение 4 недель, причем след оставался очень хорошо видимым в течение 2 недель; на пластмассе - 3 недели, 6 суток; на штукатурке - 22 суток, 6 суток; на окрашенном белой масляной краской дереве - 7 суток и 3 суток; на лакированном дереве - 3 суток, 24 часа.

На улице: на бумаге - 24 часа, 4 суток; на пластмассе - 4 недели, 6 суток; на штукатурке - 4 недели, 2 суток; на окрашенном масляной краской дереве - 4 суток, 12 часов; на неокрашенном дереве - 2 недели, 4 часа.

З и м о й (в помещении) на бумаге - более 2 недель и 2 недели; на пластмассе - 2 недели и 3 суток; на штукатурке - 2 недели и 6 суток; на окрашенном белой масляной краской дереве - 3 суток и 2 часа; на лакированном дереве - 2 суток и 2 часа;

На улице: на бумаге - 6 суток и 3 суток; на пластмассе - 3 недели и 2 недели; на штукатурке - 6 суток и 2 суток; на окрашенном белой масляной краской дереве - 3 недели и 4 суток; на лакированном дереве - 3 недели и 7 суток; на неокрашенном дереве - 3 недели и 3 суток.

В е с н о й (в помещении) на бумаге - 4 суток и 12 часов; на пластмассе - 4 суток и сутки; на штукатурке - 2 суток и 1 час; на окрашенном белой масляной краской дереве - 6 суток и 12 часов; на лакированном дереве 6 часов и 1 час; на неокрашенном дереве - 4 суток и 2 часа.

На улице: на бумаге - 3 суток и 12 часов; на пластмассе - 3 суток и 3 часа; на штукатурке - 4 суток и 1 час; на окрашенном белой масляной краской дереве - 4 суток и 1 сутки; на лакированном дереве - 4 часа и 1 час.

2. Наиболее быстро проявились следы на бумаге: 5-40 сек. пластмассе - 5-45 сек., неокрашенном дереве 5-45 сек.

3. Одним из наиболее важных выводов, который можно сделать по этому эксперименту, является то, что срок сохраняемости потожирового следа в очень большой степени зависит от качества следа. Следы, которые оставлялись мытыми руками (1 час после мытья рук), нельзя было сделать видимыми уже через несколько часов после их оставления. На руках человека не имеется потовых желез и жир на ногтевые фаланги пальцев попадает с других частей тела. Если чисто вымытыми руками не прикасаться ни к своему телу, ни к окружающим предметам, то вещество следа состоит в основном из пота. Этим объясняется плохая сохраняемость следа. Дольше всего сохраняются следы, оставленные жирными руками (жир наносился на кончики

пальцев с тех мест тела, где имеется наибольшее количество жировых желез, например у крыльев носа, за ушами). Если на пальцах было слишком много жира, то отпечатки пальцев проявлялись йодом очень быстро, но были некачественными и расплывчатыми. Это так же ведет к невозможности использования этого отпечатка в качестве идентифицирующего объекта.

4. Подтвердилась точка зрения Грановского Г.Д. о зависимости сохраняемости следа от температуры и влажности воздуха. Но очень высокая влажность воздуха приводит к невозможности проявления отпечатков на некоторых объектах, например, бумага или штукатурка.

5. Потожировой след, проявленный парами йода, снова становится невидимым в течение 15-20 минут после обработки объекта. Интересным является то, что если потожировой след после его обработки йодом поместить в холодное место (около 0°C), то этот проявленный отпечаток остается отчетливо видимым в течение нескольких суток. Низкие температуры препятствуют сублимации йода с поверхности вещества следа.

6. Не нашла подтверждения точка зрения Хейндла о том, что подогрев паров йода нецелесообразен. Основными доводами в подтверждение своей точки зрения он приводит возможность быстрой окраски фона, а также и то, что при обработке следов на фоне остаются мелкие кристаллы йода, которые мешают фотографированию. Неоспоримым является только то, что пары йода влияют отрицательно на слизистую оболочку, вызывая слезы, кашель, головокружение, головную боль.² Но подогрев кристаллов йода вызывает активную сублимацию паров йода. За счет этого можно сократить время обработки следа. Это не оказывает в таком случае отрицательного влияния на качество следа, не окрашивает фон, а главное - позволяет за более короткое время обработать довольно большие поверхности, на которых предполагается наличие отпечатков пальцев.

² R.Heindl. System und Praeis der Daktyloskopie und der sonstigen technischen Methoden der Kriminalpolizei. Zweite Auflage. Berlin und Leipzig, 1922, s. 309-312.

7. Не нашла подтверждения точка зрения Г.Л. Грановского о том, что чем ниже смачиваемость поверхности воспринимающего объекта и способность вещества впитывать влагу, тем дольше сохраняется адгезионное свойство потожирового вещества следа. Все-таки основными факторами, оказывающими влияние на сохраняемость следа, является качество.

S i s u k o r d - С о д е р ж а н и е
Majandusteadus. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

H. <u>Heinmann</u> . Kaubanduse sotsiaal-majanduslik efektiivsus.	3
N. <u>Kalmet</u> . Mõningaid finantsarvutuste automatiseeritud süsteemi juurutamise probleeme.	8
S. <u>Sirel</u> . Rahandustöö protseduurireeglid.	10
J. <u>Krinal</u> . Kodanlikus Eestis levinud mõningate rahateooriate kriitika.	15
A. <u>Suits</u> . Majandusteaduste õpetamisest Tartu Ülikoolis 19. sajandil.	19
E. <u>Lootsmann</u> , M. <u>Sild</u> . NSV Liidu põllumajanduse arengutendentsidest nüüdisajal.	23
T. <u>Teder</u> . Valmistoodangu turustamine kui kompleks-tegevus.	29
T. <u>Ird</u> . Naisterõivaste kaubakatte struktuurist Tartu Linna TSN TK Kaubandusvalitsuses.	32
H. <u>Mitt</u> . Kaubakaod TSN TK Pärnu Kaubandusvalitsuses aastatel 1970-1975.	36
S. <u>Sepp</u> , K. <u>Lellep</u> . Põhivahendite kasutamise efektiivsus ETKVL toitlustusettevõtetes.	39
E.-R. <u>Haasma</u> . Automatiseeritud juhtimissüsteemist hulgikaubanduses.	42
J. <u>Orgla</u> . Arvestuse mehhaniseerimisest Viljandi Tarbijate Kooperatiivis.	47
A. <u>Penjam</u> . Sisemise isemajandamise organiseerimisest Tartu TSN TK Kaubandusvalitsuse jaekaubanduses.	50
A. <u>Lauri</u> . Kaubanduslike mahahindluste arvestamise kord ETKVL Rajoonidevahelises Tallinna Kaubanduslikus Baasis.	53

- T. Parmson. Revisjoni ja kontrolli osa Võru Tarbijate Kooperatiivi finants-majandusliku olukorra parandamisel. 55
- H. Moor. Käibekulude analüüs Keila Tarbijate Kooperatiivis 1976. aastal. 58
- ÜTÜ konkursside laureaate TRÜ majandusteaduskonnast aastatel 1975-1976. 62
- A. Коломиец. Значение марксистско-ленинской политической экономии для революционного преобразования капиталистического общества, построения социализма и коммунизма. 65
- B. Архипов. Вопросы экономической и социальной эффективности использования основных фондов в пассажирских автохозяйствах. 70
- H. Бондаренко. Динамика структурных коэффициентов и факторов роста в межотраслевой динамической модели СССР. 76
- H. Суви. Об экономической эффективности мероприятий, направленных на снижение уровня временной нетрудоспособности работающих. 78
- Ю. Резбен. Учёт хозяйственных научно-исследовательских работ как подсистема АИС ТГУ. 80
- P. Круусе. Об автоматизации аналитических расчётов выпуска продукции и реализации на кондитерской фабрики "Калев". 83
- Л. Новек, И. Новек. Краткая характеристика системы "Villis", созданной в вычислительном центре ТГУ, и проблемы создания ретранслятора на ней. 86

Õigusteadus. Юридические науки

- K. Saavo. Normatiivdokumentatsioon kui komsomoli juhtimise täiustamise vahend kõrgkoolis. 94
- R. Maruste. Eriteadmiste rakendamine komplekssepartiiisi tegemisel. 105

- I. Eita, M. Kera. Kuritegude konkurents Tartu Linna
Rahvakohtu praktikas. 109
- I. Selge. 1971. a. neljapoolne kokkulepe Lääne-Ber-
liini küsimuses. 113
- K. Pedassaar. Tütarlaste-õiguserikkujate isiksuse
kujunemise ebasoodsatest tingimustest pere-
konnas (Erikutsekooli nr. 34 andmetel). 117
- Ю. Асари. Временные границы сохраняемости пальцев
рук в различных условиях микроклимата Эстон-
ской ССР. 120

МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ СНО 1977 II.
Экономические науки. Юридические науки. На русском
и эстонском языках. Тартуский государственный уни-
верситет. ЭССР, г. Тарту, ул. Дзержинского, 18. Ответ-
ственный редактор Р.Касик. Корректоры В. Логинава,
В.Ланг. Сдано в печать 12.12.77. Бумага писчая
30x42 1/4. Печ. листов 8,0 (условных 7,44). Учетно-
изд. листов 6,81. Тираж 300. МВ 07371. Типография
ТГУ, ЭССР, г. Тарту, ул. Пялсони, 14. Зак. № 1539.
Цена 45 коп.

45 kop.